

TÁRSADALMI FOLYAMATOK MAGYARORSZÁGON A MAGYAR
NEMZETI TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁSI STRATÉGIA
IDŐSZAKÁNAK ELSŐ FELÉBEN - 2009-2017

Budapest, 2018. május

A jelentés az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságának megbízásából készült.

Projektvezető és a jelentés szerkesztője: **GÁBOS ANDRÁS**

A jelentés szerzői:

BERNÁT ANIKÓ (TÁRKI)
GÁBOS ANDRÁS (TÁRKI)

A jelentés elkészítésében szakértőként részt vettek

HÁRS ÁGNES (Kopint-TÁRKI Zrt.)
HORN DÁNIEL (MTA KRTK)
MOLNÁR GYÖRGY (MTA KRTK)
SZIVÓS PÉTER (TÁRKI)
TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (TÁRKI)
VITRAI JÓZSEF (OEFI)

TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309 7676, Fax: 309 7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	4
1. Bevezetés	8
2. Szegénység és társadalmi kirekesztettség.....	15
2.1. Szegénység és társadalmi kirekesztettség	15
2.2. A romák, mélyszegénységben élők munkaerő-piaci integrációja.....	30
3. A szegénység újratermelődése	86
3.1. Gyermekszegénység.....	86
3.2. Kézpénzes társadalmi juttatások.....	89
3.3. Gyermekjóléti szolgáltatások	90
4. A társadalmi-gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, társadalmi összetartozás	103
4.1. Lakhatás	103
4.2. Egészségi állapot, egészségügy.....	105
4.3. Attitűdök: bizalom, diszkrimináció	111
Hivatkozások.....	113

Vezetői összefoglaló

Az EMMI Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága azzal bízta meg a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetet, hogy elemezze a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (továbbiakban: Stratégia vagy MNTFS) hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok alakulását a Stratégia elfogadása óta letelt időszakban. A jelentés, mely – a szerződésnek megfelelően – adatforrásként a Megrendelő által átadott ún. monitoring adatbázist használja, a Stratégia célrendszere szerint struktúrálva tekinti át e folyamatok alakulását, a 2009-2017 közötti időszak egészében.

A jelenlegi elemzés elkészítése szempontjából fontos, hogy a TÁRKI 2012-ben, az Államtitkárság megbízásából, elkészítette a Stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok nyomon követési rendszerét, definiálta az indikátorokat és javaslatot tett a működtetésre vonatkozóan is. A monitoring adatbázis összeállítása során kifejezett cél volt, hogy az önmagában alkalmas legyen egy nyomon követési jelentés szinte teljes összeállítására. Erre a monitoring adatbázisra alapozva a TÁRKI 2014-ben egy jelentést készített a Stratégia kezdetének időszakára vonatkozóan. Jelen tanulmány, már egy – nem minden tekintetben a 2012-ben kialakított kereteket és kritériumokat követő folyamat nyomán – módosított adatbázison alapul. A jelentés ebben az értelemben a második a sorban, és az MNTFS első időszakában, 2009-2017 között elemzi a stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok alakulását.

A szegénység és a társadalmi kirekesztettség folyamatait ebbe az időszakban az alábbiak szerint foglaljuk össze. Összegző megállapításainkat elsősorban a *kiemelt* vagy *lead* indikátorokra alapozzuk (lásd az alábbi táblázatot), melyeknek az a funkciója, hogy összefoglalóan jellemezzék a magyar társadalomnak a vizsgált időszakban lezajlott folyamatait. Természetesen nem tudják a társadalmi változásokat a maguk bonyolultságában megragadni, de pontosan az indokolja a kiemelésüket, hogy egyes különösen fontos folyamatokra világítsanak rá. Ezen kívül alapozunk az elemzés egyéb fontos megállapításaira is.

A szegénység és a társadalmi felzárkózás folyamatainak szempontjából, mindenekelőtt az anyagi életkörülmények területén, a 2009 és 2017 közötti időszak két szakaszra bomlik: (i) 2012-2014-ig tartó romló és az (ii) azt követő javuló tendenciák jellemezte rész-időszakokra. Az indikátorok egy részeseertében a legfrissebb, 2016-2017-es értékek már kedvezőbb képet mutatnak a kiinduló állapotnál. A két szakasz egyértelműen összefügg a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság, majd az azt követő konszolidáció társadalmi folyamatokra gyakorolt hatásának alakulásával.

- Az Európa 2020 stratégia szegénységcsökkentési céljában definiált népességekategória, vagyis a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben (jövedelmi szegénységben, súlyos anyagi deprivációban VAGY alacsony munkaintenzitású háztartásban) élők aránya jelentős mértékben, 29,6%-ról 34,8%-ra növekedett Magyarországon 2009 és 2013 között. Ezt követően, 2017-ig, szintén jelentős mértékben, 34,8%-ról 25,6%-ra csökkent ez az arány. Az összetett mutató változását 2009 és 2017 között elsősorban a súlyos anyagi deprivációban és az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők arányának alakulás mozgatta, a relatív jövedelmi szegénység trendjei kevésbé voltak volatilisak – bár a válság negatív és az azt követő konszolidáció pozitív hatásai e mutató esetében is megfigyelhetők.

- Ez összességében azt jelenti, hogy a kiinduló állapothoz képest 2017-re Magyarország – az időszak első felére jellemző távolodást követően – valamivel közelebb került az EU2020 stratégiában megfogalmazott cél teljesítéséhez.
- Az EU 2020 célt alkotó három összetevőből a jövedelmi szegénységben élők aránya statisztikailag ugyancsak szignifikáns mértékben, 12,4%-ról 15%-ra emelkedett 2009 és 2013/2014 között. Ezt követően viszont csökkent a ráta értéke, 15%-ról 13,4%-ra. Az alacsony iskolázottságúak relatív helyzetében itt is megfigyelhetjük ugyanezt a trendet: 2013-ig e csoport kockázata 2,1-ről 2,6-ra nőtt, majd 2017-ig - jelentősen 1,5-re csökkent. Míg 2014-ben a gyermekek szegénysége 67%-kal magasabb volt az átlagnál, 2017-ben már csupán 10%-kal haladta meg azt, veszélyeztetettségük tehát csökkent.
- A súlyos anyagi depriváció kiterjedtsége 2009 és 2013 között egyértelműen nőtt: 20%-ról 28%-ra. Ezt követően viszont csökkent és 2017-ben már csak a népesség 14,5%-a élt súlyos anyagi deprivációban.
- Az időszak egészében, részben a közfoglalkoztatási programok bővítése nyomán, részben a külföldi munkavállalás növekedése, részben pedig az elsődleges munkaerőpiacon történt bővülés nyomán, folyamatosan nőtt a foglalkoztatási ráta (a 2009-es 55,4%-ról 2013-ra 58,4%-ra, 2017-ig pedig 68,2%-ra). Míg az alacsonyan iskolázottak foglalkoztatási rátája az időszak első részében rendkívül alacsony (az átlag 46%-a) maradt, addig e csoport foglalkoztatási hátránya – bár továbbra is jelentős (az átlag 57%-a) – érezhetően csökkent.
- Ugyanebben az időszakban az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya – hasonlóan az előző mutatókhoz – először növekedett (11,3%-ról 13,6%-ra), majd drasztikusan csökkent, 2017-ig 6,3%-ra. A fent bemutatott kedvező foglalkoztatási trendek ellenére az alacsony iskolázottságú háztartásfővel élők körében még 2016-ban is 2,46-szoros volt a kockázat, igaz ez egy évvel később már csak 2,13 volt. Kérdés, hogy ez utóbbi változás trendfordulónak tekinthető-e.
- A felzárkózás és a szegénység generációs átörökítésének megtörése szempontjából egyik kulcsterületen, az oktatásban, többirányú folyamatok zajlottak. A szövegértési és matematikai kompetenciákon rosszul teljesítők aránya nem változott számottevően 2010 és 2017 között (10%-ról 9,2%-ra csökkent, illetve 17,1%-ról 17,3 százalékra módosult), miközben – főként a matematikai kompetencia terén kisebb-nagyobb ingadozás figyelhetünk meg az időszak folyamán. Az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek relatív teljesítménye is ingadozást mutatott mindkét területen. A szövegértés esetében a hátrány 2013-ig valamelyest nőtt, azt követően enyhén csökkent, de 2016-ban már a legmagasabb kockázatot figyelhetjük meg az időszak egészében. A matematikai kompetencia esetében inkább romlásnak lehetünk szemtanúi az időszak második felében: 2012 és 2014-között stabilan 2,2 volt a kockázat, ez nőtt meg 2016-ra 2,35-re. Nőtt viszont az óvodába járó 3-5 éves gyermekek aránya (86,7%-ról 91,5%-ra), nem utolsósorban – de nem csak, hiszen a trend korábban megindult - a 3 éves kortól kötelező óvodáztatás 2015-től történt bevezetése nyomán.
- Összességében tehát, a főbb indikátorok alakulása egy U-alakú trendet követet a 2009 és 2017 közötti időszakban: 2013/2014-ig romló, majd azt követően – időnként jelentősen – javuló tendenciákat figyelhetünk meg, elsősorban az anyagi

életkörülmények területén. A felzárkóztatás kulcsfontosságú területén, az oktatásban, azonban javulás nem történt, sem a kompetencia-eredményekben, sem pedig az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek felzárkózásában.

Az MNTFS hatókörébe tartozó fő társadalmi folyamatok alakulás az ún. kiemelt vagy lead indikátorok alapján

	Év	Átlag	Alacsonyan iskolázottak	Romák	Gyermekek	Falvakban élők
Szegénységben és társadalmi kirekesztettségben (EU2020) élők aránya	2009	29,6	-	na	1,26	-
	2010	29,9	-	na	1,29	-
	2011	31,5	1,47	na	1,28	1,15
	2012	33,5	1,54	na	1,25	1,15
	2013	34,8	1,52	na	1,26	1,16
	2014	31,8	1,61	2,83	1,31	1,24
	2015	28,2	1,69	2,97	1,28	1,22
	2016	26,3	1,64	3,15	1,28	1,30
Jövedelmi szegénységben élők aránya	2009	12,4	-	na	1,66	-
	2010	12,3	-	na	1,65	-
	2011	14,1	2,30	na	1,68	1,34
	2012	14,3	2,60	na	1,60	1,36
	2013	15,0	2,61		1,59	1,45
	2014	15,0	2,59	4,53	1,67	1,49
	2015	14,9	2,53	4,23	1,52	1,37
	2016	14,5	1,70	3,77	1,37	1,46
Alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya	2009	11,3	-	na	1,05	-
	2010	11,9	-	na	1,17	-
	2011	12,8	2,18	na	1,16	0,96
	2012	13,5	2,34	na	1,21	1,08
	2013	13,6	2,45	na	1,11	1,08
	2014	12,8	2,35	3,54	1,19	1,06
	2015	9,4	2,26	2,84	1,19	0,91
	2016	7,9	2,46	4,54	1,16	0,91
Foglalkoztatási ráta	2009	55,4	0,46	na	x	0,92
	2010	54,9	0,46	na	x	0,92
	2011	55,4	0,46	na	x	0,92
	2012	56,7	0,46	na	x	0,93
	2013	58,1	0,46	0,45	x	0,93
	2014	61,8	0,51	0,54	x	0,95
	2015	63,9	0,53	0,61	x	0,95
	2016	66,5	0,55	0,67	x	0,95
Tartós szegénységben élő gyermekek aránya	2009	16,6	-	na	x	-
	2010	9,0	-	na	x	-
	2011	17,3	-	na	x	-
	2012	14,2	-	na	x	-
	2013	14,5	-	na	x	-
	2014	15,9	-	-	x	-
	2015	13,4	-	-	x	-
	2016	15,9	-	-	x	-
Az óvodába járó, 3-5 éves gyerekek aránya	2009	86,7	-	na	x	-
	2010	87,8	-	na	x	-
	2011	87,8	-	na	x	-
	2012	88,3	-	na	x	-

	Év	Átlag	Alacsonyan iskolázottak	Romák	Gyermekek	Falvakban élők
	2013	89,7	-	-	x	-
	2014	90,2	-	-	x	-
	2015	91,5	-	-	x	-
	2016	91,5	-	-	x	-
	2017	na	na	na	x	na
Az általános iskolát végzett anyák gyerekei közül a standardizált teszteken az 1-es vagy az alatti szintet elérők aránya a 6. évfolyamon, összevetve a 6. évfolyam összes tanulójának hasonló arányával		Szövegértés- átlag	Matematika - átlag	Szövegértés - kockázat	Matematika - kockázat	
	2009	-	-	-	-	
	2010	10,0	17,1	2,32	2,10	
	2011	9,9	19,6	2,29	1,99	
	2012	9,5	17,6	2,48	2,20	
	2013	9,3	18,0	2,62	2,19	
	2014	9,6	15,2	2,53	2,20	
	2015	9,5	14,9	2,56	2,44	
	2016	9,2	17,3	2,72	2,35	
	2017	na	na	na	na	

Megjegyzés. A cellák egy-egy, minden esetben kockázat (RISK) típusú mutató értékével töltendők ki, mely az adott jellemző szerinti résznépesség elmaradását mutatja a referencianépesség átlagától az adott indikátor mentén.

Jelölések a táblázatban.

– - Az adat rendelkezésre áll vagy előállítható a statisztikai rendszerben, de a monitoring adatbázis nem tartalmazza.

na. - Az adott cellára vonatkozóan nem áll rendelkezésre adat a statisztikai rendszerben.

x – az adott cella nem értelmezhető

1. Bevezetés

Az EMMI Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága azzal bízta meg a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetet, hogy készítsen elemzést a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (továbbiakban: Stratégia vagy MNTFS) hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok alakulásáról, a Stratégia elfogadása óta eltelt időszakban, ami lényegében a Stratégia időszakának félidejét jelenti.¹ Jelentésünk, a szerződésnek megfelelően, adatforrásként a Megrendelő által átadott ún. monitoring adatbázist használja.

A Kormány 2011 novemberében elfogadta a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát. Ennek célja 10 éves időtávlatban meghatározni a szegénységben élők, köztük a romák társadalmi és munkaerő-piaci integrációja középtávú kihívásait, céljait és a szükséges beavatkozási irányokat. Ehhez kapcsolódóan a Kormány – a Stratégiával egy időben – elfogadta 2012-2014. évekre vonatkozó kormányzati intézkedési tervet. 2014-ben sor kerül a stratégia módosítására (melynek során a cím Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia II-re változott), és melyhez kapcsolódóan 2015-ben elfogadásra került a 2015-2017 közötti évekre vonatkozó kormányzati intézkedési terv, amely a gyermekek jól-léte, az oktatás, a foglalkoztatás, az egészségügy, a lakhatás, valamint az érintettek bevonása, szemléletformálás és diszkrimináció elleni küzdelem területein határozza meg a konkrét feladatokat, felelősöket és határidőket.²

A Stratégia célrendszere

A Stratégia két, a társadalmi felzárkózás esélyeinek javítása szempontjából kulcsfontosságú résznépességre fókuszál: a mélyszegénységben élőkre (különös tekintettel a romákra) és a gyermekekre. A Stratégia egyúttal szorosan kapcsolódik az Európai Unió Európa 2020 növekedési stratégiájához, melynek célrendszerében – a foglalkoztatás és az innovációra fordított erőfeszítések növelése, illetve az iskolai lemorzsolódás csökkentése mellett – megjelenik a társadalmi integráció erősítése is. Az utóbbival összefüggésben az Európai Unió célkitűzése, hogy a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma 20 millióval csökkenjen a tagországok összességében 2020-ig. A Stratégia számszerűsített célkitűzései Magyarország vállalását tükrözik az Európa 2020 stratégia szegénységi célját illetően.

Az MNTFS a legfontosabb társadalompolitikai célokat hierarchiába rendezetten sorolja fel. A Stratégia kiemelt, átfogó céljai a következők:

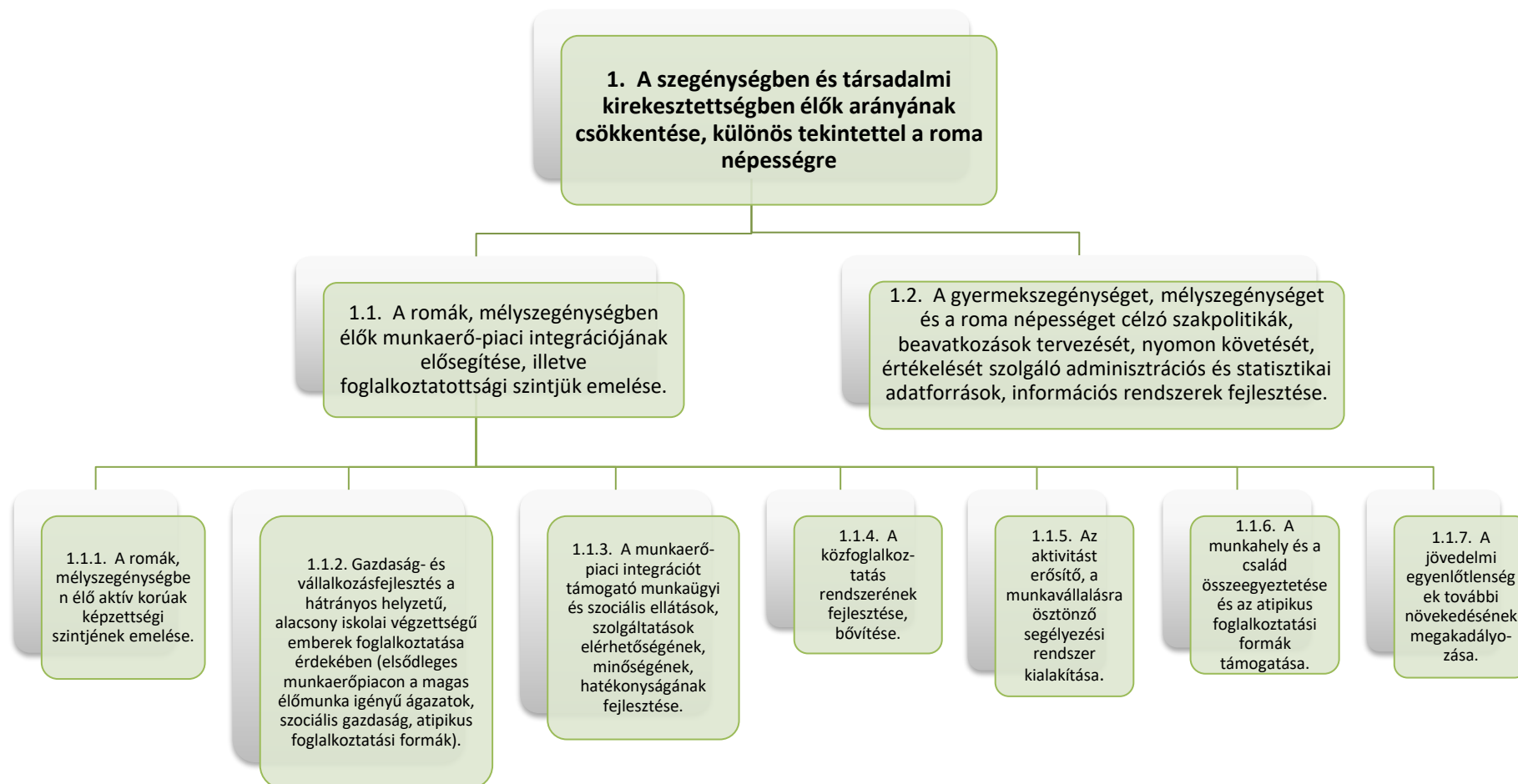
¹ A TÁRKI korábban, 2014-ben is készített egy hasonló jelentést, a Stratégia indulásának időszakát jellemző, a Stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatokról.

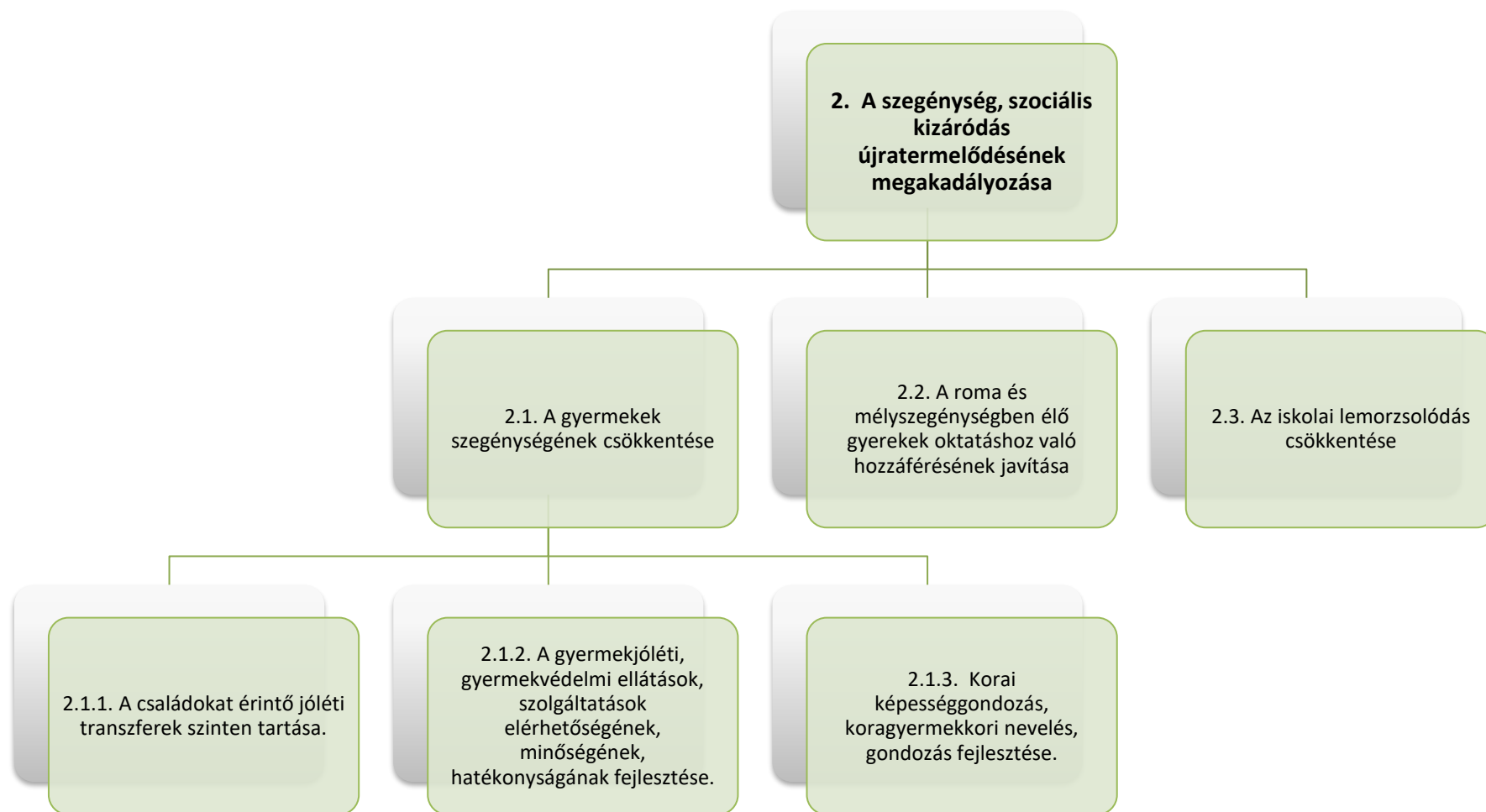
² A Stratégia szövege és a kapcsolódó dokumentumok (a Helyzetelemzés, az Országos Roma Önkormányzattal kötött Megállapodás, az Intézkedési terv és az éves beszámolók) letölthetők innen: <http://romagov.kormany.hu/strategiai-dokumentumok>

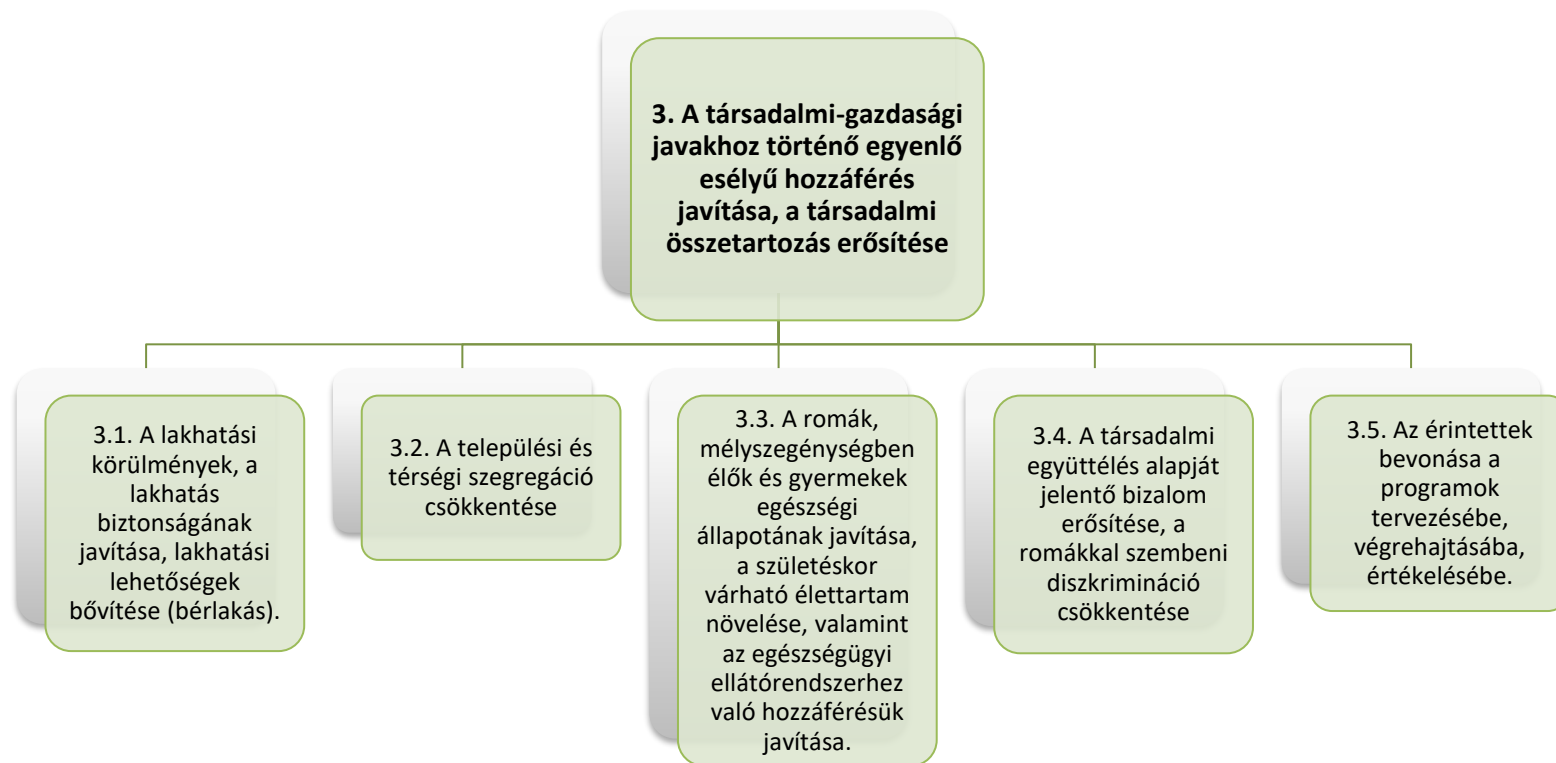
1. a szegénységben és kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre;
2. a szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása;
3. a társadalmi gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése.

Mindegyik átfogó célhoz különböző rész-célok, az adott átfogó cél elérését szolgáló, részterületenkénti vállalások tartoznak. A teljes célrendszert az 1. ábra mutatja be.

1.1. ábra A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia hármass célrendszere (forrás: Stratégia, 69)

A Stratégia monitorozása és az indikátorrendszer főbb jellemzői

2012-ben a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt., a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát elkészítő és annak végrehajtásáért felelő Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság megbízásából, javaslatot tett a Stratégia monitoring rendszerére, különös tekintettel a stratégiához kapcsolódó társadalmi folyamatok nyomon követésére alkalmas indikátorrendszerre (TÁRKI 2012). Ez alapján, 2014-ben, a Stratégia időszakának első éveire (2009-2012) vonatkozóan elkészült az első monitoring jelentés is (TÁRKI 2014).

A Stratégia monitorozásához olyan indikátorlistára volt szükség, amelynek a segítségével megbízhatóan nyomon követhetjük a társadalmi felzárkózási stratégia eredményességét és társadalmi hatásait. Amikor ezt tesszük, kifejezetten a társadalompolitika szempontjait kell szem előtt tartanunk és ilyen értelemben a monitorozást teljesen egyértelműen meg kell különböztetni az általános tudományos és statisztikai gyakorlattól. A választott indikátor-rendszernek a folyamatos monitoring céljait kell szolgálnia, az indikátoroknak pedig funkcionálisan segíteniük kell a szakpolitikai beavatkozásokat. Amikor tehát a TÁRKI elkészítette javaslatát a Stratégia monitoring-rendszerére, szem előtt tartottuk, hogy azok információs értékkel bírjanak a fejlesztési és felzárkózási stratégiák számára. Az indikátorrendszer kialakítása során azt is célként fogalmaztuk meg, hogy a folyamatok nyomonkövetését célzó jelentés a lehető legnagyobb mértékben, az abban meghatározott mérőszámok és azok bontásai alapján is összeállítható legyen.

Javaslatot tettünk az indikátorrendszer hierarchiájára is, mely szerint megkülönböztettünk elsődleges, másodlagos és kontextus indikátorokat. Ezen felül meghatároztunk ún. *kiemelt* vagy *lead* indikátorokat is, melyek minden esetben kockázat-típusú, származtatott mérőszámok, melyek a stratégia fókuszában álló társadalmi csoportok (romák, mélyszegénységben élők, gyermekek) elmaradását mutatják, egy-egy kitüntetett területen. Ezek a kiemelt indikátorok a legfontosabb folyamatok leírására, azok alakulásának gyors áttekintésére szolgálnak. Úgy véltük, ez segítheti a fókuszálást, a lényegi folyamatokra koncentrációt a politika előkészítési folyamatban.

A 2012-ben kialakított indikátorrendszer felülvizsgálatára került sor 2016-2017-ben. Az EMMI Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága, a Központi Statisztikai Hivatal munkatársai, valamint a TÁRKI kutatói és külső szakértői részvételével zajlott megbeszélések nyomán az indikátorrendszer több ponton módosult. A monitoring rendszer felülvizsgálatára több okból is sor kerülhet, például az adatinfrastruktúra változása, egyes indikátorok robusztusságának problémája, a rendszer elindulását követő tapasztalatok miatt. Ezen lehetséges okok: voltak kisebb-nagyobb változások a fő adatforrások tartalmában vagy az indikátorok definíciójában, de a korábbi jelentés megírása során is felvetődtek olyan szempontok, melyek indokoltá tették a felülvizsgálatot. Mindazonáltal, fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az új indikátorrendszer több elemében sem felel meg a TÁRKI által korábban felállított kritériumoknak. Így nem mindig érvényesült a szakpolitikai beavatkozások szempontjából vett relevancia elve és jelentősen romlott az indikátorrendszer korábban kialakított konzisztenciája és megszűnt annak hierarchiája.

A TÁRKI 2012-es javaslata tartalmazta a legfontosabb indikátorok etnikai hovatartozás szerinti bontását is, annak ellenére, hogy akkor ennek lehetősége még nem volt meg. A Stratégia hatókörében tartozó adatinfrastruktúrában az elmúlt években történt leglényegesebb változás az volt, hogy az etnikai/nemzetiségi (két identitás egyidejű megjelölését lehetővé tévő) változó bekerült a KSH legfontosabb lakossági adatfelvételeibe (pl. MEF, HKÉF). Ennek nyomán lehetővé vált, hogy 2014-től a szegénység és társadalmi kirekesztettség legfontosabb mutatószámai roma – nem roma bontásban is rendelkezésre álljanak. Ez nagymértékben kiterjeszti a Stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatok nyomonkövetésének, elemzésének lehetőségeit. Ezért a roma – nem roma bontásban mutatkozó különbségek nem vagy nem kizárólag az etnikai hovatartozással függenek össze, hanem a kumulált társadalmi hátrányok következményei.

* * *

A Stratégia hatókörébe tartozó társadalmi folyamatokat elemző alábbi jelentés a következőképpen épül fel. A jelentés szerkezete alapvetően illeszkedik a Stratégia célrendszeréhez, illetve a szintén ahhoz igazított indikátorrendszer felépítéséhez. A jelentés tehát először a szegénység és a társadalmi kirekesztettség területét tekinti át, ideértve a mélyszegénységben élők és romák munkaerő-piaci integrációját (2. fejezet). Ezt követően, a szegénység újratermelődésével összefüggő folyamatokat vizsgáljuk ideértve a gyermekszegénységet, gyermekjólétet és az oktatást (3. fejezet). Végül, a társadalmi-gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, társadalmi összetartozás terület a lakhatás, az egészségi állapot, a bizalom és a diszkrimináció területével foglalkozik (4. fejezet).

2. Szegénység és társadalmi kirekesztettség

2.1. Szegénység és társadalmi kirekesztettség

Elfogadásakor, 2011-ben, a Stratégia (NTFS 2011) azt a célt tűzte ki, hogy a 2008-as bázisévhez viszonyítva, a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma 2,83 milliőról 2020-ra közel 2,38 millióra, 5 százalékponttal (mintegy 450 ezer fővel), a teljes népességben 23%-ra csökkenjen (NTFS: 61) és ez a fő célkitűzés a módosítást követően is megmaradt (MNTFS: 72). Ez a célkitűzés egyben az Európa 2020 stratégia szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelméhez társított cél hazai vállalását is jelentette.³ Az EU 2020 stratégia szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelmének hatásosságát mérni hivatott célt három elemi mérőszám figyelembevételével alakították ki. Eszerint szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él valaki, ha:

- i. relatív jövedelmi szegény, tehát háztartásában az éves ekvivalens jövedelem alacsonyabb a szegénységi küszöbnél, VAGY
- ii. súlyos anyagi nélkülözésben él, tehát háztartása összesen kilenc elemi indikátor⁴ segítségével meghatározott probléma vagy anyagi jószág hiányában érintett, VAGY
- iii. alacsony munkaintenzitású háztartásban él, tehát a háztartás aktív korú tagjai együttes munkapotenciáljuk legfeljebb 20%-ban tudták kihasználni az adatfelvételt megelőző egy év egészére vetítve.

Az így kialakított indikátor egyaránt tükröz szakmai szempontokat és a tagállamok álláspontja közötti különbségek feloldására való törekvést. Ennek megfelelően a tagországok között jelentős különbség mutatkozik abban a tekintetben, hogy a három összetevő közül melyik járul hozzá leginkább a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség által érintett népesség kiterjedtségéhez. Magyarországon, a többi visegrádi országtól eltérően a súlyos anyagi deprivációban élők aránya a legmagasabb a három csoport közül (2009-ben 20,3%, 2017-ben 14,5%). A 2016-os érték (erre az évre van mindegyik országra adat) Szlovákiában 8,1, Lengyelországban 9,5, Csehországban pedig 11,4 százalékponttal volt alacsonyabb, mint a magyar érték. A másik két csoport nagysága a kiinduló évben közel azonos: a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya 2009-ben 12,4%, az alacsony munkaintenzitású háztartásban élőké 11,3% volt. 2017-re a jövedelmi szegénységben élők aránya nem változott számottevően (13,4%), az alacsony munkaintenzitású háztartásban élőké

³ Az EU2020 stratégiáról az okos, fenntartható és befogadó növekedésért lásd European Commission (2010), míg a kiemelt indikátorokról: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_en.pdf

⁴ A kilenc vizsgált elemi deprivációs mutató a következő: i. Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék; ii. Váratlan kiadások fedezetének hiánya; iii. Anyagi okból nincs telefonja; iv. Anyagi okból nincs színes tévéje; v. Anyagi okból nincs mosógépe; vi. Anyagi okból nincs személygépkocsija; vii. Évi egyhetes üdülés hiánya; viii. Kétnaponta húsétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyasztás hiánya; ix. Lakás megfelelő fűtésének hiánya.

viszont közel felére csökkent nyolc év alatt (2017-ben 6,3%).⁵ Ez a javulás részben a közfoglalkoztatásnak tulajdonítható.

Az európai uniós szegénységi célkitűzésben érintett népesség aránya 2009-ben 29,6% volt, ami a következő években eleinte emelkedett, a 2013-as csúcson már 34,8% volt, majd folyamatosan csökkent, és 2017-ben 25,6%-on állt. (2.1. táblázat) Ez a trend, a pénzügyi és gazdasági válság időszakában nem csak Magyarországot jellemezte: a mutató értéke az EUROSTAT adatai szerint az EU-27 tagországok átlagában a 2008-as 23,7%-hoz képest 2012-re 1 százalékponttal, 24,7%-ra növekedett, 2016-ra pedig 23,5%-ra csökkent.

A szegénységnek ez a formája életkorilag a jellemzően a legfiatalabb korcsoportot (0-17 évesek) érinti a leginkább, és az életkor előrehaladtával csökken a szegények aránya. Az olló azonban folyamatosan szűkül a fiatalabb és idősebb korosztályok között, elsősorban a gyermekszegénység csökkenésének hatására. Míg ugyanis 2009-ben a 18 év alattiak 37,2%-a és a 65 év felettiak 17,5%-a számított szegénynek, addig 2017-ben a legfiatalabbak 31,6%-a és az idősek 16,8%-a került a küszöb alá. Ez az életkori összefüggés és annak változása abból is adódik, hogy kimagasló a szegénységi ráta a gyermeküket egyedül nevelők és a sokgyermekes (három vagy több gyermeket nevelők) körében. Míg azonban az előbbieket esetében a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya a vizsgált időszakban végig magas, bőven 50% feletti (52,8% és 61,3% közötti) szinten volt, addig az utóbbiak körében – kisebb növekedést követően (2009: 47,4%; 2013: 53,8%) jelentős csökkenés figyelhető meg az időszak végére (2017: 36,1%). Az iskolai végzettség – amely a társadalmi státusznak az egyik legfontosabb összetevője – rendkívül erősen meghatározza a szegénységi kockázatot. A szegénységnek vagy társadalmi kirekesztettségnek leginkább kitett legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező csoport így számított szegénységi rátája 2013-ban már meghaladta az 50 százaléket (52,8%), ami 2017-re 41%-ra mérséklődött, míg a felsőfokú végzettségűek közül csupán minden nyolcadik volt szegény az elmúlt évben (12,0%). Utóbbi csoport esetében kisebb mértékű a csökkenés a vizsgált időszakon belüli csúcsot jelentő 2013-hoz képest (14,0%). A szegénységnek ugyanakkor van egy rurális jellege is: a települési hierarchiában lefele haladva egyre nő a szegénységben vagy kirekesztettségben élők aránya, habár a 2013-as legmagasabb értékhez képest jelentősen, 8-10 százalékponttal alacsonyabb lett az arányuk. A fővárosban és a megyeszékhelyeken arányuk átlag alatti és lényegében minden ötödik lakost érint (2017-ben 20-21%), míg a városokban átlag körüli és minden negyedik ember sorolható ide (25%). A községekben viszont átlag feletti a szegénységben vagy kirekesztettségben élő népesség aránya és minden harmadik itt élő érint (33%). Regionálisan a legalacsonyabb a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya és a Közép- és Nyugat-Dunántúlon (18% és 20%), valamint Közép-Magyarországon (22%), míg a Dél-Dunántúl 30%-os szintje közelebb áll a keleti régiók szegénységi-kirekesztettségi rátájához (Észak-Magyarországon 36%, az Észak-Alföldön 29%, a Dél-Alföldön 27%). A nemzetiségi-etnikai hovatartozás esetében azonban minden fenti tényezőnél erősebben az összefüggés (jelentős mértékben a hátrányok kumulativitása miatt): a romák háromnegyede (76%), míg a nem romák negyede (25%) él szegénységben vagy kirekesztettségben,

⁵ MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

ami mindkét csoportban - hasonló ütemű csökkenés után - a 2014 óta vizsgált adatsor legalacsonyabb értékét jelenti 2017-ben (2.1. táblázat).

A szegénység vagy társadalmi kirekesztettség minden jelentősebb társadalmi csoportban csökkent a vizsgált időszak alatt, a felsőfokú végzettségűek és az idős párok alkotta kétfős háztartások kivételével, de ezekben az estekben is lényegében inkább változatlanságról beszélhetünk az időszak első és utolsó éve között. A legnagyobb mértékben a két- és háromgyerekes háztartások, a megyeszékhelyeken és városban, illetve a Közép- és Dunántúlon és az Alföldön élők, valamint a középfokú végzettségűek kockázata csökkent (2.1. táblázat utolsó oszlopa).

2.1. táblázat A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya (%), 2009-2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2009(2011/ 2014)*	2017/ 2013
Ország összesen	29,6	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	0,86	0,74
Nemek											
Férfi	29,1	29,4	31,1	32,9	34,4	31,4	28,0	26,0	25,0	0,86	0,73
Nő	30,0	30,3	32,0	34,0	35,2	32,3	28,4	26,5	26,1	0,87	0,74
Korcsoport											
0–17	37,2	38,7	40,4	41,9	43,9	41,8	36,1	33,6	31,6	0,85	0,72
18–64	30,2	30,5	32,2	34,0	36,0	32,4	28,9	27,2	26,3	0,87	0,73
65+	17,5	16,8	19,0	22,0	20,2	19,0	17,1	15,1	16,8	0,96	0,83
Háztartástípus											
Egyedülálló, <65	42,3	42,9	48,1	48,9	48,9	44,3	41,9	39,6	37,6	0,89	0,77
Egyedülálló, 65+	24,9	23,6	28,3	30,3	25,6	23,4	20,0	18,5	19,4	0,78	0,76
Egyedülálló szülő gyermekkel	54,1	55,1	57,4	57,7	61,3	63,2	56,0	62,3	52,8	0,98	0,86
2 felnőtt, <65	28,4	29,1	30,1	30,9	33,6	30,1	26,6	24,8	25,3	0,89	0,75
2 felnőtt, 65+	17,7	16,4	18,5	20,2	19,3	18,9	18,8	16,9	18,3	1,03	0,95
2 felnőtt, 1 gyermekkel	26,6	26,8	28,2	31,2	32,2	27,8	24,1	22,6	25,0	0,94	0,78
2 felnőtt, 2 gyermekkel	27,4	27,7	27,1	26,8	27,6	24,3	20,1	20,3	19,6	0,72	0,71
2 felnőtt, 3 és több gyermekkel	47,4	45,9	50,0	52,3	53,8	49,1	42,0	38,4	36,1	0,76	0,67
Más háztartás gyermek nélkül	20,8	21,5	20,5	24,0	27,6	22,7	21,1	18,1	18,0	0,87	0,65
Más háztartás gyermekkel	31,4	33,3	35,2	37,9	40,6	39,6	33,7	28,5	26,2	0,83	0,65
Nemzetiség											
roma	..	..	..	..	..	89,9	83,7	82,8	75,6	0,84	0,84
nem roma	..	..	..	..	..	29,8	26,8	24,5	24,7	0,83	0,83
Régiók											
Közép- Magyarország	..	..	26,0	28,5	32,4	29,1	24,3	22,8	22,4	0,86	0,69
Közép-Dunántúl	..	..	27,4	29,3	27,6	23,4	24,3	21,3	18,4	0,67	0,67
Nyugat-Dunántúl	..	..	22,5	22,4	23,7	23,7	19,5	18,4	20,0	0,89	0,84
Dél-Dunántúl	..	..	36,5	37,1	37,3	37,5	31,7	27,8	30,3	0,83	0,81

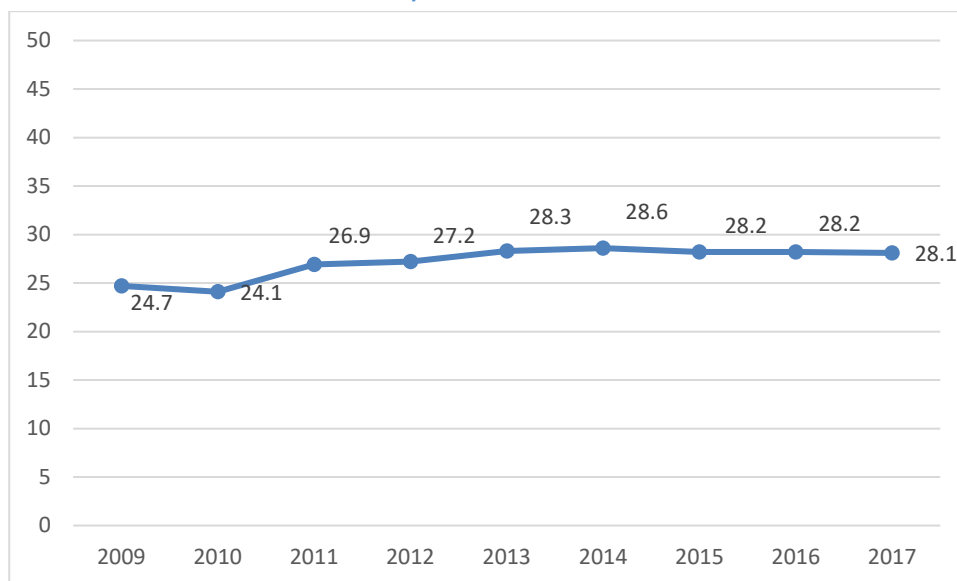
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2009(2011/ 2014)*	2017/ 2013
Észak-Magyarország	..	..	40,6	43,7	45,2	41,7	37,3	37,6	36,1	0,89	0,80
Észak-Alföld	..	..	38,4	41,3	43,5	38,8	34,6	32,1	29,2	0,76	0,67
Dél-Alföld	..	..	34,3	35,4	33,6	30,2	29,1	26,7	26,5	0,77	0,79
Településtípus											
Budapest	..	..	24,0	25,8	28,8	23,2	20,0	17,1	19,6	0,82	0,68
Megyeszékhely, megyei jogú város	..	..	27,6	27,8	28,4	24,7	23,0	19,3	21,0	0,76	0,74
Egyéb város	..	..	33,2	36,0	36,2	33,3	29,7	27,7	24,9	0,75	0,69
Község	..	..	36,1	38,5	40,5	39,5	34,5	34,2	32,3	0,89	0,80
Iskolai végzettség											
Legfeljebb alsó (ISCED 0-2)	..	..	46,3	51,7	52,8	51,2	47,7	43,1	41,0	0,89	0,78
Középfokú (ISCED 3-4)	..	..	28,0	29,3	31,0	28,4	25,0	22,8	21,4	0,76	0,69
Felsőfokú (ISCED 5-8)	..	..	11,3	13,1	14,0	9,7	10,5	9,9	12,0	1,06	0,86

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

Megjegyzés. *Az összevetés alapja, azaz a nevezőben szereplő év minden adatsornál az első olyan év, amikor az adott indikátornak van értéke.

Az alábbiakban részletesebben is bemutatjuk, hogyan alakultak szegénység és társadalmi kirekesztettség három elemi indikátora, tehát a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció és az alacsony munkaintenzitás szerinti folyamatok, valamelyest képet adva arról, hogy ezek közül melyik milyen mértékben járult hozzá a Stratégia által kitűzött cél eléréséhez. Ezelőtt azonban egy kis kitérő erejéig más jövedelmi egyenlőtlenségi indikátorok alakulását is bemutatjuk. Az egyik az ún. Gini-mutató (Gini-koefficiens), amely jövedelemkoncentráció egyik aggregát statisztikai mutatószáma, ami 0 és 1 közötti értéket vehet fel. Ha a Gini-koefficiens értéke 0, akkor mindenki egyenlő jövedelemmel rendelkezik a vizsgált népességben, azaz teljes az egyenlőség. Ha viszont értéke 1, akkor a népességben egyetlen személy kezében koncentrálódik az összes jövedelem, ekkor teljes egyenlőtlenségről beszélünk. A mutató 2009 és 2017 között kissé növekedett (24,7-ről 28,1-re), azaz valamelyest nőttek a jövedelmi egyenlőtlensége, főként 2011-2012 körül. (2.1. ábra)

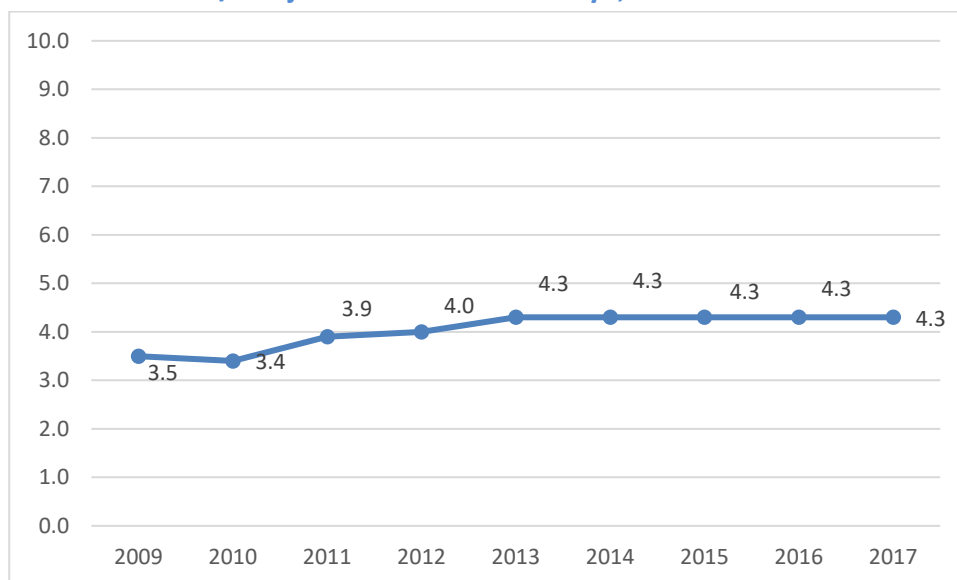
2.1. ábra A Gini-mutató értéke, 2009-2017

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018, a KSH HKÉF adatai alapján.

A jövedelemegyenlőtlenségek további árnyalatát mutatja az ekvivalens jövedelmek eloszlásában a felső 20% és az alsó 20% összjövedelmének hányadosa (az S80/S20 jövedelmi ötödök aránya mutató). Ennek értéke is kismértékben emelkedett a vizsgált időszakban (3,5-ről 4,3-ra) és az emelkedés ideje is a Gini-mutató esetében kiemelt 2011-es év. (2.2. ábra)

2.2. ábra Az S80/S20 jövedelmi ötödök aránya, 2009-2017

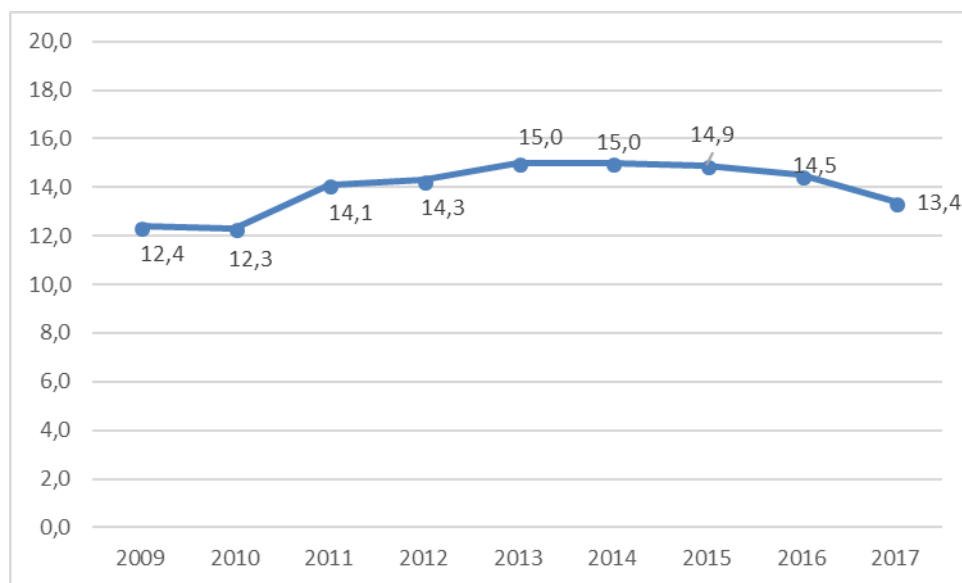
Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018, a KSH HKÉF adatai alapján.

2.1.1 Jövedelmi szegénység

A szegénység kiterjedtsége

A relatív jövedelmi szegénységben élők aránya⁶ a KSH HKÉF adatai szerint, 2009 és 2017 között 1 százalékponttal, 12,4%-ról 13,4%-ra nőtt. (2.3. ábra) Ez 8%-os növekményt (dinamikát) jelent. A vizsgált időszak közepén, 2013-2015 között azonban ennél magasabb, 15% volt a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya, ami két év alatt, 2015 és 2017 között 14,9%-ról 1,5 százalékpontot csökkent. A szegénységi ráta magyarországi értéke 2017-ben is lényegesen alatta maradt a teljes Európai Unióra (EU-28) számított 17,3%-os átlagának.

2.3. ábra A jövedelmi szegénységben élők aránya (%), 2009-2017

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018, a KSH HKÉF adatai alapján.

Az egyének és háztartások társadalmi-demográfiai jellemzői szoros kapcsolatot mutatnak a jövedelmi szegénység kockázatával, de egyes tényezők esetében jelentős változások zajlottak le a vizsgált 8 év alatt. Az egész periódusban a gyermekek (18 év alattiak) szegénységi kockázata volt a legmagasabb és az időseké (65 évesek és idősebbek) a legalacsonyabb, de amíg a gyermekek esetében a 2009-es 20,6% (a 2014-es 25%-os csúcs után) 2017-re 14,8%-ra, azaz egyharmadával esett, addig az idősek körében 4,6%-ról 9,1%-ra, azaz kétszeresére nőtt a jövedelmi szegények aránya. Ez azt is jelenti, hogy a gyermekek és idősek között az időszak elején, 2009-ben még 4,5-szörös, 2014-ben pedig már 5,5-szörös volt a különbség, addig 2017-re lényegében bő

⁶ Jövedelmi szegénységben élőknek nevezik azon népességet, akik a szegénységi küszöb alatt élnek. A szegénységi küszöböt sztetenderd módon az elkölthető (nettó), ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60 százalékában állapítják meg. Az ún. ekvivalencia-skálák alkalmazása révén az ekvivalens háztartásjövedelem esetében figyelembe veszik a különböző életkorú háztartástagok eltérő fogyasztási szükségleteit, szemben az egy főre vetített háztartás jövedelem koncepcióval. A jelen indikátor esetében a módosított OECD ekvivalencia skálával számoltak. Ez a háztartásfőt 1-es, minden további felnőtt tagot 0,5-ös, a gyermekeket pedig 0,3-as súllyal vesz figyelembe.

másfélszeresére csökkent a jövedelmi szegénységek aránya közti különbség e két kohorszban. Azt is megfigyelhetjük, hogy az aktív korúak körében a szegénység dinamikája folyamatosan nagyobb volt az átlagos 8%-osnál, 19%-kal magasabb a jövedelmi szegények aránya 2017-ben (14,2%), mint 2009-ben volt (11,9%).

A háztartásfő iskolai végzettsége még szorosabb összefüggést mutat a relatív jövedelmi szegénységgel. A legalacsonyabb és a legmagasabb iskolai végzettségű háztartásfőjű háztartásokban élők között lényegében tízszeres különbség volt a szegénység előfordulásának valószínűségében 2011-ben, de az időszak közepén, 2013-ban pedig még ennél is nagyobb, közel 17-szeres, ami 2017-re 2,3-szeres különbségre csökken. 2011-ben ugyanis az alacsonyan iskolázott háztartásfők háztartásaiban élők körében még közel minden harmadik (32%), 2017-ben pedig már csak minden ötödik (20%) lakos élt jövedelmi szegénységben, habár ez az arány az időszak közepén, 2013-2015 között 38-39%-ra is megnőtt, míg ezidő alatt a felsőfokú végzettségű háztartásfők háztartásaiban élők körében a jövedelmi szegénység szintje 3,4%-ról 8,5%-ra nőtt. Eközben a középfokú végzettségű háztartásfők háztartásaiban élők körében lényegében azonos, 11%-os szinten maradt a jövedelmi szegények aránya, egy kisebb, 13% körüli időszak-közepi emelkedést követően.

A háztartástípus szerinti bontásból ez esetben is az derül ki, hogy a gyermekes háztartások korábban érzékelhető magasabb szegénységi kockázata lecsökkent és helyette az aktív korúakból álló egy- és kétfős háztartások (24% és 15%) és az egyszülős gyermekes háztartások (31%) jövedelmi szegénység kockázata a legmagasabb. Összességében, a szegénységi ráta az egy- és kétfős idős (65 év feletti tagokból álló) háztartásokban, illetve az egyéb típusú (gyermekes és gyermektelen) háztartások körében a legalacsonyabb, 8-10% közötti. E két végpont között találhatóak a gyerekes háztartásokban élők, akiknek 12-14%-a él jövedelmi szegénységben (a „más háztartás gyerekkel” típus kivételével, ahol alacsonyabb, 8% a szegénységi ráta).

A nagyobb városokban (fővárosban és megyeszékhelyeken) az országos átlagnál (13,4%) kisebb, 10-11% körüli a relatív jövedelmi szegénység aránya, míg a városokban átlag körüli (13,7%) és községekben pedig átlag feletti (16,4%), de a települési lejtő utóbbi két, alacsonyabb fokán alapvetően javuló trend, azaz a jövedelmi szegénység csökkenése figyelhető meg az elmúlt években. Regionálisan a Közép-Dunántúli régió lakosai körében a legalacsonyabb a jövedelmi szegénység aránya (8,5%), de a Nyugat-Dunántúlon és Közép-Magyarországon is átlag alatti (12,2% és 11,7%), míg az Észak-Magyarországi régióban átlag körüli (13,7%), az két alföldi régióban 16%-os, a Dél-Dunántúlon pedig 17,5%-os, azaz az átlagot meghaladó. Az etnikai háttér ebben a kérdésben is az egyik legerősebb hatású tényező. Jelentős, négyszeres a különbség ugyanis roma és nem roma háztartásfőjű háztartások között a jövedelmi szegénység tekintetében: a roma háztartásfővel élők közel fele (48,4%), míg a nem-roma háztartásfők háztartásaiban élők nyolcada (12,8%) él a jövedelmi szegénységi küszöb alatt. A romák esetében egy gyors ütemű, jelentős csökkenés figyelhető meg az elmúlt 4 év alatt, hiszen 2014-ben még kétharmaduk élt jövedelmi szegénységben (68%), ami lényegében 20 százalékpontot esett 2017-re. (2.2. táblázat)

2.2. táblázat A jövedelmi szegénység aránya átlagosan és különböző népesség csoportokban (%), 2009-2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2009 (/2011/2014)*
Ország összesen	12,4	12,3	14,1	14,3	15,0	15,0	14,9	14,5	13,4	1,08
Nemek										
Férfi	12,4	12,6	14,5	14,8	15,5	15,5	15,6	14,4	13,1	1,06
Nő	12,1	12,0	13,7	14,0	14,5	14,5	14,4	14,5	13,7	1,13
Korcsoport										
0–17	20,6	20,3	23,7	22,9	23,8	25,0	22,7	19,9	14,8	0,72
18–64	11,9	11,9	13,8	14,0	15,2	14,9	15,5	15,0	14,2	1,19
65+	4,6	4,1	4,9	6,3	4,6	4,5	4,6	6,8	9,1	1,98
Háztartástípus										
Egyedülálló, <65	19,2	18,3	22,2	22,0	21,9	18,6	23,7	24,5	23,8	1,24
Egyedülálló, 65+	25,7	28,1	28,1	28,2	33,2	32,4	37,5	9,0	10,0	0,39
Egyedülálló szülő gyermekkel	8,1	8,9	10,8	10,1	12,0	11,9	12,7	37,5	31,2	3,85
2 felnőtt, <65	2,5	2,4	3,1	4,3	4,0	4,1	3,7	13,3	14,8	5,92
2 felnőtt, 65+	10,2	10,5	12,0	12,3	12,8	13,9	13,3	6,3	8,7	0,85
2 felnőtt, 1 gyermekkel	15,5	14,6	13,9	13,3	12,3	14,1	14,3	13,1	16,2	1,05
2 felnőtt, 2 gyermekkel	31,1	27,8	35,4	34,4	35,6	33,0	27,6	13,7	12,2	0,39
2 felnőtt, 3 és több gyermekkel	4,9	5,4	6,5	7,2	8,4	7,7	9,1	25,2	14,2	2,90
Más háztartás gyermek nélkül	3,9	4,6	4,9	6,2	7,9	5,9	9,3	6,4	7,7	1,97
Más háztartás gyermekkel	13,7	14,3	18,1	18,5	19,6	22,5	17,9	14,1	8,3	0,61
Nemzetiség										
roma	..	..	..	..	..	67,9	63,1	54,7	48,4	0,71
nem roma	..	..	..	..	..	13,1	13,7	13,2	12,8	0,98
Régiók szerint										
Közép-Magyarország	..	..	8,3	8,7	11,1	10,0	11,0	11,0	11,7	1,41
Közép-Dunántúl	..	..	11,2	11,4	9,5	8,1	9,5	9,8	8,5	0,76
Nyugat-Dunántúl	..	..	10,4	9,7	9,5	11,0	9,8	10,3	12,2	1,18
Dél-Dunántúl	..	..	17,4	17,5	18,2	19,2	16,1	12,8	17,5	1,01
Észak-Magyarország	..	..	17,9	20,9	21,6	22,4	21,0	17,7	13,7	0,77
Észak-Alföld	..	..	22,2	22,5	23,1	23,0	22,3	23,1	16,3	0,73
Dél-Alföld	..	..	17,1	15,3	14,8	16,1	17,9	17,9	16,2	0,95
Településtípus szerint										
Budapest	..	..	5,9	7,0	8,0	6,1	8,4	7,0	11,1	1,87
Megyeszékhely, megyei jogú város	..	..	9,0	7,2	8,4	9,3	11,2	9,5	10,2	1,14
Egyéb város	..	..	16,3	16,2	15,8	16,0	15,5	15,0	13,7	0,84
Község	..	..	19,2	20,7	21,8	22,4	20,4	21,1	16,4	0,85
Iskolai végzettség szerint										
Legfeljebb alsó (ISCED 0-2)	..	..	32,5	37,2	39,2	38,8	37,7	24,7	19,9	0,61
Középfokú (ISCED 3-4)	..	..	11,1	10,6	12,0	12,5	13,4	11,4	11,5	1,04

Felsőfokú (ISCED 5-8)	..	..	3,4	3,3	2,7	2,3	5,1	6,0	8,5	2,50
-----------------------	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

Megjegyzés. *Az összevetés alapja, azaz a nevezőben szereplő év minden adatsornál az első olyan év, amikor az adott indikátornak van értéke.

A szegénység mélysége

A szegénység mélységét mérő szegénységi rés-arány⁷ értéke 2009-ben és 2017-ben lényegében azonos, 16,3%, illetve 16,6% volt, azaz a vizsgált időszak két végpontja között nem változott a szegénységben élők helyzete a nem szegényekhez képest. Az időszak közepén, második felében (2014-2015) azonban a szegénységi rés-arány 22%-ra nőtt, majd - csupán két év leforgása alatt (2017-ig) – 3-4 százalékpontot csökkent.

A férfiak körében valamivel nagyobb a szegénységi rés-arány (17,7%), mint a nők esetében (16,0%) A különböző korcsoportokban a vizsgált 2009-2017 közötti időszakban eltérő tendenciájú változások zajlottak: a gyermekek, fiatalok (18 év alattiak) mutatói jelentősebb belső hullámlások után végül inkább kissé javultak a vizsgált időszakban, vagyis a fiatal szegények jövedelme közelebb került a szegénységi küszöb értékéhez, míg az idősek (65 év feletti) esetében ezzel ellentétes folyamat, kismértékű romlás figyelhető meg. Az aktív korúak esetében szintén jelentősebb mértékű hullámlás figyelhető meg 2009 és 2017 között, de végül inkább romlott a helyzetük az időszak elejéhez képest. (2.3. táblázat).

2.3. táblázat A szegénységi rés arány aránya átlagosan és különböző népesség csoportokban (%), 2009-2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	16,3	16,5	18,2	20,9	21,0	22,3	21,8	18,8	16,6
Nemek									
Férfi	16,3	16,9	18,9	21,6	23,1	22,8	21,7	18,8	17,7
Nő	16,3	15,6	17,9	19,8	20,2	21,6	22,0	18,8	16,0
Korcsoport									
0–17	16,7	16,5	18,6	21,6	20,8	23,1	22,5	17,5	13,7
18–64	16,5	16,7	19,1	21,5	23,5	22,5	22,1	20,7	18,8
65+	12,7	11,0	10,2	11,6	11,2	11,6	15,3	14,3	14,7

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

⁷ A szegénységi rés-arány a szegénységi küszöb (az ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60 százaléka) és a szegénységi küszöb alatt élők jövedelmének mediánja közötti eltérés (szegénységi rés) a küszöb százalékában kifejezve.

2.1.2. Súlyos anyagi depriváció

2009 és 2017 között először nőtt (2009 és 2013 között 20,3%-ról 27,8%-ra), majd 2016-ra 16,2%-ra, 2017-re pedig 14,5%-ra mérséklődött a súlyos anyagi deprivációban élők aránya. Az EUROSTAT adatai szerint az Európai Unió tagországainak összehasonlításában 2013-ban Magyarországnál csak Bulgáriában és Romániában volt magasabb a súlyos anyagi deprivációban élők aránya, míg 2016-ban e két ország mellé csatlakozott még Görögország is, és őket követi Magyarország

Anyagi deprivációban élnek azok, akiknek háztartása kilenc elemi indikátor közül legalább három szerint depriváltak minősül. A súlyos anyagi depriváció esetében a küszöb négy elemi indikátor.

A kilenc elemi deprivációs mutató a következő:

1. Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék
2. Váratlan kiadások fedezetének hiánya
3. Anyagi okból telefon hiánya
4. Anyagi okból színes televízió hiánya
5. Anyagi okból mosógép hiánya
6. Anyagi okból személygépkocsi hiánya
7. Évi legalább egyhetes üdülés hiánya
8. Kétnaponta húsétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyasztásának hiánya
9. Lakás megfelelő fűtésének hiánya

Nemek szerint ellentétes trend zajlott le a vizsgált időszakban: a férfiak körében (az átlaghoz hasonlóan) csökkent, a nők körében viszont kissé nőtt a súlyosan deprivált háztartásokban élők aránya, ugyanakkor ez a különbség még 2009-2010-re datálható, hiszen 2011 óta lényegében azonos a két nem deprivációs rátája, ami 2017-ben 14% körülire csökkent. Az életkor előrehaladtával csökken a súlyos anyagi deprivációban élők aránya: gyermekek (18 év alattiak) ötöde (19,2%), az aktívkorúak hetede (14,7%), míg az idősek (65 év felettiek) közel tizede (9,4%) élt súlyosan deprivált háztartásban 2017-ben. Mindhárom korcsoportban ez egy csökkenő tendencia eredménye, hiszen 2009-ben még a gyermekek negyede (25,5%), az aktívkorúak ötöde (20,1%), míg az idősek hetede (14,6%) élt súlyosan deprivált háztartásban. A csökkenés mértéke nominálisan minden csoportban azonos, 5 százalékpontos, de ez természetesen más-más relatív csökkenési ütemet jelent a különböző csoportokban: a gyermekek körében relatíve kisebb, az idősek körében nagyobb a súlyosan depriváltak arányának csökkenése. Az iskolai végzettség a korábban már bemutatott módon áll kapcsolatban a súlyos anyagi deprivációval is: az alacsonyabb iskolázottságúak a leginkább veszélyeztetettek, körükben nyolcszor olyan magas (28,8%) a depriváltak aránya, mint a felsőfokú végzettségűek körében (3,4%), a középfokú végzettségűeknek pedig körülbelül egytizedét érinti a súlyos anyagi depriváció. A közép- és felsőfokú végzettségűek esetében erőteljes csökkenés következett be 2009 és 2017 között, lényegében felére csökkent a depriváltak aránya e két csoportban, míg az eleve legmagasabb arányban deprivált alacsonyabb végzettségűek között relatíve kisebb csökkenés figyelhető meg 2011 és 2017 között.

A háztartástípusokat megvizsgálva, ebben az esetben is arra a következtetésre juthatunk, hogy az egyedülálló gyermekes szülő, valamint a két felnőttből és legalább három gyerek alkotta háztartások illetve az aktív korúak egyszemélyes háztartásai vannak leginkább kitéve a súlyos deprivációnak, e háztartástípusokban élők 24-30%-a él súlyos anyagi deprivációban. Ezzel szemben az idősebbek háztartásai és a 2 felnőttből és 2 gyerekből álló háztartások a legkevésbé

veszélyeztetettek: 2017-ben lényegében minden tizedik ilyen háztartás (8-12%) élt súlyos anyagi deprivációban. A romák hátránya ebben a kérdésben is jelentős, körükben bő háromszorosa (55,5%) a súlyos anyagi depriváltaknak, mint a nem romák körében (13,8%). Régiók szerint a korábban is jó helyzetűnek számító Közép- és Nyugat-Dunántúl, illetve Közép-Magyarország és Dél-Alföld van a legelőnyösebb helyzetben az anyagilag súlyosan deprivált háztartásokban élők aránya (9-13%) tekintetében, míg Észak-Magyarország a leginkább kedvezőtlen helyzetű 26,9%-os arányával. Az is visszatérő elem, hogy a települési lejtőn lefele haladva egyre nő a rosszabb helyzetben, ezekben anyagilag súlyosan depriváltak aránya: míg a fővárosi háztartásokban élők tizede (9,7%), addig a községekben élők ötöde (19,3%) sorolható ide. (2.4. táblázat)

2.4. táblázat: A súlyos anyagi deprivációban élők aránya (%), 2009-2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2009 (2011)
Ország összesen	20,3	21,6	23,4	26,3	27,8	24,0	19,4	16,2	14,5	0,71
Nemek										
Férfi	20,2	21,5	23,0	25,8	27,7	23,7	19,1	16,1	14,3	0,71
Nő	20,4	21,6	23,7	26,8	27,8	24,4	19,6	16,3	14,7	1,21
Korcsoport										
0–17	25,5	28,8	30,4	34,1	35,6	31,9	24,9	21,1	19,2	0,75
18–64	20,1	21,3	23,3	26,1	28,1	23,8	19,2	16,5	14,7	0,73
65+	14,6	14,1	16,2	18,6	17,8	16,5	14,2	10,2	9,4	0,64
Háztartástípus										
Egyedülálló, <65	26,5	28,4	34,4	36,3	36,9	31,7	27,9	25,7	23,7	0,89
Egyedülálló, 65+	19,8	18,6	23,7	25,2	22,4	19,8	16,4	12,1	11,7	0,59
Egyedülálló szülő gyermekkel	37,0	41,3	38,9	42,1	44,3	47,1	41,2	42,3	29,9	0,81
2 felnőtt, <65	18,0	18,9	20,8	23,5	24,8	21,8	16,1	13,2	13,2	0,73
2 felnőtt, 65+	12,4	11,9	13,1	14,8	15,0	13,0	12,9	9,4	8,9	0,72
2 felnőtt, 1 gyermekkel	17,7	19,2	20,3	24,2	26,9	20,1	17,1	14,2	12,3	0,69
2 felnőtt, 2 gyermekkel	16,4	17,4	18,5	19,6	22,4	17,4	11,9	9,6	8,3	0,51
2 felnőtt, 3 és több gyermekkel	32,4	35,2	38,3	47,1	43,2	38,3	28,9	22,9	25,1	0,77
Más háztartás gyermek nélkül	15,2	16,1	16,3	19,5	21,4	18,5	14,8	19,9	18,5	1,22
Más háztartás gyermekkel	24,7	26,5	29,1	30,8	35,2	31,5	24,6	19,9	18,5	0,75
Nemzetiség										
roma	..	..	..	..	..	78,1	67,8	63,9	55,5	0,71
nem roma	..	..	..	..	..	22,1	18,1	14,7	13,8	0,62
Régiók szerint										
Közép- Magyarország	..	..	20,1	23,4	27,2	23,6	17,5	14,1	11,9	0,59
Közép-Dunántúl	..	..	19,8	23,9	21,1	18,1	16,1	14,1	12,2	0,62

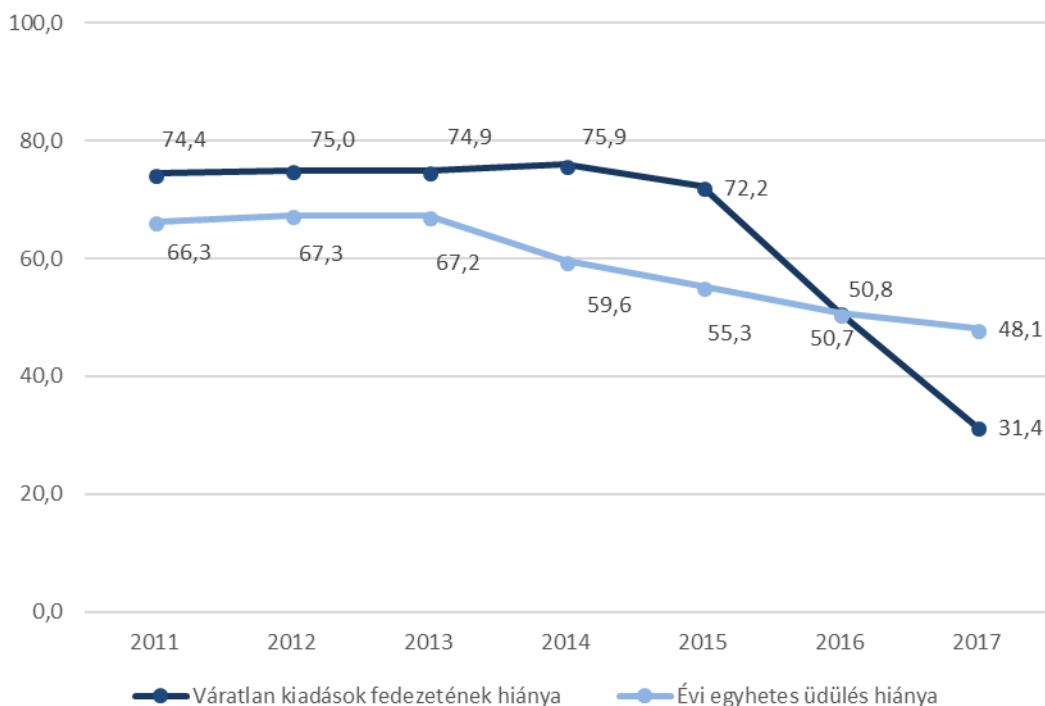
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2009 (2011)
Nyugat-Dunántúl	..	..	16,0	17,7	17,7	18,0	12,3	9,5	8,9	0,56
Dél-Dunántúl	..	..	27,1	26,1	27,7	29,1	23,0	20,0	16,1	0,59
Észak-Magyarország	..	..	34,6	36,4	39,8	35,4	30,7	29,9	26,9	0,78
Észak-Alföld	..	..	24,6	31,5	32,6	25,6	21,3	16,8	16,5	0,67
Dél-Alföld	..	..	24,7	26,2	25,8	18,7	16,6	12,7	12,5	0,51
Településtípus szerint										
Budapest	..	..	18,2	19,4	23,5	18,5	12,8	9,6	9,7	0,53
Megyeszékhely, megyei jogú város	..	..	21,5	22,7	22,3	18,1	14,7	12,0	11,2	0,52
Egyéb város	..	..	24,9	29,3	29,6	25,8	21,4	17,4	14,4	0,58
Község	..	..	25,8	29,3	31,6	28,9	23,9	21,3	19,3	0,75
Iskolai végzettség szerint										
Legfeljebb alsó (ISCED 0-2)	..	..	36,8	42,3	44,2	41,7	36,8	31,6	28,4	0,77
Középfokú (ISCED 3-4)	..	..	20,0	22,4	24,0	20,4	16,5	13,7	11,1	0,56
Felsőfokú (ISCED 5-8)	..	..	7,0	8,9	9,9	6,4	5,4	3,3	3,4	0,49

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

Az anyagi depriváció egyes elemi indikátorai: váratlan kiadás és üdülés

Amint a korábbiakban bemutattuk, az anyagi deprivációt és a súlyos anyagi deprivációt összesen kilenc egyéni indikátor alapján definiálják, amelyek közül két indikátort mutatunk be közelebbről. Az egyik a váratlan, nagyobb összegű kiadás fedezésére képtelen háztartásokban élők arányát méri, a másik pedig azokat, akik a megelőző évben nem engedhettek meg maguknak egy heti üdülést. Mindkét mutató esetében igen jelentős javulás történt a vizsgált időszak második felében: a váratlan egyszeri kiadást fedezni képtelenek korábbi 70% feletti aránya 2017-re jelentősen, 31%-ra, míg az egyhetes üdülést finanszírozni nem tudók aránya 66%-ról 48%-ra csökkent. (2.4. ábra)

2.4. ábra: Azok százalékos aránya, akik nem rendelkeznek elegendő megtakarítással egy nagyobb összeget kitevő váratlan kiadásra, illetve akik nem engedhetnek meg maguknak évi egy hét üdülést (%), 2011-2017

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

Megjegyzés. A nagyobb összegű váratlan kiadás a kérdezés során az előző év szegénységi küszöbének értékével egyezően van megállapítva.

E két mutató kapcsán ugyanazon összefüggések tapasztalhatók a társadalmi-demográfiai háttérváltozók tükrében, mint ami a többi szegénység-indikátor kapcsán kiemelhető volt. Az életkor (csak a váratlan kiadás esetében), a háztartásfő iskolai végzettsége és a települési hierarchia emelkedésével összességében inkább javul a helyzet, azaz csökken a depriváltak aránya, mint ahogy regionálisan ismét inkább az ország középső és nyugati régióiban élők élnek gondtalanabban. A háztartástípusok közül továbbra is az egyszülős gyermekes háztartások és az egyfős háztartások helyzete a legrosszabb, körükben a legmagasabb a váratlan kiadást illetve egyhetes üdülést fedezni képtelenek aránya.

2.1.3. Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya

2009-ben a magyarországi 0-59 éves népesség 11,3%-a, 2017-ben pedig már csak 6,3%-a élt alacsony munkaintenzitású háztartásban, azaz a munkaszegény háztartásokban élők aránya megfeleződött az időszak alatt.⁸

Jelentős eltéréseket figyelhetünk meg a háztartások között az alacsony munkaintenzitás kockázatában a háztartásfő iskolázottsága szerint. Azokban a háztartásokban, ahol a háztartásfő legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik messze átlag feletti (2017-ben 13,4%) az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya. Ha a háztartásfő legalább középfokú végzettségű, az már némiképpen átlag feletti munkaerő-piaci integrációt valószínűsít. Ebben a csoportban az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya 5,1%, a diplomás háztartásfőjű háztartások esetében pedig 2,0%.

Ugyancsak számottevőek, ötszörös a romák és nem romák közti különbségek az alacsony munkaintenzitású háztartásban élés szempontjából, a roma háztartásfőjű háztartásokban élők 25%-a, míg a nem roma háztartások 5%-a tagja munkaszegény háztartásnak. A romák körében 2014 és 2017 között 45%-ról 25%-ra, 20 százalékponttal, közel felére esett vissza a munkaszegény háztartásokban élők aránya. (2.5. táblázat)

Az EUROSTAT adatai szerint az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya 2012-ben Magyarországon az EU-27 átlaga (10,5%; 2009-ben 9,1%, 2010-ben 10,1%) felett volt, 2,3 százalékponttal. Ennél magasabb arányt csak Belgiumban, Írországban, Görögországban, Olaszországban, és az Egyesült Királyságban mértek 2012-ben. 2016-ban a 0-60 éves népességben 8,2% volt az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya, alacsonyabb mint az EU-28-ak átlaga (10,5%). Ennél magasabb arányt mértek a tagállamok több mint felében.

⁸ A munkaintenzitás mutató kiszámítása során a háztartás összes munkaképes korú (18-59 éves) tagját figyelembe veszik, a 18-24 éves diákok kivételével. A mutató értéke 1, ha minden munkaképes korú tag egész évben teljes munkaidőben dolgozott, a mutató értéke pedig 0, ha senki sem dolgozott a referencia év folyamán. Alacsony munkaintenzitású az a háztartás, ahol a mutató értéke legfeljebb 0,2, azaz 20 százalékos.

2.5. táblázat: A súlyos anyagi deprivációban élők aránya (%), 2009-2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2009 (/2013)
Ország összesen (0–59 éves)	11,3	11,9	12,8	13,5	13,6	12,8	9,4	7,9	6,3	0,71
Nemek										
Férfi	10,6	11,3	12,5	13,2	13,7	12,3	8,7	7,7	6,1	0,71
Nő	12,0	12,5	13,2	13,7	13,6	13,3	10,2	8	6,5	0,72
Korcsoport										
0–17	11,9	13,9	14,8	16,4	15,1	15,2	11,2	9,2	7,5	0,75
18–59	11,1	11,3	12,3	12,6	13,2	12,1	8,9	7,9	6,3	0,73
Háztartástípus										0,64
Egyedülálló	25,4	26,6	26,6	26,1	27,8	25,8	22,4	17,2	13,2	
Egyedülálló szülő gyermekkel	25,8	25,6	27,0	28,4	28,4	25,0	28,3	17,3	17,5	0,89
2 felnőtt, <65	14,6	15,1	14,4	12,8	15,8	13,6	9,0	8,6	6,3	0,59
2 felnőtt, 65+	40,7	37,9	43,0	37,4	34,8	33,0	35,6	33,1	25,6	0,81
2 felnőtt, 1 gyermekkel	7,1	6,2	8,2	9,2	7,6	7,2	3,5	4,4	3,1	0,73
2 felnőtt, 2 gyermekkel	4,9	6,8	6,1	5,4	5,3	3,7	3,2	3,5	2,3	0,72
2 felnőtt, 3 és több gyermekkel	16,2	16,6	18,9	20,8	17,6	19,3	10,3	8,8	7,9	0,69
Más háztartás gyermek nélkül	12,6	12,7	12,8	11,8	13,7	11,8	8,7	5,3	5,1	0,51
Más háztartás gyermekkel	8,7	9,3	10,1	11,5	10,6	10,6	6,1	7,4	5,3	0,77
Nemzetiség										1,22
roma	..	..	..	..	..	45,3	26,7	35,9	25,2	0,75
nem roma	..	..	..	..	..	8,4	6,6	5,2	4,5	
Régiók szerint										0,71
Közép-Magyarország	..	..	7,0	8,2	9,1	9,8	7,2	5,2	3,9	0,62
Közép-Dunántúl	..	..	9,8	8,5	7,8	5,8	6,4	5,8	3,3	
Nyugat-Dunántúl	..	..	6,7	7,4	7,1	7,4	4,8	3,7	4,2	0,59
Dél-Dunántúl	..	..	11,2	12,6	12,8	13,2	9,3	6,1	5,7	0,62
Észak-Magyarország	..	..	12,4	15,7	14,7	13,3	10,0	10,1	8,4	0,56
Észak-Alföld	..	..	14,5	12,9	13,5	9,1	6,0	7,7	5,6	0,59
Dél-Alföld	..	..	9,9	8,9	8,5	9,4	6,1	4,5	4,2	0,78
Településtípus szerint										0,67
Budapest	..	..	6,3	7,8	7,4	6,4	5,3	4,3	3,9	0,51
Megyeszékhely, megyei jogú város	..	..	7,7	6,9	6,7	6,9	5,9	4,8	4,2	
Egyéb város	..	..	10,4	9,3	9,7	9,3	7,4	6,7	5,1	0,53
Község	..	..	12,3	14,6	14,7	13,6	8,5	7,2	5,6	0,52
Iskolai végzettség szerint										0,58
Legfeljebb alsó (ISCED 0-2)	..	..	27,9	31,6	33,3	30,1	21,2	19,4	13,4	0,75
Középfokú (ISCED 3-4)	..	..	10,0	9,6	10,2	10,0	8,0	6,7	5,1	
Felsőfokú (ISCED 5-8)	..	..	4,6	5,1	4,3	3,9	3,2	2,4	2,0	0,77

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF.

2.2. A romák, mélyszegénységben élők munkaerő-piaci integrációja

Az MNTFS elsősorban a romák és a mélyszegénységben élők foglalkoztatásának növelésén keresztül képzei el a szegénység és a társadalmi kirekesztettség csökkentését. Ehhez összesen hat részelt rendel: (i) a képzettségi szintjük emelését, (ii) vállalkozásfejlesztést a hátrányos helyzetűek, az alacsony iskolázottságúak körében, (iii) a munkaerő-piaci integrációt támogató szolgáltatások fejlesztését, (iv) a közfoglalkoztatás rendszerének fejlesztését, (v) a munkavállalásra ösztönző segélyezési rendszer kialakítását, és (vi) a munkahely és a család összeegyeztetése feltételeinek javítását. Az alábbiakban sorra tárgyaljuk, hogy ezeken a területeken milyen folyamatok zajlottak az elmúlt időszakban.

2.2.1. Foglalkoztatottság, munkanélküliség

Foglalkoztatottság

Az Európa 2020 Stratégia keretében Magyarország azt vállalta, hogy 2020-ra a 20-64 éves korosztály foglalkoztatási rátáját 75%-ra növeli.⁹ A foglalkoztatási ráta 2009 és 2017 között 13 százalékponttal, 54,9%-ról 68,2%-ra nőtt, ez éves átlagban 1,9 százalékpontos növekedést jelent. Fontos azonban megjegyezni, hogy a növekedés 2013-ig (jelentősen) ezen átlag alatti, azt követően pedig átlag feletti volt (2016 és 2017 közötti változás kivételével). A cél elérése 2020-ra további 6,8 százalékpontos növekedést tesz szükségessé, ami éves átlagban 2,27 százalékpont. Az átlag mögött azonban jelentős különbségek mutatkoznak életkor, iskolai végzettség és etnikai hovatartozás szerint.

Az életkor alapján nem meglepő módon az aktív korúak gerincét adó 25-54 éves korcsoporton belül a legmagasabb, 83,7% a foglalkoztatottak aránya, ami 11 százalékponttal magasabb 2017-ben, mint 2010-ben (72,5%), ugyanakkor a növekedés alacsonyabb is, mint a fiatalok és az idősek körében. A fiatalok (15-24 évesek) körében 18,3%-ról 29%-ra, az idősek esetében pedig 33,6%-ról 51,7%-ra nőtt a foglalkoztatási ráta ebben az időszakban, ami a fiatalok esetében a középgenerációhoz hasonlóan 11 százalékpontos, míg az idősek 18 százalékpontos növekménye a foglalkoztatási rátában.

A legalacsonyabb foglalkoztatási ráta az alacsonyan iskolázottak és a romák körében van; mindkét csoport kevesebb mint fele foglalkoztatott (2013-ban romák 25,9, az alacsony iskolai végzettségűek 26,9%-a, míg 2017-ben a legfeljebb 8 osztályt végzettek 38,5%-a, illetve a romák 45,0%-a), alacsony iskolázottságúak körében összehasonlítható időszakban, 2013-2017 között és 11,6 százalékpontos (éves átlagban 2,9 százalékpont) növekmény, a romák esetében 2013-2017 között 19,1

⁹ Ez a mutató az ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) definíció szerint a foglalkoztatott 15-64 évesek száma az összes 15-64 évesek arányában (%).

http://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/hun/euinfo/honap_temaja/foglalkoztatottsag.pdf

százalékpontos növekedés (éves átlagban 4,8 százalékpont). A növekedést elsősorban a közmunka gyors bővülése magyarázza.

A foglalkoztatottság növekedése minden iskolázottsági szinten megfigyelhető: a legfeljebb 8 osztályt végzettek, az érettségivel nem rendelkező középfokú végzettségűek valamint az érettségizettek körében egyaránt lényegében 13 százalékpont volt, míg a felsőfokú végzettségűek körében 7 százalékpont, de az eleve magasabb szintről induló csoportok esetében a növekedés üteme, relatív aránya kisebb (az általános iskolai végzettségűek 50%-os növekedéséhez képest a középfokú végzettségűek körében 20%, a felsőfokú végzettségűek körében 10% körüli a növekedés szintje). Ezáltal az alacsonyan iskolázottak foglalkoztatottsági rátája 2017-re 38,5% volt, az érettségi nélküli középfokú végzettségűeké 76,1%, az érettségizetteké 70,6%, míg a felsőfokú végzettségűeké 84,3%. A javulás, elsősorban az alacsonyan iskolázottak esetében a közfoglalkoztatásból ered. Míg 2010-ben a legfeljebb általános iskolát végzett foglalkoztatottak alig több mint 8%-a volt közfoglalkoztatott, addig 2017-re ez az arány 20%-ra növekedett. Nem történt jelentős változás az egyes iskolázottsági csoportok egymáshoz viszonyított munkavállalási sorrendiségében: a leginkább kiszolgáltatott alacsony végzettségűekhez képest az érettségi nélküli középfokú végzettségűek körében a foglalkoztatottak aránya kétszeres, és bár a vizsgált időszak során a különbség jellemzően még ennél is kissé nagyobb volt, azaz az olló valamelyest zárul, de még mindig igen jelentős a két alsóbb iskolázottsági csoport közötti különbség. Az érettségizett középfokú végzettségűek foglalkoztatottsága az egész időszak során, így 2017-ben is elmaradt az alacsonyabb szintű, érettségivel nem rendelkező középfokú végzettségűektől, sőt, utóbbiak egyre kevésbé vannak lemaradva az amúgy legmagasabb foglalkoztatási rátájú felsőfokú végzettségűektől, mivel a 2010-2017-es időszakban jellemző 10-15 százalékpontos különbség már csak 8 százalékpont a két csoport között. Az érettségivel nem rendelkezők látszólagos foglalkoztatási előnyének két oka van. Egyrészt a legmagasabb iskolázottságuként érettségizetteknek számító csoport egy jelentős része felsőfokú tanulmányait folytatja, ezért inaktív. Az érettségizettek munkanélküliségi rátája alacsonyabb, mint a nem érettségizetteké (ld. 2.8. táblázatot). Másrészt a foglalkoztatásban benne vannak a közfoglalkoztatottak is: a csak szakmával rendelkező foglalkoztatottak 3,6%-a közfoglalkoztatott, szemben az érettségizettek 2,0%-ával.

A romák foglalkoztatottságának növekedése a leggyorsabb ütemű minden más társadalmi csoporttal összevetve: 2013-ban 26%-uk, 2017-ben már 45%-uk volt foglalkoztatott. Ennek a növekménynek egyik fontos forrása a közmunka. 2013-ban a romák 25%-os foglalkoztatásából 9 százalékpontot tett ki a közmunka, addig a 2017-es 45%-ból 16-ot. Mivel a közmunkás bér 2013-ban csak 77-, 2017-ben pedig 64%-a volt a minimálbérnek (2018-ban 59%-ra csökkent az arány), így a romák munkaerőpiaci megerősödése nem feltétlenül jár arányosan jelentős jövedelememelkedéssel. Összességében azonban csökken a távolság a foglalkoztatottság tekintetében romák (45,0%) és nem romák (68,9%) között: 2013-ban még 2,3-szeres volt a különbség, ami 2017-re lényegében 1,5-szeresre mérséklődött.

A foglalkoztatási ráta a nagyobb városokban magasabb és a települési lejtővel párhuzamosan csökken. A 15-64 éves fővárosi lakosok háromnegyede (74,1%) foglalkoztatott, a megyeközpontokban 69,4%, a többi városban 67,1%, míg a községekben a ráta 65,5%-os volt 2017-

ben. Minden településtípuson számottevő növekedés tapasztalható a vizsgált időszakban: a községekben volt a legjelentősebb, 15 százalékpont, a különböző méretű városokban pedig jellemzően 12,1-12,6 százalékpont. Regionálisan a legfejlettebb Közép-Magyarország régióban 60%-ról közel 72%-ra emelkedett a foglalkoztatottak aránya 2010-2017 között. A regionális eltérések jelentősek, de 2010-2017 között csökkentek (Dél-Dunántúl kivételével). A foglalkoztatási ráta a Közép-Magyarország régiótól kevéssel marad el a Közép- és Nyugat-Dunántúlon (2010-ben 3, illetve 1,4 százalékponttal, 2017-ben alig 1,4-, illetve 0,9 százalékponttal). Dél-Alföldön valamivel alacsonyabb a foglalkoztatottság (2010-ben 5,9 százalékponttal, 2017-ben 4,5 százalékponttal maradván el a Közép-Magyarországi szinttől). Különösen kedvezőtlen a foglalkoztatási helyzet az észak-keleti megyékben és a Dél-Dunántúlon a foglalkoztatási helyzet (2010-ben 7-6-11,7 százalékponttal elmaradva a Közép-Magyarország régiótól, 2017-ben 7,5-8,9 százalékponttal). A foglalkoztatás a leginkább elmaradott Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön bővült a leggyorsabban (az időszak egészében 15 százalékponttal), ahol a közmunka a legelterjedtebb volt, és ezzel a különbségek csökkentek. A regionális összkép lényegében leképezi a megyék foglalkoztatottsági rátáját is. (2.6. táblázat)

A foglalkoztatási rátával összefüggő társadalmi-demográfiai tényezőket külön a romákra és a nem romákra vizsgálva – egyben visszaidézve a közmunka jelentőségét az előbbiek foglalkoztatásában – azt találjuk, hogy ezen társadalmi jellemzők egy részének, az életkornak és az iskolázottságnak kisebb, a lakóhely regionális, viszont nagyobb a hatása a romák körében, mint a nem romák esetében. A legmagasabb és a legalacsonyabb foglalkoztatottsági rátájú életkori csoportok között a romák esetében másfélszeres, a nem romák körében két és félszeres a különbség, az iskolázottságánál a romák között 1,7-szeres, a nem romáknál pedig több, mint kétszeres a különbség. Kisebb mértékben, de ezzel ellentétes a különbségek mértéke megyék és régiók között romák és nem romák körében. (2.7. táblázat)

A fenti eredmények interpretálásához fontos megjegyezni, hogy az itt vizsgált tényezők közti nagyon erős összetételi hatást: a munkaerő-piaci indikátorok, tehát nem csak a foglalkoztatási ráta, hanem a munkanélküliség mérőszámai esetében is a lakóhely szerinti különbségek jelentős részben visszavezethetők az iskolázottsági különbségekre, az etnikai hovatartozás szerinti különbségek pedig az iskolázottság mellett a lakóhely szerinti eltérésekre is.

2.6. táblázat Foglalkoztatási ráta a 15-64 évesek körében a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2010-2017	2010-2017 átlag	2010-2013	2013-2017	2010-2013 átlag	2013-2017 átlag
	%								százalékpont					
Ország összesen	54,9	55,4	56,7	58,1	61,8	63,9	66,5	68,2	13,3	1,9	3,2	10,1	1,1	2,5
Nem														
férfi	59,9	60,7	61,6	63,7	67,8	70,3	73,0	75,2	15,3	2,2	3,8	11,5	1,3	2,9
nő	50,2	50,3	51,9	52,6	55,9	57,8	60,2	61,3	11,1	1,6	2,4	8,7	0,8	2,2
Korcsoport														
15–24	18,3	18,0	18,4	20,1	23,5	25,7	28,1	29,0	10,7	1,5	1,8	8,9	0,6	2,2
25–54	72,5	73,0	74,6	75,7	79,2	80,6	82,2	83,7	11,2	1,6	3,2	8,0	1,1	2,0
55–64	33,6	35,3	36,1	37,9	41,7	45,3	49,8	51,7	18,1	2,6	4,3	13,8	1,4	3,5
Nemzetiség*														
roma**	..	..	..	25,9	33,4	39,3	44,5	45,0				19,1		4,8
nem roma	..	..	..	60,1	62,8	64,9	67,4	68,9				8,8		2,2
Isko														
Legf. alapfok (8 osztály)	25,4	25,5	26,0	26,9	31,5	33,9	36,6	38,5	13,1	1,9	1,5	11,6	0,5	2,9
Középfok érettségi nélkül	63,6	63,7	64,5	66,0	69,6	71,6	74,1	76,1	12,5	1,8	2,4	10,1	0,8	2,5
Középfok érettségivel	58,4	58,5	60,0	61,2	64,5	66,6	69,6	70,9	12,5	1,8	2,8	9,7	0,9	2,4
Felsőfok	77,5	78,5	78,5	78,8	80,8	82,1	84,4	84,3	6,8	1,0	1,3	5,5	0,4	1,4
Településtípus														
Budapest	61,4	61,7	63,8	64,2	67,5	69,2	72,7	74,0	12,6	1,8	2,8	9,8	0,9	2,5
Megyeszékhely, megyei jogú város	57,1	58,1	58,5	59,3	63,9	65,7	67,8	69,4	12,3	1,8	2,2	10,1	0,7	2,5
Többi város	55,0	55,0	56,0	58,4	60,9	63,4	65,9	67,1	12,1	1,7	3,4	8,7	1,1	2,2
Község	50,5	51,3	52,7	54,0	58,4	60,7	63,3	65,5	15,0	2,1	3,5	11,5	1,2	2,9
Régió														
Közép-Magyarország	60,0	60,2	61,7	62,7	66,0	67,6	70,8	71,9	11,9	1,7	2,7	9,2	0,9	2,3
Közép-Dunántúl	57,0	59,1	59,2	60,7	64,3	67,9	68,4	70,5	13,5	1,9	3,7	9,8	1,2	2,5
Nyugat-Dunántúl	58,6	59,9	61,0	61,8	65,8	67,5	68,9	71,0	12,4	1,8	3,2	9,2	1,1	2,3

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2010-2017	2010-2017 átlag	2010-2013	2013-2017	2010-2013 átlag	2013-2017 átlag
	%								százalékpont					
Dél-Dunántúl	52,4	51,1	51,9	54,8	58,6	60,2	62,2	63,0	10,6	1,5	2,4	8,2	0,8	2,1
Észak-Magyarország	48,3	48,4	49,1	51,6	55,7	59,0	61,8	63,5	15,2	2,2	3,3	11,9	1,1	3,0
Észak-Alföld	49,0	49,9	51,8	53,2	57,3	58,9	62,0	64,4	15,4	2,2	4,2	11,2	1,4	2,8
Dél-Alföld	54,1	54,1	55,5	56,3	59,7	62,2	65,7	67,4	13,3	1,9	2,2	11,1	0,7	2,8
Megye														
Bács-Kiskun	54,1	54,4	56,7	57,5	59,7	62,7	65,8	68,3	14,2	2,0	3,4	10,8	1,1	2,7
Baranya	53,0	50,6	50,5	55,2	58,2	61,3	63,2	64,5	11,5	1,6	2,2	9,3	0,7	2,3
Békés	51,9	51,9	54,1	54,9	56,4	60,2	63,6	65,9	14,0	2,0	3,0	11,0	1,0	2,8
Borsod-Abaúj-Zemplén	47,1	47,6	47,9	51,0	54,3	58,4	61,3	62,9	15,8	2,3	3,9	11,9	1,3	3,0
Budapest	61,4	61,7	63,8	64,2	67,5	69,2	72,7	74,0	12,6	1,8	2,8	9,8	0,9	2,5
Csongrád	56,1	55,6	55,4	56,2	62,4	63,1	67,3	67,4	11,3	1,6	0,1	11,2	0,0	2,8
Fejér	56,3	58,1	58,7	60,3	63,9	68,9	68,4	69,4	13,1	1,9	4,0	9,1	1,3	2,3
Győr-Moson-Sopron	60,9	60,1	61,6	63,4	67,2	68,3	69,8	71,8	10,9	1,6	2,5	8,4	0,8	2,1
Hajdú-Bihar	49,0	51,1	51,5	53,2	56,5	58,4	62,5	64,6	15,6	2,2	4,2	11,4	1,4	2,9
Heves	51,2	52,3	52,5	54,3	58,0	60,7	64,4	64,5	13,3	1,9	3,1	10,2	1,0	2,6
Jász-Nagykun-Szolnok	52,7	53,4	55,0	55,8	61,8	62,5	64,7	64,7	12,0	1,7	3,1	8,9	1,0	2,2
Komárom-Esztergom	59,7	62,0	61,0	61,4	64,8	67,3	67,6	70,6	10,9	1,6	1,7	9,2	0,6	2,3
Nógrád	48,2	45,6	48,4	49,5	56,8	58,9	59,5	63,8	15,6	2,2	1,3	14,3	0,4	3,6
Pest	57,9	58,2	58,9	60,6	63,9	65,4	68,1	69,2	11,3	1,6	2,7	8,6	0,9	2,2
Somogy	50,5	49,8	52,2	52,6	57,0	57,7	61,5	60,7	10,2	1,5	2,1	8,1	0,7	2,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	46,4	46,5	50,0	51,4	55,1	57,1	59,9	64,0	17,6	2,5	5,0	12,6	1,7	3,2
Tolna	53,8	53,7	53,6	57,2	61,5	61,7	61,3	63,5	9,7	1,4	3,4	6,3	1,1	1,6
Vas	57,6	60,6	62,2	62,0	66,9	69,7	69,3	70,4	12,8	1,8	4,4	8,4	1,5	2,1
Veszprém	55,6	57,7	58,2	60,6	64,5	67,3	69,0	71,7	16,1	2,3	5,0	11,1	1,7	2,8
Zala	55,8	59,1	59,0	59,1	62,6	64,1	67,1	70,2	14,4	2,1	3,3	11,1	1,1	2,8

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzések. *A nemzetiség esetében a számításokat 2013. és 2014. évre vonatkozóan a Munkaerő-felmérés 6. hullámos, míg 2015-re a teljes mintájának súlyozott adatain végeztük, arra a népességcsoportra, akik a nemzetiségre vonatkozó kérdéskört megválasztották. ** Roma népességhez tartozónak tekintették azokat a válaszadókat, akik a

Munkaerő-felmérésben a nemzetiségi hovatartozást tudakoló 2 kérdés valamelyikére azt a választ adták, hogy cigány (roma).

2.7. táblázat Foglalkoztatási ráta a 15-64 éves romák és nem romák körében egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2013-2017

	Nem roma népesség					Roma népesség**					2013-2017 változás (százalékpont)		Nem roma – roma eltérés (százalékpont)	
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017	nem roma	roma	2013	2017
Ország összesen	60,1	62,8	64,9	67,4	68,9	25,9	33,4	39,3	44,5	45,0	8,8	19,1	-34,2	-23,9
Nem														
férfi	65,2	68,6	71,1	73,7	75,9	33,4	42,2	48,8	53,0	54,6	10,7	21,2	-31,8	-21,3
nő	55,2	57,1	58,9	61,1	62,1	17,9	25,1	29,7	36,6	35,9	6,9	18,0	-37,3	-26,2
Korcsoport														
15–24	20,3	22,3	25,9	28,2	29,0	13,2	19,2	21,6	26,3	29,1	8,7	15,9	-7,1	0,1
25–54	78,3	81,1	81,8	83,3	84,5	33,0	43,1	49,1	53,6	55,3	6,2	22,3	-45,3	-29,2
55–64	39,7	42,2	45,8	50,1	52,0	18,6	13,8	26,4	37,7	31,4	12,3	12,8	-21,1	-20,6
Iskolai végzettség														
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	27,8	31,0	33,9	36,1	38,4	21,3	27,2	34,3	40,2	39,8	10,6	18,5	-6,5	1,4
Középfok érettségi nélkül	67,4	70,6	72,0	74,4	76,3	40,7	56,8	57,5	60,8	67,3	8,9	26,6	-26,7	-9,0
Középfok érettségivel	61,8	65,3	66,7	69,6	70,9	59,0	60,5	50,5	63,7	58,6	9,1	-0,4	-2,8	-12,3
Felsőfok	79,6	80,8	82,1	84,4	84,3	76,1	100,0	78,1	74,7	66,2	4,7	-9,9	-3,5	-18,1
Településtípus														
Budapest	66,2	68,0	69,5	72,9	74,1	46,3	40,9	51,9	61,8	65,9	7,9	19,6	-19,9	-8,2
Megyeszékhely, megyei jogú v.	60,6	64,6	66,3	68,2	69,7	24,1	31,5	35,5	46,0	48,9	9,1	24,8	-36,5	-20,8
Többi város	60,1	62,5	64,5	66,8	67,7	23,8	30,5	37,7	39,8	46,7	7,6	22,9	-36,3	-21
Község	56,7	59,4	62,1	64,5	66,8	25,8	35,0	38,4	43,3	41,7	10,1	15,9	-30,9	-25,1
Régió														
Közép-Magyarország	63,9	66,7	67,9	71,1	72,2	32,7	38,0	50,5	56,4	54,1	8,3	21,4	-31,2	-18,1
Közép-Dunántúl	60,5	65,8	68,6	68,8	70,8	35,6	39,3	45,9	51,9	56,8	10,3	21,2	-24,9	-14,0
Nyugat-Dunántúl	61,4	64,7	68,2	69,4	71,3	32,3	59,2	38,3	44,2	51,6	9,9	19,3	-29,1	-19,7
Dél-Dunántúl	57,6	60,5	61,4	62,9	64,2	30,1	36,0	35,6	48,1	40,3	6,6	10,2	-27,5	-23,9
Észak-Magyarország	56,9	57,0	61,6	64,0	65,7	19,9	31,2	36,1	39,8	42,3	8,8	22,4	-37,0	-23,4
Észak-Alföld	56,6	59,7	60,0	63,2	65,4	23,8	28,5	38,1	39,6	41,2	8,8	17,4	-32,8	-24,2

Dél-Alföld	58,1	60,0	63,0	66,3	67,8	26,5	32,2	33,1	40,2	46,8	9,7	20,3	-31,6	-21,0
------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----	------	-------	-------

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF. Halványan az alacsony elemszámú cellák adatait jelöltük.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Munkanélküliség

A munkaerő-piaci folyamatok alakulásának másik fontos mutatója az állástalan, de munkát keresők aránya és változása. A munkanélküliek aránya¹⁰ az aktív népességben (15-74 évesek) jelentősen, 11,2%-ról 4,2%-ra, azaz 7 százalékponttal csökkent 2010 és 2017 között. Nagy különbségek mutatkoznak etnikum, életkor és iskolai végzettség szerint, de a csökkenés érintette a rosszabb helyzetű csoportokat is (2.7. táblázat). A romák körében 39,5%-ról a felére, 18,5%-ra csökkent a munkanélküliek aránya, de még így is a romák esetében a legmagasabb a munkanélküliség a vizsgált társadalmi-demográfiai csoportok közül. A nem romák között, 9,1%-ról 3,8%-ra esett a munkanélküliségi ráta, így a romák és nem romák közti különbség nem csökkent, kicsit nőtt is: 2013-ban 4,3, 2017-ben 4,9-szeres volt a különbség a két csoport között, miközben 20013-2017 között a roma munkanélküliség összességében 21 százalékpontot (évente átlagosan 5,3 százalékpont), a nem romáké 5,3 százalékpontot (évente átlagosan 1,3 százalékpont) csökkent.

A mutató értelmezése nehéz annak figyelembe vétele nélküli, hogy a korábban várhatóan munkanélküliek jelentős része a nagymértékű közmunkás létszám növekedésével a foglalkoztatottak között jelenik meg. A munkanélküliség csökkenésében szerepet játszott, hogy a közfoglalkoztatottak száma 2010 és 2017 között 119 ezer fővel, 2013 és 2017 között 62 ezer fővel növekedett. A közfoglalkoztatottak 2010-ben a gazdaságilag aktívak 1,8%-át, 2013-ban 3%-át, 2017-ben pedig 4,2%-át tették ki. Ugyanakkor a közfoglalkoztatottak egy része a közfoglalkoztatás előtt passzív munkanélküli volt, így az ILO-definíció szerint nem minden közfoglalkoztatott lenne közfoglalkoztatás hiányában munkanélküli. Az életkor emelkedésével csökken a munkanélküliek aránya, elsősorban a 25 év alatti fiatalok munkanélkülisége magas, a 15-24 éves fiatalok munkanélküliségi rátája 2017-ben 10,7%, míg a 25-64 évesek körében csak harmadannyi, 3,6-3-7% a munkanélküliségi ráta, a nyugdíjas korúak (65-74 évesek) között pedig lényegében nincs. Minden életkori csoportban jelentős a munkanélküliségi ráta csökkenése 2010 és 2017 között: a legfiatalabbaknál (15-24 évesek) 14 százalékponttal, a középgenerációban (25-54 évesek) 8,1 százalékponttal, az idősebb aktív korúak (55-64 évesek) esetében pedig 5,6 százalékponttal. Ezzel a váltotással 2010-2017 között a fiatalok és a középkorúak, illetve az idősek közötti különbség 16-, illetve 18,5 százalékponttról 7-, illetve 7,1 százalékpontra csökkent.

Az iskolázottság szintjének emelkedésével jelentősen csökken a munkanélküliségi ráta, az alapfokú végzettségűek 11,1%-os munkanélküli rátájától és a középfokú érettségi nélkülieké 7 százalékponttal, az az érettségizetéké 7,7 százalékponttal, és a diplomásoké 9,5 százalékponttal maradt el 2017-ben. Jelentős volt a csökkenés 2010-hez képest, amikor a fiatalok munkanélküliségi aránya 25,1% volt, és a többi csoporttá ettől rendre 12,8-, 16,1-, illetve 20,5 százalékponttal maradt el. Az iskolai végzettség egyes csoportjaiban is jellemzően jelentősen visszaesett a munkanélküliek aránya és közeledtek a távolságok a csoportok között.

Regionálisan szintén jelentős különbségeket találunk: a 2-3% körüli munkanélküliségi rátájú középső és nyugati országrész (a Dél-Dunántúl kivételével) és a 7%-os Észak-Alföld között

¹⁰ ILO definíció szerint. <http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>

háromszoros a különbség. Megyei szinten még ennél is nagyobb a távolság a végpontok között: az 1,5-1,6%-os Veszprém és Győr-Moson-Sopron megye illetve a 8,5% körüli Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád megye között már öt és félszeres a különbség. Ugyanakkor minden megyében megyénként változó mértékben, de felére-ötödére csökkent a munkanélküliek aránya 2010 és 2017 között. (2.8. táblázat)

Az etnikai bontáson belüli eredmények a munkanélküliségi ráta alakulása terén az alacsony elemszám miatt csak korlátozottan vizsgálhatóak, de óvatos értelmezés mellett felfedezhető foglalkoztatási rátára is jellemző trend, hogy az életkor differenciáló hatása gyengébb a romák, mint a nem romák körében. 2013-ban a különbség a roma és a nem-roma munkanélküliségben a fiatal és a 25-54 évesek esetében jelentős mértékű és minden korcsoportban hasonló volt (25,6-, ill. 29 százalékpont), ez csökkent 2017-re, különösen a fiataloknál, itt a munkanélküliségi ráta eltérése 7,8 százalékpontra csökkent, az idősebbeknél nagyobb marad az eltérés, 15 százalékpont.

2.8. táblázat A munkanélküliségi ráta a 15-74 évesek körében és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017 *

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2010-2017	2010-2017 átlag	2010-2013	2013-2017	2010-2013 átlag	2013-2017 átlag
	%								százalékpont					
Ország összesen	11,2	11,0	11,0	10,2	7,7	6,8	5,1	4,2	-7,0	-1,0	-1,0	-6,0	-0,3	-1,5
Nem														
férfi	11,6	11,1	11,3	10,2	7,6	6,6	5,1	3,8	-7,8	-1,1	-1,4	-6,4	-0,5	-1,6
nő	10,7	11,0	10,6	10,1	7,9	7,0	5,1	4,6	-6,1	-0,9	-0,6	-5,5	-0,2	-1,4
Korcsoport														
15–24	26,4	26,0	28,2	26,6	20,4	17,3	12,9	10,7	-15,7	-2,2	0,2	-15,9	0,1	-4,0
25–54	10,4	10,2	10,0	9,1	6,8	6,0	4,5	3,7	-6,7	-1,0	-1,3	-5,4	-0,4	-1,4
55–64	7,9	9,2	8,4	8,1	6,4	5,8	4,4	3,6	-4,3	-0,6	0,2	-4,5	0,1	-1,1
65–74	0,6	0,7	2,9	2,4	2,1	2,5	1,7	0,4	-0,2	0,0	1,8	-2,0	0,6	-0,5
Nemzetiség*														
roma**	..	..	..	39,5	30,2	28,2	20,3	18,5	na	..	..	-21,0	..	-5,3
nem roma	..	..	..	9,1	6,7	6,2	4,7	3,8	na	..	..	-5,3	..	-1,3
Iskolai végzettség														
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	25,1	25,0	24,8	23,7	18,5	17,4	13,2	11,1	-14,0	-2,0	-1,4	-12,6	-0,5	-3,2
Középfok érettségi nélkül	12,3	12,4	12,2	11,4	8,3	7,3	5,5	4,2	-8,1	-1,2	-0,9	-7,2	-0,3	-1,8
Középfok érettségivel	9,0	9,1	9,5	8,8	6,6	5,6	4,2	3,4	-5,6	-0,8	-0,2	-5,4	-0,1	-1,4
Felsőfok	4,6	4,3	4,5	3,9	3,1	2,4	1,8	1,6	-3,0	-0,4	-0,7	-2,3	-0,2	-0,6
Településtípus														
Budapest	9,0	9,6	9,6	8,5	6,0	5,1	4,3	2,9	-6,1	-0,9	-0,5	-5,6	-0,2	-1,4
Megyeszékhely, megyei jogú v.	10,6	10,0	10,8	10,2	7,2	6,2	5,0	4,3	-6,3	-0,9	-0,4	-5,9	-0,1	-1,5
Többi város	10,7	10,6	10,8	10,0	8,3	7,3	5,2	4,3	-6,4	-0,9	-0,7	-5,7	-0,2	-1,4
Község	13,2	12,8	12,2	11,3	8,5	7,7	5,6	4,7	-8,5	-1,2	-1,9	-6,6	-0,6	-1,7
Régió														
Közép-Magyarország	8,9	9,0	9,5	8,7	6,2	5,3	3,8	2,7	-6,2	-0,9	-0,2	-6,0	-0,1	-1,5
Közép-Dunántúl	10,0	9,5	9,9	8,7	5,6	4,4	3,0	2,2	-7,8	-1,1	-1,3	-6,5	-0,4	-1,6

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2010-2017	2010-2017 átlag	2010-2013	2013-2017	2010-2013 átlag	2013-2017 átlag
	%								százalékpont					
Nyugat-Dunántúl	9,3	7,3	7,5	7,7	4,6	3,8	2,7	2,4	-6,9	-1,0	-1,6	-5,3	-0,5	-1,3
Dél-Dunántúl	12,4	12,9	12,1	9,3	7,8	8,1	6,2	6,3	-6,1	-0,9	-3,1	-3,0	-1,0	-0,8
Észak-Magyarország	16,2	16,4	16,1	12,6	10,4	8,7	6,3	5,8	-10,4	-1,5	-3,6	-6,8	-1,2	-1,7
Észak-Alföld	14,4	14,6	13,9	14,2	11,8	10,9	9,3	7,4	-7,0	-1,0	-0,2	-6,8	-0,1	-1,7
Dél-Alföld	10,4	10,5	10,3	11,0	9,0	7,9	5,6	4,1	-6,3	-0,9	0,6	-6,9	0,2	-1,7
Megye														
Bács-Kiskun	10,3	10,4	9,2	10,1	9,6	7,8	6,2	4,1	-6,2	-0,9	-0,2	-6,0	-0,1	-1,5
Baranya	13,4	14,4	14,4	10,2	8,4	8,5	7,6	7,5	-5,9	-0,8	-3,2	-2,7	-1,1	-0,7
Békés	12,4	12,3	11,9	11,0	10,4	8,7	6,1	5,0	-7,4	-1,1	-1,4	-6,0	-0,5	-1,5
Borsod-Abaúj-Zemplén	17,3	17,4	16,6	12,1	11,3	9,1	6,6	5,7	-11,6	-1,7	-5,2	-6,4	-1,7	-1,6
Budapest	9,0	9,6	9,6	8,5	6,0	5,1	4,3	2,9	-6,1	-0,9	-0,5	-5,6	-0,2	-1,4
Csongrád	8,8	9,2	10,3	12,1	7,0	7,3	4,4	3,5	-5,3	-0,8	3,3	-8,6	1,1	-2,2
Fejér	9,4	9,6	10,4	9,6	6,6	3,7	2,7	3,0	-6,4	-0,9	0,2	-6,6	0,1	-1,7
Győr-Moson-Sopron	7,0	6,2	5,4	5,4	3,0	2,9	2,0	1,6	-5,4	-0,8	-1,6	-3,8	-0,5	-1,0
Hajdú-Bihar	13,2	13,4	13,3	14,9	12,9	11,3	8,6	6,5	-6,7	-1,0	1,7	-8,4	0,6	-2,1
Heves	12,3	13,4	14,3	12,1	9,8	8,0	4,3	4,3	-8,0	-1,1	-0,2	-7,8	-0,1	-2,0
Jász-Nagykun-Szolnok	10,7	11,3	11,5	11,3	7,6	7,1	6,6	6,7	-4,0	-0,6	0,6	-4,6	0,2	-1,2
Komárom-Esztergom	8,6	7,8	7,4	7,6	4,3	5,3	3,7	2,0	-6,6	-0,9	-1,0	-5,6	-0,3	-1,4
Nógrád	18,3	17,9	17,1	15,1	8,4	8,3	8,4	8,4	-9,9	-1,4	-3,2	-6,7	-1,1	-1,7
Pest	8,8	7,9	9,3	9,1	6,5	5,7	3,1	2,6	-6,2	-0,9	0,3	-6,5	0,1	-1,6
Somogy	14,0	13,7	11,1	11,1	8,9	8,6	5,4	7,3	-6,7	-1,0	-2,9	-3,8	-1,0	-1,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	18,1	18,2	16,3	15,7	13,6	13,0	11,6	8,5	-9,6	-1,4	-2,4	-7,2	-0,8	-1,8
Tolna	8,4	9,4	9,7	5,6	5,4	6,9	4,6	3,0	-5,4	-0,8	-2,8	-2,6	-0,9	-0,7
Vas	10,3	7,0	6,3	7,5	3,6	3,8	2,6	1,9	-8,4	-1,2	-2,8	-5,6	-0,9	-1,4
Veszprém	12,0	10,9	11,4	8,6	5,3	4,6	2,8	1,5	-10,5	-1,5	-3,4	-7,1	-1,1	-1,8
Zala	12,1	9,4	11,8	11,6	8,1	5,4	3,8	4,3	-7,8	-1,1	-0,5	-7,3	-0,2	-1,8

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF. *Megjegyzés.* A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A legfeljebb 8 osztályt végzettek és az érettségivel nem rendelkező középfokú végzettségűeket tudjuk összehasonlítani az adatok alapján. A nem-romák között kkb. kétszer akkora az iskolázatlanok munkanélküliségi rátája, mint az érettségi nélküli középfokú végzettségűeké, az időszak egészében. A romák esetében a két csoport hasonlóan nagyon magas (40% feletti) aránya figyelhető meg 2013-ban, ami fokozatosan csökken 2013-2017 között, nagyrészt a közmunka következtében. Különösen a középfokú végzettségű érettségivel nem rendelkezőké körében csökken a ráta (30 százalékpontnyit), míg a nyolc osztályt végzettek körében kevesebbet (20 százalékpontnyit), így 2017-re a nem-romákéhoz hasonlóan az iskolázatlanok munkanélkülisége kétszerese a középfokú nem érettségizettekének 21,5- vs. 11% (2.9. táblázat)

2.9. táblázat A munkanélküliségi ráta a 15-74 éves romák és nem romák körében és egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2013-2017*

	Nem roma népesség					Roma népesség**					2013-2017 változás (százalékpont)		Nem roma – roma eltérés (százalékpont)	
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017	nem roma	roma	2013	2017
Ország összesen	9,1	6,7	6,2	4,7	3,8	39,5	30,2	28,2	20,3	18,5	-5,3	-21,0	-30,4	-14,7
Nem														
férfi	9,5	6,6	6,0	4,6	3,4	38,4	27,5	25,6	21,3	17,7	-6,1	-20,7	-28,9	-14,3
nő	8,6	6,8	6,4	4,7	4,2	41,6	34,1	32,3	19,0	19,6	-4,4	-22,0	-33,0	-15,4
Korcsoport														
15–24	26,3	18,9	15,8	12,3	10,2	51,9	39,8	38,4	23,4	18,0	-16,1	-33,9	-25,6	-7,8
25–54	8,1	5,8	5,4	4,1	3,3	37,2	28,0	26,0	20,6	18,5	-4,8	-18,7	-29,1	-15,2
55–64	6,6	6,0	5,3	4,3	3,4	31,1	26,3	28,9	12,8	20,2	-3,2	-10,9	-24,5	-16,8
65–74	2,1	2,0	2,4	1,6	0,4		100,0	6,6	24,4	0,0	-1,7	0	2,1	0,4
Iskolai végzettség														
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	21,3	16,2	14,7	11,6	9,5	41,9	35,1	31,1	21,9	21,5	-11,8	-20,4	-20,6	-12,0
Középfok érettségi nélkül	10,5	7,4	7,0	5,3	4,0	41,7	20,9	21,2	18,0	11,0	-6,5	-30,7	-31,2	-7,0
Középfok érettséggel	8,4	6,0	5,5	4,1	3,4	11,5	13,9	24,4	8,7	8,7	-5,0	-2,8	-3,1	-5,3
Felsőfok	3,6	2,6	2,4	1,8	1,6	0,0	0,0	13,4	17,0	0,0	-2,0	0	3,6	1,6
Településtípus														
Budapest	7,0	5,3	4,6	4,0	2,8	29,7	21,5	26,0	20,1	11,1	-4,2	-18,6	-22,7	-8,3
Megyeszékhely, megyei jogú v.	9,9	6,3	5,9	4,8	4,0	54,2	39,8	30,3	18,2	20,0	-5,9	-34,2	-44,3	-16,0
Többi város	9,1	7,2	6,6	4,7	4,0	40,5	36,7	31,3	23,2	16,7	-5,1	-23,8	-31,4	-12,7
Község	9,9	7,3	6,8	5,0	4,1	36,5	24,4	26,6	19,4	20,1	-5,8	-16,4	-26,6	-16,0
Régió														
Közép-Magyarország	8,2	5,5	5,0	3,6	2,7	45,9	19,0	22,2	18,5	11,2	-5,5	-34,7	-37,7	-8,5
Közép-Dunántúl	9,0	5,1	4,0	2,8	2,1	36,1	26,2	22,4	13,9	9,8	-6,9	-26,3	-27,1	-7,7
Nyugat-Dunántúl	7,7	4,1	3,5	2,5	2,3	38,8	22,7	24,8	15,4	11,7	-5,4	-27,1	-31,1	-9,4
Dél-Dunántúl	7,3	5,7	6,8	5,2	5,2	37,8	27,6	39,7	24,1	31,2	-2,1	-6,6	-30,5	-26,0

Észak-Magyarország	10,9	8,2	7,4	5,3	4,9	41,9	32,8	24,9	20,3	17,4	-6,0	-24,5	-31,0	-12,5
Észak-Alföld	11,2	11,0	10,0	8,7	6,9	38,6	39,2	31,0	22,7	20,8	-4,3	-17,8	-27,4	-13,9
Dél-Alföld	10,1	7,7	7,3	5,3	3,9	26,1	16,9	36,7	21,9	18,3	-6,2	-7,8	-16,0	-14,4

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF. Halványan az alacsony elemszámú cellák adatait jelöltük.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Tartós munkanélküliség

A tartós munkanélküliségi ráta¹¹ 2010 és 2017 között, alapvetően a 2013 és 2017 közötti időszak fejleményei – elsősorban a közmunkában résztvevők létszámának gyors növekedése – nyomán számottevően csökkent: 5,6%-ról a harmadára, 1,7%-ra esett. A csökkenés minden itt vizsgált társadalmi csoportot számottevően érintett, legalább felére, de akár ötödére zsugorodott a tartós munkanélküliek aránya. Más munkaerőpiaci és szegénységi indikátorokhoz hasonlóan itt is leginkább az etnikum határozza meg a tartós munkanélkülivé válás esélyét, hiszen itt a legnagyobb, több mint négyszeres a különbség az egyes csoportok között: a romák 7%-a, a nem romák 1,6%-a volt tartósan munkanélküli 2017-ben, ugyanakkor a csökkenés üteme azonos 2013 és 2017 között a két csoportban. Iskolai végzettségek szerint az átlános iskolai végzettségűek tartós munkanélkülisége messze a legmagasabb, még a középfokú érettségi nélküliekhez képest is több mint kétszeres, az érettségizettekhez képest több mint háromszoros, míg a diplomásokhoz képest több mint hétszeres, és ez az arány a teljes ráta csökkenése mellett is változatlan.

A regionális összefüggéseket vizsgálva, érdekes megfigyelni, hogy 2010-2017 között leginkább a két fejlett régióban, Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon csökkent leginkább a ráta: az előbbieken a válság miatti tartós munkanélküliség csökkent, az utóbbiban a közmunka program csökkentette a legkedvezőtelenebb régió helyzetét. (

2.10.)

A 15-74 évesek körében mért inaktivitási ráta is csökkent 2010 és 2017 között, de az előző indikátorokénál kisebb mértékben 45,2%-ról 38,2%-ra, azaz 7 százalékponttal. A nők inaktivitási rátája másfélszerese a férfiakénak, hiszen a férfiak 30%-a, a nők 45%-a inaktív a 15-74 éves korosztályon belül. Mindkét nem esetében megfigyelhető az általános trend, a csökkenés, de a férfiak körében kissé erőteljesebb a csökkenés üteme (21%-os), mint a nők körében (11%-os) a vizsgált időszakon belül. Az életkori csoportok természetes hatásán túl érdemes kiemelni, hogy a legbővebb aktívkorú korcsoportokban lényegében 30%-kal csökkent az inaktívak aránya: a 25-54 évesek körében 19,1%-ról 13,1%-ra, az 55-64 évesek körében pedig 63,5%-ról 46,4%-ra, míg az inaktívak arányának csökkenése és így az aktívak körének bővülése a legfiatalabbak között (15-24 évesek) ennél jóval kisebb, 10%-os arányú volt (75,2%-ról 67,6%-ra változott). A 15-24 évesek körében az inaktivitás csökkenése a közép- és felsőfokú oktatásban résztvevők aránycsökkenésének következménye. (2.11. táblázat)

Az iskolázottság alapján leginkább az alacsony végzettségűek és az érettségizettek inaktivitási rátája csökkent, de az alacsonyan iskolázottaknak továbbra is közel kétharmada, 64%-a inaktív, lényegében kétszer annyian, mint a középfokú végzettségűek (az érettségi nélküliek 31%-a, az érettségizettek 35%-a), és háromszor annyian, mint a diplomások körében (23%). A lakóhely településtípusa és régiója szerinti különbségek az eddigieknél jóval kisebbek és általában az ország fejlettebb dunántúli régióiban illetve a fővárosban alacsonyabb az inaktívak aránya. (2.11. táblázat)

¹¹ A tartós munkanélküliségi ráta, az ILO-definíció szerinti, a legalább 12 hónapja munkanélküliek száma a gazdaságilag aktív népesség számához viszonyítva, a 15-74 éves korosztályon belül.

2.10. táblázat Tartós munkanélküliségi ráta a 15-74 évesek körében és egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017 *

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/ 2010
Ország összesen	5,6	5,4	5,1	5,1	3,8	3,2	2,4	1,7	0,31
Nem									
férfi	5,9	5,4	5,3	5,1	3,8	3,2	2,4	1,6	0,27
nő	5,3	5,4	4,9	5,0	3,8	3,2	2,5	1,9	0,35
Korcsoport									
15–24	10,5	9,4	9,3	8,8	7,0	4,7	3,6	2,4	0,23
25–54	5,4	5,1	4,8	4,7	3,4	2,9	2,2	1,6	0,29
55–64	4,4	5,6	5,1	5,1	4,0	3,7	3,0	2,1	0,48
65–74	0,5	0,2	1,7	1,4	1,3	2,4	0,7	0,2	0,47
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	24,4	16,3	12,3	7,9	7,0	0,29
nem roma	..	..	..	4,9	3,8	2,9	2,3	1,6	0,33
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	13,5	13,1	12,8	12,5	9,1	8,1	5,7	4,4	0,32
Középfok érettségi nélkül	6,1	6,0	6,1	5,7	4,4	3,6	2,8	2,0	0,33
Középfok érettségivel	4,5	4,2	3,8	4,2	3,2	2,6	2,0	1,3	0,30
Felsőfok	2,0	1,9	1,7	1,8	1,2	0,9	0,8	0,6	0,30
Településtípus									
Budapest	4,1	4,4	4,7	4,6	3,2	2,7	2,3	1,2	0,29
Megyeszékhely, megyei jogú város	5,5	5,4	5,4	5,6	4,1	3,6	3,0	2,0	0,36
Többi város	5,6	5,1	4,7	4,8	4,0	3,4	2,3	1,9	0,33
Község	6,6	6,2	5,6	5,2	3,7	3,0	2,3	1,7	0,26
Régió									
Közép-Magyarország	4,5	4,5	4,8	5,0	3,4	3,0	2,0	1,3	0,29
Közép-Dunántúl	4,8	4,9	4,7	4,2	3,0	2,1	1,3	0,9	0,20
Nyugat-Dunántúl	4,6	3,6	3,0	3,0	1,9	1,5	1,1	0,9	0,20
Dél-Dunántúl	6,4	6,3	5,8	4,5	3,4	3,7	3,4	2,8	0,45
Észak-Magyarország	8,9	8,6	7,9	6,6	4,9	3,8	2,8	1,9	0,22
Észak-Alföld	6,7	6,3	5,6	6,4	5,6	4,4	4,1	2,9	0,43
Dél-Alföld	5,3	4,9	4,5	5,4	4,1	3,6	2,5	1,8	0,33

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

2.11. táblázat Inaktivitási ráta a 15-74 évesek körében és egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017 *

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010
Ország összesen	45,2	44,8	43,7	43,0	41,3	40,1	38,9	38,2	0,85
Nem									
férfi	38,6	38,1	37,1	36,1	34,3	32,8	31,4	30,4	0,79
nő	51,2	50,9	49,8	49,5	47,9	46,8	45,9	45,4	0,89
Korcsoport									
15–24	75,2	75,7	74,3	72,6	70,5	69,0	67,7	67,6	0,90
25–54	19,1	18,7	17,1	16,7	15,0	14,2	13,9	13,1	0,69
55–64	63,5	61,2	60,5	58,8	55,4	51,9	47,9	46,4	0,73
65–74	96,6	96,2	96,2	96,5	96,8	96,5	95,8	95,4	0,99
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	58,6	54,1	47,5	46,5	47,5	0,81
nem roma	..	..	..	42,2	41,2	39,8	38,7	37,9	0,90
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	73,9	73,7	72,9	72,3	69,3	66,9	65,5	64,2	0,87
Középfok érettségi nélkül	30,0	30,7	30,9	31,2	31,1	31,1	31,3	31,0	1,03
Középfok érettségivel	41,1	41,0	39,6	39,2	37,9	37,2	35,8	35,4	0,86
Felsőfok	25,0	24,5	24,8	25,1	24,7	23,7	22,5	23,0	0,92
Településtípus									
Budapest	40,5	39,6	37,9	38,5	37,6	36,6	33,9	34,1	0,84
Megyeszékhely, megyei jogú város	44,3	43,9	43,5	43,5	41,4	40,6	40,5	39,5	0,89
Többi város	45,1	45,3	44,3	42,6	41,4	40,1	39,3	38,8	0,86
Község	48,1	47,4	46,2	45,6	43,1	41,5	40,2	39,0	0,81
Régió									
Közép-Magyarország	41,6	41,3	39,6	39,5	38,5	37,7	35,8	35,7	0,86
Közép-Dunántúl	43,8	42,1	41,8	41,5	40,3	37,9	38,5	37,2	0,85
Nyugat-Dunántúl	42,8	42,7	41,6	41,1	39,5	38,8	38,5	36,8	0,86
Dél-Dunántúl	47,2	48,2	48,1	47,1	44,7	43,2	42,6	42,1	0,89
Észak-Magyarország	49,2	49,0	48,4	48,2	45,7	43,7	42,9	41,5	0,84
Észak-Alföld	48,8	47,6	46,2	44,6	42,1	41,3	39,7	39,0	0,80
Dél-Alföld	46,8	46,9	45,7	44,5	42,9	41,4	39,7	39,3	0,84
Megye									
Bács-Kiskun	46,9	46,5	45,1	44,0	42,4	40,7	39,0	38,8	0,83
Baranya	45,8	47,6	48,0	46,1	44,6	41,7	40,4	39,6	0,87
Békés	47,8	48,0	46,2	45,7	44,9	43,0	41,6	40,3	0,84
Borsod-Abaúj-Zemplén	49,5	48,9	49,1	48,7	46,1	43,8	42,8	41,7	0,84
Budapest	40,5	39,6	37,9	38,5	37,6	36,6	33,9	34,1	0,84
Csongrád	45,6	46,2	46,1	44,2	41,6	40,8	39,0	39,1	0,86
Fejér	44,7	42,6	41,7	41,1	39,7	37,3	38,4	37,3	0,83
Győr-Moson-Sopron	41,9	43,1	42,2	40,8	38,9	38,2	37,7	35,8	0,86

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010
Hajdú-Bihar	49,4	47,1	47,0	44,2	42,2	41,3	39,7	39,4	0,80
Heves	48,9	47,2	46,3	46,2	44,2	42,9	42,1	41,9	0,86
Jász-Nagykun-Szolnok	48,0	47,1	45,5	44,8	41,3	41,3	39,8	39,8	0,83
Komárom-Esztergom	42,1	40,8	41,6	41,6	40,8	37,9	38,9	37,4	0,89
Nógrád	48,6	51,7	49,2	49,5	46,4	44,7	44,4	40,0	0,82
Pest	43,3	43,6	42,1	40,9	39,8	39,2	38,4	37,9	0,87
Somogy	48,2	49,2	48,6	48,5	45,9	45,8	43,9	44,1	0,91
Szabolcs-Szatmár-Bereg	48,7	48,5	45,9	44,9	42,6	41,3	39,7	38,1	0,78
Tolna	48,0	47,7	47,7	46,7	43,1	42,1	44,3	43,6	0,91
Vas	43,2	42,0	41,2	41,2	39,2	37,0	38,2	37,6	0,87
Veszprém	44,1	42,7	42,0	42,0	40,6	38,5	38,3	36,9	0,84
Zala	44,0	42,6	41,1	41,6	40,8	41,5	40,2	37,5	0,85

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Az inaktivitási ráta a romák esetében kissé másfajta életkori mintázatot mutat, mint a nem romák esetében. Mindkét körben igaz, hogy a fiatalok (15-24 évesek) lényegében kétharmada számít inaktívnak, és a másik szélső korcsoport, az idősek (65-74 évesek) esetében is hasonló, 100% közel arányokat találunk, de az aktívkorúak körében a romák inaktivitási rátája magasabb (a 25-54 éves romák esetében (32%, az 55-64 évesek körében 60,7% szemben a nem romák 12,5%-os és 46,2%-os rátájával), ugyanakkor ezt a magasabb inaktivitási szintet egy csökkenő trend előzi meg, amely csökkenés üteme a romák esetében magasabb a nem romákhoz képest. Az iskolázottság alapján az alapfokú végzettségűek körében találjuk a legmagasabb inaktivitási rátát mindkét csoportban, ahogy az is megegyezik a romák és nem romák esetében, hogy a középfokú végzettségűeken belül az érettségivel nem rendelkezők között kisebb arányban találunk inaktívakat, mint az érettségizettek között, de a különbség a romák körében kissé nagyobb e két csoport között, mint a nem romák esetében. A lakóhely alapján a romák körében nagyobb a távolság a fővárosiak és a vidéken élők inaktivitási rátája között (főváros: 33%; vidék: 45-50%), mint a nem romák között (főváros: 34%; vidék: 38-39%). (2.12. táblázat)

2.12. táblázat Az inaktivitási ráta a 15-74 éves romák és nem romák körében és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2013-2017 *

	Nem roma népesség					Roma népesség**				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	42,2	41,2	39,8	38,7	37,9	58,6	54,1	47,5	46,5	47,5
Nem										
férfi	35,5	34,4	32,6	31,3	30,2	47,5	43,7	37,0	35,2	36,6
nő	48,5	47,6	46,4	45,5	45,0	70,3	63,9	58,0	56,9	57,9
Korcsoport										
15–24	72,5	72,5	69,2	67,8	67,7	72,7	68,1	65,0	65,7	64,6
25–54	14,8	13,9	13,4	13,2	12,5	47,5	40,2	33,6	32,5	32,2
55–64	57,5	55,0	51,6	47,7	46,2	73,0	81,3	62,9	56,8	60,7
65–74	97,5	96,8	96,4	95,8	95,3	100,0	98,4	98,6	99,6	99,8
Iskolai végzettség										
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	73,5	71,0	68,7	67,3	65,6	64,5	60,1	52,4	50,9	52,3
Középfok érettségi nélkül	30,6	30,9	31,1	31,4	31,1	31,8	29,0	28,7	27,8	26,0
Középfok érettségivel	39,2	38,0	37,2	35,8	35,4	35,9	31,3	35,8	30,7	36,5
Felsőfok	24,8	25,2	23,7	22,5	22,9	23,9	4,8	18,8	27,0	34,0
Településtípus										
Budapest	38,2	37,6	36,6	34,1	34,1	35,5	51,3	35,1	27,0	32,8
Megyeszékhely, megyei jogú város	43,3	41,8	40,4	40,3	39,3	50,1	51,9	52,5	49,3	50,6
Többi város	41,8	40,7	39,9	39,0	38,6	61,6	53,4	47,0	50,4	45,6
Község	44,1	43,3	41,0	39,8	38,5	60,5	55,4	49,4	47,8	49,3
Régió										
Közép-Magyarország	39,0	38,4	37,6	35,8	35,6	40,4	55,7	38,9	33,8	42,1
Közép-Dunántúl	42,4	39,0	37,7	38,4	37,0	47,4	48,9	44,7	44,5	45,5
Nyugat-Dunántúl	41,8	41,2	38,5	38,3	36,6	49,9	34,0	51,0	52,3	49,8
Dél-Dunántúl	45,9	44,8	43,2	42,7	42,0	54,0	53,2	42,8	39,4	43,7
Észak-Magyarország	44,9	46,1	42,7	42,1	40,6	67,0	54,8	53,8	51,3	50,6
Észak-Alföld	43,7	40,6	41,1	39,2	38,5	61,8	54,2	46,2	50,5	49,8
Dél-Alföld	43,4	43,5	41,2	39,5	39,2	65,5	63,8	50,1	50,8	45,5

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A foglalkoztatott nélküli háztartásokban élő aktív korú népesség a foglalkoztatás bővülésével párhuzamosan 14,4%-ról lényegében felére, 6,7%-ra csökkent 2010 és 2017 között. A csökkenés hasonló mértékű, mégis továbbra is a romák körében legrosszabb a helyzet, mivel minden negyedik-ötödik roma (23%) él ilyen háztartásban szemben a nem romák 6%-ával. Az iskolázottságnak van még jelentős hatása a kiszolgáltatott háztartásokra, mivel az iskolai végzettség emelkedésével jelentősen, az alapfokú végzettségűek 15,9%-os arányától a felsőfokú végzettségűek 2,5%-os arányáig hatodával csökken a foglalkoztatott nélküli háztartásokban élők részesedése. (2.13. táblázat)

2.13. táblázat A foglalkoztatott nélküli háztartásokban élő 18–59 évesek a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017 *

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	14,4	14,4	13,5	12,8	10,2	8,9	7,6	6,7
Nem								
férfi	13,6	13,8	13,0	12,1	9,6	8,6	7,1	6,4
nő	15,1	15,0	14,1	13,6	10,7	9,3	8,1	7,0
Nemzetiség*								
roma**	..	..	..	48,1	35,0	29,3	24,3	23,0
nem roma	..	..	..	10,8	9,1	8,1	6,9	6,1
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	30,3	31,7	30,9	29,5	23,5	20,7	18,2	15,9
Középfok érettségi nélkül	13,5	13,4	12,9	12,1	9,6	8,4	6,7	6,0
Középfok érettségivel	10,8	10,8	9,9	9,8	8,3	7,1	6,1	5,4
Felsőfok	5,3	4,6	4,5	4,0	3,1	3,1	2,6	2,5
Településtípus								
Budapest	12,1	12,6	10,7	11,3	8,8	7,3	6,1	5,1
Megyeszékhely, megyei jogú város	13,2	13,2	13,5	13,2	10,5	8,8	8,1	7,1
Többi város	13,8	13,5	12,9	11,7	9,8	8,6	7,3	6,8
Község	16,8	16,7	15,5	14,4	11,1	10,1	8,3	7,2
Régió								
Közép-Magyarország	11,1	11,1	10,3	10,3	7,9	7,0	5,9	5,0
Közép-Dunántúl	11,9	10,8	10,1	9,0	7,5	5,7	5,6	5,2
Nyugat-Dunántúl	9,8	9,0	9,0	9,1	6,3	6,0	4,8	4,2
Dél-Dunántúl	16,6	17,8	17,5	15,0	13,2	12,2	10,7	10,5
Észak-Magyarország	20,7	21,3	20,5	18,6	14,0	11,9	9,8	9,2
Észak-Alföld	18,8	19,0	17,2	16,2	12,1	11,1	9,7	8,4
Dél-Alföld	14,9	14,9	13,9	14,3	13,1	10,9	8,8	7,1

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

2010 és 2017 között a 3 hónapnál kevesebb ideig munkát keresők aránya a munkanélküliek 18%-áról 31%-ára nőtt, a 4-6 hónapig keresők aránya 14% körül maradt, míg a 12-23 hónapja munkát keresők részesedése 28%-ról 19%-ra csökkent. A tartós munkanélküliek aránya azonban nem csökken: a legalább 24 hónapja munkát keresők 2010-ben a munkanélküliek 23%-át, 2017-ben 22%-át tették ki, habár az időszak e két végpontja között ennél magasabb, 2013–2016 között 27-28% is volt az arányuk. (2.14. táblázat) 2010-ben a tartós munkanélküliek több mint fele volt egy éven túl munkanélküli, ezek fele 24 hónapig vagy tovább. A munkanélküli segély folyósítási időszaka 2012-ben 3 hónapra rövidült. Ez befolyásolja a keresési időszakot, emelkedik azok aránya, akik ebben az időszakban állás keresők: a szabályozás módosítását követően nőtt a rövid, 3 hónapig munkanélküliek aránya. A többi időszak esetében lényegében változatlan a

munkanélküliek megoszlása: 60% egy éven túl, 20-20 százalék körüli a 3-6, illetve 6-12 hónapig munkanélküliek aránya.

2.14. táblázat A munkanélküliek megoszlása a munkakeresés időtartama szerint (%), 2013-2017*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
3 hónapnál kevesebb	18,2	22,2	22,6	23,3	24,0	25,9	26,8	30,9
4–6 hónap	13,6	13,7	13,6	12,5	13,4	12,8	13,0	14,2
7–11 hónap	17,9	15,3	17,3	14,3	13,7	14,6	12,9	13,6
12–23 hónap	27,7	24,1	22,6	23,1	20,7	20,0	20,3	19,1
24 hónap vagy több	22,6	24,7	23,9	26,7	28,2	26,7	27,0	22,2

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A foglalkoztatás és közfoglalkoztatás ¹² bővülésének eredményeként a potenciális munkaerőtartalék¹³ a 15-74 évesek körében a vizsgált nyolc év alatt felére, 9,7%-ról 4,8%-ra csökkent. A potenciális munkaerő legmagasabb arányban a romák között található, 18,3%-ukkal szemben a nem romák körében 4,4%-os a ráta. Az életkor és az iskolázottság emelkedésével csökken a foglalkoztatható inaktív népesség: egyrészt az életkor mentén a 15-24 és a 25-54 évesek 6%-ával szemben az 55-64 évesek körében már csak 4% az arányuk, másrészt az alapfokú végzettségűek 8%-ával szemben a felsőfokú végzettségűeknek csak 2,3%-a tekinthető potenciális munkaerőtartaléknak. (2.15. táblázat)

2.15. táblázat Potenciális munkaerő-tartalék aránya a 15-74 évesek körében a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017 *

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	9,7	10,0	10,4	10,1	8,2	7,1	5,6	4,8
Nem								
férfi	10,7	10,9	11,2	10,8	8,7	7,5	5,9	4,8
nő	8,7	9,2	9,6	9,5	7,8	6,7	5,3	4,9
Korcsoport								
15–24	9,3	9,5	10,7	11,2	9,3	8,2	6,9	6,1
25–54	13,1	13,4	13,7	13,0	10,4	8,8	6,9	5,8
55–64	5,6	6,7	7,0	7,2	6,4	5,9	4,7	4,1
65–74	0,3	0,4	0,5	0,8	0,6	0,7	0,5	0,6
Nemzetiség*								

¹² A közfoglalkoztatás átalakítja a potenciális munkaerőtartalékot, hiszen ők a nyílt munkapiacra nagyon alacsony eséllyel visszatérő csoport.

¹³ Potenciális munkaerő-tartalékba tartoznak: 1) az ILO-definíció szerinti munkanélküliek, 2) azok az inaktív személyek, akiknél – az ILO munkanélküliségre vonatkozó hármasszámításból – vagy az aktív munkakeresés, vagy a két héten belüli rendelkezésre állás kritériuma nem teljesül és 3) az alulfoglalkoztatottak, vagyis azok, akik teljes munkaidős állás hiányában kényszerülnek részmunkaidőben dolgozni.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
roma**	..	..	..	31,6	28,0	24,4	19,5	18,3
nem roma	..	..	..	8,9	7,1	6,5	5,1	4,4
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	11,2	12,7	13,0	12,8	11,1	10,2	8,7	8,0
Középfok érettségi nélkül	13,2	13,4	13,6	13,1	10,4	8,8	6,7	5,2
Középfok érettségivel	7,9	8,0	8,8	8,7	7,0	6,0	4,5	3,9
Felsőfok	5,1	4,7	5,1	4,8	4,0	3,1	2,5	2,3
Településtípus								
Budapest	7,8	8,4	9,0	8,5	6,1	5,6	4,7	3,6
Megyeszékhely, megyei jogú város	7,9	7,6	8,5	8,3	6,7	5,6	4,3	3,9
Többi város	9,6	9,9	10,2	9,8	8,8	7,4	5,6	4,9
Község	11,7	12,3	12,3	12,2	9,7	8,5	6,8	5,9
Régió								
Közép-Magyarország	7,7	8,0	8,7	8,5	6,3	5,5	4,2	3,4
Közép-Dunántúl	8,2	8,2	8,6	8,4	6,0	4,6	3,6	2,7
Nyugat-Dunántúl	7,7	6,2	6,7	7,3	5,0	4,5	3,3	3,0
Dél-Dunántúl	11,1	11,5	12,2	11,3	10,2	9,2	6,7	7,1
Észak-Magyarország	13,9	14,6	15,1	13,3	11,5	9,4	7,5	7,3
Észak-Alföld	12,1	13,5	13,3	13,4	12,0	10,6	9,0	7,6
Dél-Alföld	9,1	9,6	9,5	9,8	8,3	7,3	5,9	4,4
Megye								
Bács-Kiskun	9,8	10,2	9,8	10,0	9,0	7,3	6,5	4,5
Baranya	11,7	12,0	13,3	10,9	10,4	9,0	7,3	7,3
Békés	10,9	11,2	10,2	10,1	9,5	8,5	6,5	5,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	15,0	15,4	15,6	13,6	12,9	9,9	8,2	7,8
Budapest	7,8	8,4	9,0	8,5	6,1	5,6	4,7	3,6
Csongrád	6,7	7,4	8,5	9,4	6,4	6,2	4,7	3,8
Fejér	7,9	8,5	9,2	9,1	7,8	4,8	3,8	3,5
Győr-Moson-Sopron	5,8	5,0	5,3	5,4	3,3	3,4	2,8	2,3
Hajdú-Bihar	10,8	11,8	12,1	13,6	12,5	10,7	8,7	6,9
Heves	10,6	11,8	13,0	11,9	9,6	8,8	5,5	5,3
Jász-Nagykun-Szolnok	10,4	11,7	11,8	10,7	8,6	7,8	7,0	7,2
Komárom-Esztergom	7,9	7,6	7,6	8,0	4,9	4,9	4,2	3,0
Nógrád	14,9	16,0	16,4	14,2	9,9	8,7	8,0	8,6
Pest	7,6	7,5	8,3	8,5	6,7	5,5	3,6	3,1
Somogy	12,1	12,5	12,1	13,3	11,5	10,5	7,0	8,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	14,5	16,5	15,6	15,0	13,8	12,3	10,7	8,5
Tolna	8,7	9,3	10,5	9,3	8,0	7,6	5,3	4,8
Vas	8,0	5,9	5,8	7,1	4,9	4,6	3,4	2,8
Veszprém	8,7	8,4	8,7	7,8	4,7	4,2	2,9	1,6
Zala	10,1	8,3	9,8	10,5	7,8	6,2	4,0	4,3

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrása a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

2.2.2. Elhelyezkedés az elsődleges munkaerőpiacon

Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskereső aránya az összes regisztrált álláskereső körében jelentős, egyharmados arányú és 10 százalékpontos csökkenést mutat 2010 és 2016 között. Az időszak elején, 2010-ben még közel minden harmadik regisztrált álláskereső, 31,2%-uk helyezkedett el az elsődleges munkaerőpiacon, ami 2013-ra 20,5%-ra esett és lényegében ezen a szinten maradt a vizsgált időszak végéig: 2016-ban már csak minden ötödik regisztrált álláskereső, 21,2% talált munkát az elsődleges munkaerőpiacon. (2.16. táblázat) A csökkenésben a közmunka-program kiszélesítése is szerepet játszhatott.

Számos tényező, köztük az életkor, az etnikum, az iskolázottság, a lakóhely és a munka nélkül töltött időszak hossza is számottevően befolyásolja az álláskereső elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedésének esélyeit. A fiatalok (15-24 évesek) és az idősebb, 50 év feletti aktív korúak valamivel alacsonyabb, 17% körüli arányban tudtak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, mint a középgeneráció, a 25-49 évesek (24%). A romák körében is jóval, két és félszer alacsonyabb az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedő regisztrált álláskereső aránya és még a 10%-ot sem éri el (8,3%) a nem romák 21,6%-os arányához képest. Az iskolázottság is kulcsfontosságú tényező, hiszen az iskolázottsági szint emelkedésével javulnak az esélyek, az alapfokú és felsőfokú végzettségűek között közel négyszeres a különbség: míg a legfeljebb általános iskolát végzettek közül tízből egy (11,4%), addig a diplomások körében már tízből négy regisztrált álláskereső (40,2%) talált munkát az elsődleges munkaerőpiacon 2016-ban. A munkanélküliség időtartama alapján minél rövidebb a munánélküli időszak, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a regisztrált munkanélküli el tud helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon: a legfeljebb 3 hónapig munkanélküliek negyedével (24,1%) szemben a legalább 12 hónapja állástalanoknak csak a hetede (14,7%) kerül vissza a munka világába az elsődleges munkaerőpiacon. A nagyobb városokban (Budapest és megyeszékhelyek) is nagyobb erre az esély (24,8-25,9%), mint a kisebb településeken (a kisebb városokban élők 21,6%-a, a községekben lakóknak pedig 18,1%-a helyezkedett el az elsődleges munkaerőpiacon). Megyék szerint a legjobb helyzetet Vas megyében találjuk (36,8%), a legrosszabbat pedig Borsod-Abaúj-Zemplénben és Szabolcs-Szatmárban (13,5% és 15,1%). (2.16. táblázat)

2.16. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedett álláskereső aránya a regisztrált álláskereső teljes népességén és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	31,2	27,6	25,4	20,5	19,5	21,0	21,2	0,68
Nem								
férfi	31,6	27,4	24,0	19,4	19,1	20,6	21,3	0,67
nő	30,6	27,8	27,3	21,8	20,0	21,5	21,1	0,69
Korcsoport								
15–24	26,3	24,7	22,8	18,2	17,9	17,5	17,5	0,67
25–49	33,8	29,7	27,6	22,6	21,5	23,5	24,0	0,71

50+	27,0	23,3	21,0	16,6	15,4	17,4	17,1	0,63
Nemzetiség								
roma	na	na	na	4,7	5,8	7,0	8,3	1,77
nem roma	na	na	na	18,1	20,8	21,7	21,6	1,19
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	19,1	15,5	13,9	10,5	9,8	10,9	11,4	0,60
Középfok érettségivel	36,9	35,6	32,9	27,9	27,2	29,2	28,7	0,78
Középfok érettségi nélkül	36,2	31,3	28,0	22,7	22,2	24,1	24,6	0,68
Felsőfok	45,2	46,5	41,5	39,0	38,1	41,0	40,2	0,89
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	38,3	37,1	29,6	24,9	21,0	23,1	24,1	0,63
4-12 hónap között	30,3	25,9	26,1	19,1	18,6	19,1	18,9	0,62
12 hónapnál több	21,6	16,8	18,2	14,2	16,1	18,0	14,7	0,68
Településtípus								
Budapest	36,2	35,1	27,4	27,3	24,3	27,4	24,8	0,69
Megyeszékhely, megyei jogú város	35,7	33,1	31,9	25,9	25,2	27,0	25,9	0,73
Többi város	31,9	28,0	26,6	21,1	20,4	21,6	21,6	0,68
Község	27,7	23,7	21,6	16,3	15,6	16,9	18,1	0,65
Megye								
Bács-Kiskun	30,5	26,9	26,0	21,5	23,0	26,0	25,5	0,84
Baranya	27,9	24,0	23,0	16,1	16,3	17,6	18,4	0,66
Békés	27,3	23,8	22,0	17,5	17,2	19,3	19,9	0,73
Borsod-Abaúj-Zemplén	21,7	19,1	17,2	12,7	11,9	12,3	13,5	0,62
Budapest	36,2	35,1	27,4	27,3	24,3	27,4	24,8	0,69
Csongrád	33,3	29,8	28,2	21,7	22,6	26,6	24,7	0,74
Fejér	38,1	37,1	31,8	25,2	23,8	25,5	24,2	0,64
Győr-Moson-Sopron	37,1	32,2	32,7	28,2	28,4	31,7	32,5	0,88
Hajdú-Bihar	31,2	25,7	25,4	18,7	16,1	17,2	18,0	0,58
Heves	29,2	26,6	26,5	21,2	19,6	20,0	21,4	0,73
Jász-Nagykun-Szolnok	33,1	29,1	27,2	20,2	21,6	22,5	22,3	0,67
Komárom-Esztergom	37,2	35,9	31,2	26,3	24,7	28,1	28,7	0,77
Nógrád	29,7	26,7	27,4	19,8	19,6	20,2	21,1	0,71
Pest	33,3	31,2	25,1	22,2	22,4	24,3	25,7	0,77
Somogy	30,5	26,6	24,5	18,6	19,0	18,3	18,3	0,60
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22,8	19,4	19,8	14,5	14,2	15,5	15,1	0,66
Tolna	31,7	28,1	27,0	23,0	20,8	23,4	23,4	0,74
Vas	43,7	40,3	37,3	33,1	30,1	33,8	36,8	0,84
Veszprém	37,0	32,2	29,6	25,2	23,5	28,2	28,9	0,78
Zala	38,0	33,7	31,1	27,6	24,5	24,4	24,2	0,64

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018 Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

Ahogy az előbb is bemutattuk, az alacsony iskolázottsáú álláskeresők helyzete a legrosszabb, 2016-ban csupán egytizedük, 11,4%-uk tudott elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, ami egy csökkenő tendencia eredménye, hiszen arányuk 40%-kal alacsonyabb, mint 2010-ben. A legfeljebb

alapfokú végzettséggel rendelkező álláskeresőik közül a fiatalok (15-24 évesek), a romák valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Somogy és Baranya megyében élők helyzete a legrosszabb, ezen álláskeresőik kevesebb, mint tizede tud elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, szemben a Vas megyeiek negyedével (25,1%) és a Győr-Moson-Sopron megyeiek ötödével (20,6%). (2.17. táblázat)

2.17. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon az alacsony iskolázottságúak közül elhelyezkedett álláskeresőik aránya (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	19,1	15,5	13,9	10,5	9,8	10,9	11,4	0,60
Nem								
férfi	19,7	16,1	13,3	10,5	10,3	11,4	12,3	0,62
nő	18,3	14,8	14,8	10,4	9,3	10,3	10,4	0,57
Korcsoport								
15–24	14,2	12,7	10,7	7,9	7,9	8,3	8,6	0,61
25–49	20,5	16,4	15,0	11,5	10,9	12,2	13,0	0,63
50+	19,1	15,2	13,5	9,6	8,7	9,8	10,1	0,53
Nemzetiség								
roma	na	na	na	3,6	4,5	5,7	7,1	1,97
nem roma	na	na	na	7,6	10,8	11,6	11,9	1,57
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	25,0	23,2	15,6	12,1	9,8	10,9	12,0	0,48
4-12 hónap között	18,2	14,4	13,9	10,6	10,1	10,9	11,1	0,61
12 hónapnál több	13,9	9,5	10,4	7,6	9,5	11,3	9,7	0,70
Településtípus								
Budapest	20,2	19,9	15,1	14,2	11,5	12,8	11,2	0,55
Megyeszékhely, megyei jogú város	28,6	21,9	18,1	14,2	13,3	14,9	14,3	0,50
Többi város	20,4	16,7	15,0	11,2	10,8	11,7	11,9	0,58
Község	19,0	15,2	12,2	8,6	8,2	9,3	10,4	0,55
Megye								
Bács-Kiskun	21,7	16,7	15,9	13,0	14,1	16,2	16,0	0,74
Baranya	15,8	12,0	10,5	7,3	7,3	8,2	9,5	0,60
Békés	17,2	14,1	12,3	9,8	9,2	10,9	10,9	0,63
Borsod-Abaúj-Zemplén	9,7	8,7	7,3	4,8	4,2	4,6	5,4	0,56
Budapest	20,2	19,9	15,1	14,2	11,5	12,8	11,2	0,55
Csongrád	21,0	17,7	15,8	11,3	11,7	14,7	12,1	0,58
Fejér	28,3	24,5	20,0	15,0	13,5	14,4	14,2	0,50
Győr-Moson-Sopron	28,6	23,0	21,6	18,7	17,3	20,6	20,6	0,72
Hajdú-Bihar	19,6	15,7	15,5	10,7	8,7	9,3	10,3	0,53
Heves	16,5	14,1	13,4	10,5	9,7	9,9	11,7	0,71
Jász-Nagykun-Szolnok	20,6	17,6	15,5	10,4	12,0	13,3	13,8	0,67
Komárom-Esztergom	26,2	24,1	18,4	16,0	14,8	17,6	18,9	0,72
Nógrád	17,3	14,5	15,3	10,3	11,2	12,4	14,7	0,85

Pest	23,2	19,8	15,1	11,6	11,7	13,3	14,5	0,63
Somogy	17,9	13,1	11,8	8,5	8,7	8,6	9,2	0,51
Szabolcs-Szatmár-Bereg	12,9	10,6	10,8	7,1	7,2	8,4	8,5	0,66
Tolna	19,6	15,0	14,2	11,3	10,7	13,5	13,7	0,70
Vas	35,8	28,3	25,3	23,3	21,3	23,9	25,1	0,70
Veszprém	26,4	20,3	16,9	13,8	13,3	17,5	18,8	0,71
Zala	24,9	18,8	16,5	13,6	12,7	13,9	13,3	0,53

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018 Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

A fiatalok, 25 év alattiak közül elhelyezkedő regisztrált álláskereső aránya is egyharmaddal (33%-kal) csökkent a 2010-es 26,3%-ról a 2016-os 17,5%-ra. A pályakezdők magasabb arányban (23,7%) tudnak elhelyezkedni a már nem pályakezdő álláskereső fiatalokhoz képest (14,2%), ami nyilvánvalóan a pályakezdőket célzó támogatásoknak is köszönhető. Az általános csökkenő tendencia ellenére a pályakezdők esetében ráadásul nőtt is (12%-kal) az elhelyezkedő álláskereső aránya 2010 és 2016 között¹⁴, míg a nem pályakezdőknél ugyanekkor jelents, 56%-os csökkenés mérhető. A romák hátránya ebben a körben is az előzőekhez hasonló mértékű, mivel csupán 7,3%-uk helyezkedett el a nem romák 18,1%-hoz képest 2016-ban. A munkanélküliség időtartama is a korábbiakhoz hasonló módon hat a munkaerőpiaci visszatérésre, a rövidebb (3 hónapnál kevesebb) ideig munkanélküliek 19%-ával szemben a legalább 4 hónapja munkanélküliek 15%-a tud csak elhelyezkedni. Érdekes, hogy az eddigiekkel ellentétben nincs lineris összefüggés a települési hierarchia és az elhelyezkedők aránya között, mivel a megyeszékhelyeken helyezkednek el a legmagasabb (20,3%) arányban a fiatal álláskereső, a legalacsonyabb arányban (15,5%) pedig Budapesten. A megyei bontás alapján ismét Vas megyében a legjobb a helyzet, itt legalább minden harmadik álláskereső fiatal (36,8%) talált munkát, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a legrosszabb a helyzet, ahol csak minden tizedik munkanélküli fiatal (10,7%) tud elhelyezkedni. (2.18. táblázat)

2.18. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon a 25 éven aluliak közül elhelyezkedett álláskereső aránya (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	26,3	24,7	22,8	18,2	17,9	17,5	17,5	0,67
Nem								
férfi	24,9	23,3	20,6	16,3	16,6	16,6	16,8	0,67
nő	28,2	26,5	25,7	20,7	19,5	18,7	18,3	0,65
Pályakezdő								
igen	21,2	20,6	26,8	22,8	23,2	23,5	23,7	1,12
nem	32,3	29,7	20,3	16,2	15,8	14,9	14,2	0,44
Nemzetiség								

¹⁴ Ebben vélhetően szerepet játszik a tankötelezettség korhatárának a leszállítása 2012-ben.

roma	na	na	na	4,8	6,0	7,1	7,3	1,52
nem roma	na	na	na	17,0	18,9	18,2	18,1	1,06
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	29,6	30,1	24,3	20,1	18,7	18,6	19,0	0,64
4-12 hónap között	24,7	22,3	21,9	17,0	16,8	15,9	15,1	0,61
12 hónapnál több	20,0	14,9	18,5	13,9	17,1	16,9	14,8	0,74
Településtípus								
Budapest	27,0	24,1	20,4	20,7	17,6	19,2	15,5	0,57
Megyeszékhely, megyei jogú város	35,6	31,4	26,2	21,0	21,0	19,7	20,3	0,57
Többi város	27,2	25,0	23,7	18,8	18,8	18,5	17,7	0,65
Község	26,3	24,9	21,1	16,1	15,9	15,7	16,4	0,62
Megye								
Bács-Kiskun	27,1	25,9	26,1	20,7	23,0	23,2	23,2	0,86
Baranya	23,0	21,0	18,9	12,6	13,8	13,3	13,4	0,58
Békés	24,2	22,3	18,3	15,4	14,7	16,7	16,1	0,67
Borsod-Abaúj-Zemplén	18,5	19,0	16,7	11,7	10,7	9,8	10,7	0,58
Budapest	27,0	24,1	20,4	20,7	17,6	19,2	15,5	0,57
Csongrád	27,8	26,6	25,8	19,6	21,7	21,6	23,2	0,83
Fejér	30,0	32,8	28,3	23,3	22,9	22,9	21,7	0,72
Győr-Moson-Sopron	31,5	28,4	30,7	24,8	26,2	27,9	29,6	0,94
Hajdú-Bihar	27,1	23,6	22,3	16,5	15,5	14,3	16,1	0,59
Heves	26,6	24,1	22,9	18,6	17,5	17,1	16,1	0,61
Jász-Nagykun-Szolnok	28,8	27,4	26,7	19,1	20,7	19,3	17,3	0,60
Komárom-Esztergom	33,1	32,9	28,1	23,1	21,2	22,0	24,7	0,75
Nógrád	27,3	25,2	25,9	18,3	19,3	18,0	18,8	0,69
Pest	24,8	24,8	20,7	18,2	19,6	19,7	17,4	0,70
Somogy	27,3	26,	22,3	16,9	18,9	17,0	17,1	0,63
Szabolcs-Szatmár-Bereg	19,4	17,5	17,4	14,2	14,4	14,0	14,6	0,75
Tolna	28,3	28,0	26,7	23,2	22,1	22,6	22,0	0,78
Vas	41,5	41,9	34,8	29,8	28,6	29,9	36,8	0,89
Veszprém	33,1	30,8	28,5	23,5	22,5	25,3	25,4	0,77
Zala	35,0	31,1	28,5	24,7	23,2	22,9	21,8	0,62

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

Az eddig említett hátrányok mellett a munkaerőpiacon egyértelműen nehézséget jelent a megváltozott munkaképességűek elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedése is. Ebben a körben is csökkenő trend alakult ki 2010 és 2016 között, ekkor 17,6%-ról 12,8%-ra, lényegében negyedével esett vissza a elsődleges munkaerőpiacon állást találó megváltozott munkaképességűek aránya. Közülük is különösen hátrányos helyzetben vannak az 50 év felettiak (10,9%), a romák (6,7%), a legfeljebb alapfokú végzettségűek (9,2%) és a legalább 12 hónapja munkanélküliek (8,9%). Érdekes, hogy a fővárosiak és a községekben élő megváltozott munkaképességűek lényegében hasonlóan rossz helyzetben vannak, 11,9%-ul és 10,9%-uk tudott csak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon 2016-ban, szemben a megyeszékhelyen élők 16,5%-ával. Ebben a körben is Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a

legalacsonyabb az elhelyezkedők aránya (8,6% és 9,5%), míg Vas és Győr-Moson-Sopron megyében a legmagasabb (21,0% és 21,9%). (2.19. táblázat)

2.19. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon a megváltozott munkaképességűek közül elhelyezkedett álláskeresők aránya (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	17,6	na	16,1	10,8	11,2	12,7	12,8	0,73
Nem								
férfi	15,5	na	14,5	10,2	11,1	12,2	12,9	0,83
nő	19,3		17,8	11,5	11,3	13,2	12,7	0,66
Korcsoport								
15–24	0,0	na	19,8	14,9	14,9	11,3	14,3	
25–49	22,7	na	17,8	12,9	13,5	15,9	15,5	0,68
50+	13,3	na	14,6	9,1	9,3	10,4	10,9	0,82
Nemzetiség								
roma	na	na	na	5,1	3,9	4,1	6,7	1,31
nem roma	na	na	na	9,5	12,1	13,3	13,0	1,37
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	14,4	na	12,1	7,3	7,9	8,7	9,2	0,64
Középfok érettségivel	19,8	na	21,1	16,0	16,6	18,3	16,9	0,85
Középfok érettségi nélkül	20,0	na	18,6	12,9	13,3	15,0	16,3	0,82
Felsőfok	22,6	na	23,7	21,0	23,4	22,8	20,0	0,88
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	17,3	na	16,9	12,8	11,0	12,9	14,6	0,84
4-12 hónap között	18,8	na	17,1	11,9	12,6	13,1	13,7	0,73
12 hónapnál több	16,3	na	13,8	8,3	9,9	11,8	8,9	0,55
Településtípus								
Budapest	17,0	na	15,0	15,3	13,8	14,9	11,9	0,70
Megyeszékhely, megyei jogú város	29,4	na	19,9	13,6	14,7	17,7	16,5	0,56
Többi város	38,6	na	17,2	11,9	12,4	13,1	13,4	0,35
Község	22,9	na	13,8	8,4	8,6	10,4	10,9	0,48
Megye								
Bács-Kiskun	15,3	na	17,7	10,1	11,6	15,6	15,5	1,01
Baranya	9,1	na	13,1	7,9	8,6	10,3	10,2	1,12
Békés	22,5	na	17,1	12,7	11,0	12,7	12,9	0,57
Borsod-Abaúj-Zemplén	9,8	na	11,7	7,2	8,8	7,4	8,6	0,88
Budapest	17,0	na	15,0	15,3	13,8	14,9	11,9	0,70
Csongrád	21,4	na	16,0	11,2	9,8	15,7	10,5	0,49
Fejér	20,0	na	21,0	13,0	16,4	18,1	15,5	0,78
Győr-Moson-Sopron	19,2	na	20,1	17,9	16,0	24,1	21,9	1,14
Hajdú-Bihar	14,3	na	16,6	9,7	8,1	9,1	11,8	0,83
Heves	16,4	na	19,6	11,2	12,2	14,1	16,5	1,01
Jász-Nagykun-Szolnok	14,3	na	17,8	11,8	16,1	16,2	16,7	1,17

Komárom-Esztergom	18,3	na	17,3	11,8	11,7	16,7	17,4	0,95
Nógrád	27,0	na	18,8	11,0	10,6	14,8	14,8	0,55
Pest	27,5	na	14,0	12,8	14,1	15,7	18,6	0,68
Somogy	15,9	na	15,5	10,0	9,4	9,3	10,4	0,65
Szabolcs-Szatmár-Bereg	14,5	na	15,6	8,6	9,0	10,4	9,5	0,66
Tolna	23,7	na	15,3	12,0	9,9	9,6	11,6	0,49
Vas	29,2	na	24,4	16,7	19,3	20,8	21,0	0,72
Veszprém	26,9	na	16,9	15,4	12,9	14,6	17,3	0,64
Zala	25,0	na	18,2	12,7	16,8	18,5	15,2	0,61

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018 Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

Az elsődleges munkaerőpiacon támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya 9,0%-ról 7,5%-ra csökkent 2010 és 2016 között. A fiatalok (köztük nagy arányban a pályakezdők) körében kétszeres arányban (11,7%) találunk támogatással foglalkoztatott egykori álláskeresőket az idősebb korosztályokhoz képest (6,4-6,5%). A romák (3,5%) és a nem romák (7,6%) között is kétszeres a különbség a nem romák javára. Iskolázottság alapján az érettségizettek körében valamivel magasabb a támogatással foglalkoztatott álláskeresők aránya a többi végzettséghez képest. Budapesten a legalacsonyabb ez az arány (3,5%), közel harmada a legmagasabb, 10% körüli arányt felmutató Bács-Kiskun, Békés, Győr-MosonSopron, Komárom-Esztergom, Veszprém és Zala megyében mért értékek. (2.20. táblázat)

2.20. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	9,0	7,4	7,1	6,0	5,4	6,3	7,5	0,83
Nem								
férfi	8,5	6,9	6,3	5,5	5,1	6,2	7,2	0,85
nő	9,7	8,1	8,0	6,7	5,8	6,3	7,9	0,81
Korcsoport								
15–24	8,8	8,1	10,7	9,5	7,3	10,5	11,7	1,33
25–49	8,9	6,8	6,1	5,3	5,0	5,4	6,5	0,73
50+	9,9	8,8	6,8	4,8	4,9	4,4	6,4	0,65
Nemzetiség								
roma	na	na	na	2,2	2,3	4,1	3,5	1,59
nem roma	na	na	na	5,0	5,7	6,3	7,6	1,52
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	7,2	5,2	4,7	3,6	3,4	4,4	4,8	0,67
Középfok érettségivel	9,7	8,9	9,0	8,3	7,3	8,3	10,2	1,05
Középfok érettségi nélkül	10,3	8,5	7,6	6,8	6,5	7,1	8,9	0,86
Felsőfok	8,9	8,6	9,0	7,4	6,2	5,6	8,3	0,93
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	10,9	9,8	8,6	7,4	5,9	6,8	8,6	0,79

4-12 hónap között	8,3	7,0	6,3	5,6	5,1	5,8	6,6	0,80
12 hónapnál több	7,7	4,7	5,3	4,1	4,4	5,3	5,6	0,73
Településtípus								
Budapest	3,0	4,1	4,1	2,8	2,1	1,1	3,5	1,17
Megyeszékhely, megyei jogú város	7,5	5,8	8,0	7,2	6,8	7,9	9,1	1,21
Többi város	9,9	8,1	8,3	7,0	6,3	7,2	8,5	0,86
Község	9,6	7,8	6,4	5,4	4,8	5,7	6,9	0,72
Megye								
Bács-Kiskun	12,1	9,5	9,0	7,7	7,3	8,2	10,4	0,86
Baranya	6,6	4,6	6,0	6,0	5,5	5,6	9,0	1,36
Békés	14,0	12,0	12,7	9,5	9,6	8,6	10,4	0,74
Borsod-Abaúj-Zemplén	10,7	5,9	7,9	6,3	6,2	5,3	6,6	0,62
Budapest	3,0	4,1	4,1	2,8	2,1	1,1	3,5	1,17
Csongrád	9,8	9,8	6,3	6,9	5,4	6,5	6,8	0,69
Fejér	4,4	4,5	3,6	3,1	3,0	4,0	5,5	1,25
Győr-Moson-Sopron	13,5	21,4	13,9	12,4	13,0	10,6	9,8	0,73
Hajdú-Bihar	7,8	5,9	6,5	3,8	3,0	7,0	7,3	0,94
Heves	11,3	9,9	9,0	6,4	5,5	6,7	7,4	0,65
Jász-Nagykun-Szolnok	7,4	5,6	6,3	5,7	4,1	8,0	8,1	1,09
Komárom-Esztergom	11,4	9,4	6,7	8,7	8,1	9,5	10,3	0,90
Nógrád	9,7	6,6	9,2	5,9	6,8	6,7	8,3	0,86
Pest	6,4	4,8	3,2	2,6	2,3	1,8	4,0	0,63
Somogy	10,3	5,8	7,3	6,5	5,1	6,1	9,1	0,88
Szabolcs-Szatmár-Bereg	7,0	6,7	6,8	6,2	5,3	7,5	7,7	1,10
Tolna	10,1	7,9	6,8	7,2	7,0	7,1	8,9	0,88
Vas	15,7	12,0	10,1	9,7	8,3	9,2	8,6	0,55
Veszprém	12,7	12,0	9,9	8,4	8,3	8,7	10,8	0,85
Zala	9,9	7,2	6,5	6,2	6,7	8,5	10,0	1,01

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018 Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

Az alacsony iskolázottságúak körében a támogatással elhelyezkedők aránya is harmadával, 7,2%-ról 4,8%-ra csökkent 2010 és 2016 között. Az idősebbek, a romák, a budapestiek és a legalább 12 hónapja munkanélküliek körében legalacsonyabb az elsődleges munkaerőpiacon támogatással elhelyezkedő, legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya (2,2-4,1%). Megyei szinten a legmagasabb, 7%-os arányban Békés, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas, Veszprém és Zala megyében foglalkoztattak támogatással alacsony iskolázottságú álláskeresőket 2016-ban. (2.21. táblázat)

2.21. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon az alacsony iskolázottságúak közül támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	7,2	5,2	4,7	3,6	3,4	4,4	4,8	0,67

Nem								
férfi	7,1	5,0	4,2	3,5	3,4	4,9	5,1	0,72
nő	7,5	5,5	5,3	3,7	3,4	4,0	4,5	0,60
Korcsoport								
15–24	5,9	4,1	5,1	4,4	3,7	5,9	6,3	1,07
25–49	7,3	5,1	4,4	3,5	3,3	4,4	4,6	0,63
50+	8,2	6,5	5,0	3,1	3,2	3,4	4,1	0,50
Nemzetiség								
roma	na	na	na	1,6	1,9	3,8	3,1	1,94
nem roma	na	na	na	2,7	3,7	4,5	4,9	1,81
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	9,8	8,1	5,6	4,4	3,6	4,6	5,5	0,56
4-12 hónap között	6,3	4,8	4,4	3,6	3,3	4,4	4,2	0,67
12 hónapnál több	5,9	2,9	3,3	2,3	2,8	4,1	3,9	0,66
Településtípus								
Budapest	2,3	2,9	2,2	1,5	1,0	0,8	2,2	0,96
Megyeszékhely, megyei jogú város	6,9	4,2	5,5	4,3	4,4	5,8	5,5	0,80
Többi város	9,4	7,3	5,5	4,2	3,9	5,2	5,3	0,56
Község	7,6	5,4	4,2	3,3	3,0	4,0	4,7	0,62
Megye								
Bács-Kiskun	10,2	7,0	6,5	4,3	4,7	5,4	6,2	0,61
Baranya	4,8	3,1	3,5	3,1	3,1	3,3	5,5	1,15
Békés	10,9	9,3	8,1	5,7	5,5	5,3	7,0	0,64
Borsod-Abaúj-Zemplén	8,4	3,4	4,3	2,9	3,0	2,5	3,4	0,40
Budapest	2,3	2,9	2,2	1,5	1,0	0,8	2,2	0,96
Csongrád	7,7	7,9	3,9	4,7	3,8	4,9	4,8	0,62
Fejér	4,1	3,6	2,7	2,2	2,3	2,9	3,5	0,85
Győr-Moson-Sopron	12,0	17,8	9,3	8,4	8,8	7,7	7,0	0,58
Hajdú-Bihar	7,0	4,5	4,7	2,4	1,9	7,0	4,6	0,66
Heves	7,2	5,8	5,5	3,6	2,9	3,4	4,8	0,67
Jász-Nagykun-Szolnok	5,1	3,5	3,8	3,0	2,8	7,3	5,1	1,00
Komárom-Esztergom	9,4	7,1	3,9	6,7	5,9	7,5	7,2	0,77
Nógrád	6,5	4,2	6,3	3,2	4,0	4,4	5,1	0,78
Pest	5,9	3,9	2,8	2,1	2,0	1,7	2,8	0,47
Somogy	8,7	3,7	4,9	3,8	3,0	3,7	5,7	0,66
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5,2	4,7	4,3	3,4	3,1	5,0	5,2	1,00
Tolna	7,3	5,5	4,2	4,9	5,0	5,0	5,0	0,68
Vas	12,1	9,5	7,4	6,8	5,9	6,2	6,8	0,56
Veszprém	11,9	9,2	7,8	5,7	6,3	6,7	7,4	0,62
Zala	8,4	5,1	4,2	3,9	4,5	6,6	7,3	0,87

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018 Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

A támogatással elhelyezkedett fiatalok (25 év alattiak) aránya harmadával nőtt a 2010-es 8,8%-ról a 2016-os 11,7%-ra. A pályakezdők aránya atzonban nem magasabb, inkább kissé alacsonyabb (10,0%) a nem pályakezdőkhöz képest (12,8%), ami a korábbiakban talált trenddel ellentétes. A

nem romák aránya viszont ebben a körben is két és félszerese a romákénak (12,0% és 5,2%), annak ellenére, hogy a támogatással elhelyezkedett roma fiatalok aránya 2013 és 2016 között megkétszereződött. A munkanélküliként rövidebb időt eltöltő fiatal álláskeresőknél viszont a korábbiakkal összhangban szintén nagyobb az esélye, hogy el tud helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon támogatott állásba, mint ahogy a vidéki városokban élők körében is magasabb, 13% körüli az arányuk szemben a budapesti fiatalok 8,8%-ával és a községbeliek 10,7%-ával. A megyék közül Bács-Kiskun, Baranya, Somogy, Tolna, Veszprém és Zala megye 15% körüli aránya emelhető ki. (2.22. táblázat)

2.22. táblázat Az elsődleges munkaerőpiacon a 25 év alattiak közül támogatással elhelyezkedett álláskeresők aránya (%), 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	8,8	8,1	10,7	9,5	7,3	10,5	11,7	1,33
Nem								
férfi	8,6	7,5	9,6	8,5	6,9	10,1	11,3	1,31
nő	9,1	8,9	12,2	11,0	7,8	11,1	12,2	1,34
Pályakezdő								
igen	9,9	9,3	6,5	6,4	6,4	9,1	10,0	1,01
nem	7,6	6,7	13,2	10,8	7,7	11,2	12,6	1,66
Nemzetiség								
roma	na	na	na	2,7	2,9	5,4	5,2	1,93
nem roma	na	na	na	7,8	7,6	10,7	12,0	1,54
Munkanélküliség időtartama								
3 hónap és annál kevesebb	9,6	10,0	13,4	12,1	8,4	12,0	13,6	1,42
4-12 hónap között	8,1	7,3	8,2	7,6	5,9	8,5	8,6	1,06
12 hónapnál több	8,4	4,7	8,1	6,0	5,5	9,2	9,8	1,17
Településtípus								
Budapest	2,3	2,8	4,8	4,5	2,6	1,6	8,8	3,83
Megyeszékhely, megyei jogú város	7,2	6,8	11,1	11,3	8,9	12,9	13,1	1,82
Többi város	11,5	11,4	12,5	10,5	8,1	11,7	12,8	1,11
Község	9,4	8,5	9,7	8,6	6,6	9,5	10,7	1,14
Megye								
Bács-Kiskun	11,1	11,0	10,9	11,1	8,7	11,9	15,1	1,36
Baranya	6,3	4,9	8,0	9,5	7,0	9,9	14,9	2,37
Békés	14,1	14,5	22,0	15,1	12,0	13,1	12,9	0,91
Borsod-Abaúj-Zemplén	11,6	6,8	11,2	8,8	8,2	8,1	9,4	0,81
Budapest	2,3	2,8	4,8	4,5	2,6	1,6	8,8	3,83
Csongrád	10,2	11,9	8,5	10,5	7,3	12,6	10,1	0,99
Fejér	4,2	5,0	6,4	6,4	4,4	8,0	10,8	2,57
Győr-Moson-Sopron	10,9	19,5	15,1	15,1	15,7	14,3	13,3	1,22
Hajdú-Bihar	6,9	6,0	10,5	7,7	4,4	12,5	10,9	1,58
Heves	11,1	9,9	12,0	9,5	7,4	11,6	12,2	1,10

Jász-Nagykun-Szolnok	6,0	5,6	8,7	7,9	4,9	13,1	11,8	1,97
Komárom-Esztergom	9,3	9,0	9,8	11,0	8,3	10,2	10,8	1,16
Nógrád	10,7	9,2	14,3	10,3	10,2	11,7	13,7	1,28
Pest	5,3	4,3	4,4	4,8	3,3	2,0	8,8	1,66
Somogy	10,4	6,5	13,2	12,2	7,4	11,5	14,7	1,41
Szabolcs-Szatmár-Bereg	6,9	8,2	11,3	10,3	7,8	13,0	11,2	1,62
Tolna	10,8	9,5	10,9	11,5	10,3	11,5	15,1	1,40
Vas	12,9	10,6	14,4	13,6	9,4	12,9	8,4	0,65
Veszprém	12,8	12,9	13,3	10,5	9,7	12,2	14,7	1,15
Zala	8,1	7,0	9,1	8,8	7,4	13,4	15,8	1,95

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018 Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Regisztere.

2.2.3. Romák, mélyszegénységben élő aktív korúak képzettségi szintje

Alacsony iskolai végzettségűek aránya az aktív korú népességben¹⁵

Az aktívkorú, 15-74 éves korosztály bő ötöde (22,1%) legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezik. Az alacsony iskolai végzettségűek aránya 2010 és 2017 között 6,4 százalékponttal csökkent a vizsgált népességben belül. (2.23. táblázat). A nők körében magasabb az alacsonyan képzettek aránya a férfiakhoz képest, előbbiek negyede (24,5%), utóbbiak ötöde (19,7%) nem szerzett az általános iskola után magasabb végzettséget. A legfiatalabb, 15-24 éves korosztály közel fele rendelkezik (még) legfeljebb általános iskolai végzettséggel, míg a 25-64 évesek hetede (14,5%), az 55-64 éveseknek pedig az ötöde (20,5%) tartozik a munkaerőpiacon leginkább kiszolgáltatott iskolázottsági csoportba. Az idősek, azaz a 65-74 évesek körében ennél valamivel magasabb, 28,7% az arányuk, de az utóbbi 8 évben ebben a körben felére csökkent ez az arány, míg a többi korcsoportban 2-5 százalékpontos csökkenést tapasztalhatunk 2010 és 2017 között. Az alacsony iskolai végzettség a legmagasabb arányban a romák körében jellemző: tízből nyolc 15-74 éves roma (80,2%) nem fejezett be az általános iskola után magasabb fokú képzést, míg a nem romák körében tízből ketten (20,4%). Mindkét csoportban csak gyenge mértékű, 1 és 3 százalékpontos csökkenést látunk az alacsonyan képzettek arányának változásában 2013 és 2017 között.

A településtípus szerinti lejtőn lefele egyre nő az alacsony végzettségűek aránya, a budapesti 12,4% a községekben már 31%-ra nő, ami két és félszeres szorzót jelent a legkisebb települések és a főváros között. A gazdaságilag fejlettebb közép-magyarországi régió (15,9%) és a legkevésbé fejlett észak-magyarországi és dél-dunántúli (27-27%) régió közötti különbség aránya ennél ugyan kisebb, de a 11 százalékpontos különbség nemcsak jelentős, de a vizsgált időszakban állandósulni is látszik, így a hátrányos helyzetű régiók felzárkózása nem kezdődött el az alacsony iskolázottságuk arányának csökkenés révén 2010 és 2017 között. (2.23. táblázat)

¹⁵ A TÁRKI (2012) az NTFS monitoring rendszerére tett javaslatában az alacsony iskolázottságot a következő bontásban javasolta vizsgálni: (1) legfeljebb nyolc általánossal, (2) általános plusz iskolarendszeren kívüli szakképesítéssel és (3) szakiskolai, szakmunkásképző végzettséggel rendelkezők. Az MNTFS Monitoring adatbázisban ezek jelenleg együttesen jelennek meg.

2.23. táblázat A legfeljebb alapközü végzettségűek aránya a 15-74 évesek körében a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	28,5	27,8	26,6	25,5	24,4	23,8	23,2	22,1
Nem								
férfi	25,4	24,9	23,9	22,9	22,2	21,6	21,0	19,7
nő	31,3	30,5	29,1	28,0	26,4	25,8	25,2	24,5
Korcsopott								
15–24	50,5	51,0	49,5	48,1	47,1	47,2	47,8	47,3
25–54	16,6	16,3	15,5	15,3	14,9	14,9	14,9	14,5
55–64	25,7	25,0	25,2	23,9	22,8	22,3	21,9	20,5
65–74	58,1	53,6	48,9	44,7	39,8	35,9	31,7	28,7
Nemzetiség*								
roma**	..	..	..	81,5	81,2	78,4	80,4	80,2
nem roma	..	..	..	23,2	22,9	21,8	21,3	20,4
Településtípus								
Budapest	16,9	15,5	14,7	14,2	14,3	13,7	13,2	12,4
Megyeszékhely, megyei jogú város	20,7	20,7	20,2	19,0	16,3	15,6	15,3	14,5
Többi város	28,5	28,3	27,1	25,7	24,9	24,2	23,5	22,8
Község	39,0	37,8	36,0	35,1	33,8	33,4	32,4	31,0
Régió								
Közép-Magyarország	21,6	20,4	19,2	18,8	17,9	17,1	16,5	15,9
Közép-Dunántúl	31,9	30,2	27,6	25,5	25,3	24,0	24,0	22,6
Nyugat-Dunántúl	27,0	26,0	25,5	24,0	22,0	21,6	21,0	20,4
Dél-Dunántúl	32,2	31,2	31,1	30,4	28,2	28,2	27,2	27,0
Észak-Magyarország	32,6	32,4	31,8	31,6	29,9	28,7	28,2	27,0
Észak-Alföld	33,9	34,0	33,0	30,9	30,0	30,3	30,3	28,3
Dél-Alföld	29,5	30,1	28,4	27,1	26,1	25,5	24,1	23,2

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A társadalmi mobilitás egyik fontos mérőszáma a szülői (apai) iskolai végzettséghez képest történő elmozdulás, ami az alacsony iskolázottságúak mintegy ötödének (még) nem sikerült 2017-re. A 15-74 éves korosztályon belül a legfeljebb alapfokú végzettségűek 18,9%-ának az apja is legfeljebb alapfokú végzettséget szerzett, és ennek a körnek az aránya az utóbbi években nem szűkölt jelentősen (2013-ban: 20,9%). Ezen a téren is a romák indulnak a legrosszabb helyzetből, hiszen 2017-ben az alacsony iskolázottságú romák 77%-ának iskolázottsága nem haladta meg apja alacsony végzettségét, míg a nem romák körében 17% volt az arányuk. Az alapfokú iskolázottság terén immobilitás aránya átlagon felüli még a fiatalok (a 15-24 évesek 31%-a) és az idősek (a 65-74 évesek 27,7%-a) körében, valamint a települési hierarchiában lefelé haladva 8,2%-ról 28,1%-ra, azaz három és félszeresére nő a fővárosiak és a községekben élők összevetésével.

Részvétel az oktatásban, képzésben

Az EU 2020 stratégia kiemelt területként kezeli a beruházást az oktatásba, szakképzésbe és az élethosszig tartó tanulásba. Az MNTFS megjelenésekor rámutatott arra, hogy hazánk utolsó az unió tagállamai között a felnőttek oktatási/képzési részvételét tekintve. Az EU-ban a képzésben résztvevők aránya átlagosan 36%-os. (Stratégia: 44) Rámutatott arra is, hogy az idősebbek, a képzetlenebbek, valamint a kistelepülésen élők kevésbé férnek hozzá a felnőttkori képzésekhez.

A 25-64 éves korosztály 6,2%-a vett részt oktatásban, képzésben a KSH Munkaerő-felmérését megelőző négy hétben 2017-ben, azaz megduplázódott az arányuk a 2010-es 3,0%-hoz viszonyítva. Ugyanakkor jelentős különbségek mutatkoznak iskolai végzettség szerint az alacsonyabb iskolázottságúak, valamint a romák és a kisebb településeken élők hátrányára. (2.24.)

2.24. táblázat: Az oktatásban, képzésben résztvevők százalékos aránya a 25-64 évesek körében a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	3,0	3,0	2,9	3,2	3,3	7,1	6,3	6,2
Nem								
férfi	2,9	2,8	2,7	3,1	3,0	6,8	5,6	5,9
nő	3,1	3,1	3,1	3,2	3,6	7,5	7,0	6,4
Nemzetiség*								
roma**	..	..	..	1,9	2,8	4,2	3,8	3,4
nem roma	..	..	..	2,7	2,8	7,2	6,4	6,2
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	0,7	0,5	0,6	1,1	2,0	3,4	2,7	2,8
Középfok érettségi nélkül	1,0	0,7	0,9	1,1	1,4	3,9	3,0	3,1
Középfok érettségivel	4,8	4,8	4,4	4,6	4,0	7,6	6,6	6,5
Felsőfok	5,3	5,6	5,4	5,6	5,7	12,7	12,4	11,5
Településtípus								

Budapest	4,7	5,0	4,6	5,6	4,7	10,6	9,6	9,1
Megyeszékhely, megyei jogú város	3,8	4,0	4,1	3,6	3,7	7,5	7,0	6,1
Többi város	2,7	2,4	2,2	2,3	2,9	6,4	5,5	5,8
Község	1,9	1,8	1,9	2,4	2,8	5,7	4,9	5,0
Régió								
Közép-Magyarország	3,7	3,9	3,5	4,5	4,0	9,3	7,9	7,8
Közép-Dunántúl	3,2	2,5	2,6	2,0	2,5	9,4	7,5	5,0
Nyugat-Dunántúl	2,4	3,0	2,6	2,0	1,9	4,7	4,6	4,7
Dél-Dunántúl	2,8	3,1	3,2	2,7	3,5	3,3	4,8	4,8
Észak-Magyarország	2,5	2,4	2,0	2,2	2,9	5,7	4,2	4,2
Észak-Alföld	2,7	2,3	2,9	3,6	4,5	7,1	6,3	6,8
Dél-Alföld	2,5	2,4	2,6	2,8	2,6	6,1	5,9	6,2

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018.

2.2.4. Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a romák, mélyszegénységben élők körében

A gazdaság- és vállalkozásfejlesztés egyik fontos eleme a vállalkozóvá válási támogatásban részesültek száma, ami a 2010 és 2016 közti időszakban hullámvázások mellett, de összességében ötödével, 71676 főről 5817 főre lecsökkent. A csökkenés üteme az alacsony iskolázottságúaknál, a Budapesten, Baranya, Csongrád, Fejér és Hajdú-Bihar megyében élők körében az átlagosnál is erősebb, míg Bács-Kiskun, Békés, Komárom-Esztergom, Nógrád és Veszprém megyében nemhogy csökkenés, hanem emelkedés tapasztalható. A romák körében nagyon alacsony a vállalkozóvá válási támogatásban részesülők száma, csupán 40 fő kapott ilyen 2016-ban, ami ugyan kétszeres növekedést jelent a 2010-es 19 főhöz képest, de a jelenlegi helyzeten, ezen belül a romák foglalkoztatottsági hátrányain ennél erőteljesebb növekedési ütem tudna csak érdemben változtatni. (2.25. táblázat)

2.25. táblázat: A vállalkozóvá válási támogatás elterjedtsége (fő), 2010-2016*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	7176	6880	4675	4782	5966	4882	5817	0,81
Nem								
férfi	3499	3303	2103	2256	2889	2345	2803	0,80
nő	3677	3577	2571	2519	3077	2537	3014	0,82
Korcsoport								
15–24	856	759	600	612	758	629	623	0,73
25–54	6005	5739	3750	3872	4873	3971	4947	0,82
55–	315	382	325	298	335	282	247	0,78
Nemzetiség								
roma	na	na	na	19	52	32	40	2,11
nem roma	na	na	na	4763	5914	4850	5777	1,21

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	637	623	444	477	519	368	455	0,71
Középfok érettségivel	3259	3117	2210	2238	2795	2381	2707	0,83
Középfok érettségi nélkül	2144	1979	1257	1287	1710	1351	1658	0,77
Felsőfok	1136	1161	764	780	942	782	997	0,88
Településtípus								
Budapest	628	584	307	95	296	255	398	0,63
Megyeszékhely, megyei jogú város	1796	1820	1194	1253	1655	1370	1619	0,90
Többi város	2562	2454	1644	1825	2188	1856	2162	0,84
Község	2190	2022	1530	1609	1827	1401	1638	0,75
Megye								
Bács-Kiskun	285	266	138	98	330	288	320	1,12
Baranya	579	515	369	255	414	251	336	0,58
Békés	229	238	142	79	313	233	259	1,13
Borsod-Abaúj-Zemplén	658	662	590	484	594	502	558	0,85
Budapest	628	584	307	95	296	255	398	0,63
Csongrád	315	267	165	109	142	111	100	0,32
Fejér	236	227	122	78	153	118	152	0,64
Győr-Moson-Sopron	209	229	131	73	221	136	196	0,94
Hajdú-Bihar	676	583	186	159	455	346	427	0,63
Heves	246	247	264	213	339	236	223	0,91
Jász-Nagykun-Szolnok	284	244	175	160	280	231	254	0,89
Komárom-Esztergom	155	183	154	132	218	197	199	1,28
Nógrád	142	122	77	33	171	127	150	1,06
Pest	436	433	226	84	207	247	324	0,74
Somogy	413	408	288	195	217	229	369	0,89
Szabolcs-Szatmár-Bereg	647	664	491	360	648	576	613	0,95
Tolna	297	324	279	213	257	200	223	0,75
Vas	327	262	257	143	285	235	272	0,83
Veszprém	183	182	124	127	126	112	225	1,23
Zala	231	240	190	163	300	252	219	0,95

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrása a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat.

A bérjellegű támogatással foglalkoztatottak, azaz a bértámogatásban és a bérköltség-támogatásban érintettek létszáma 2010 és 2016 között 48535 főről 68219 főre nőtt, az emelkedés lényegében 40% körüli. A támogatottak létszáma az időszakon belül 2013-ban volt a csúcson, meghaladva a 110 ezer főt, majd három év alatt 40%-kal csökkent az érintettek létszáma. (2.26. táblázat)

2.26. táblázat: A bérjellegű támogatással foglalkoztatottak száma a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (fő), 2010-2016*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
--	------	------	------	------	------	------	------	---------------------

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010 (2013)
Ország összesen	48535	53383	60696	110621	80386	71121	68219	1,41
Nem								
férfi	22036	24590	27784	50519	35981	32571	31376	1,42
nő	26499	28793	32912	60102	44405	38550	36843	1,39
Korcsoport								
15–24	9047	11040	19529	47249	44897	48283	42902	4,74
25–54	34962	36184	34693	50806	28481	19012	20824	0,60
55–	4526	6159	6474	12566	7008	3826	4493	0,99
Nemzetiség								
roma	na	na	na	267	750	860	833	3,12
nem roma	na	na	na	110354	79636	70261	67386	0,61
Iskolai végzettség								
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	12038	14847	14484	29605	28127	28913	18585	1,54
Középfok érettségivel	16787	17656	22862	43352	31304	26949	30832	1,84
Középfok érettségi nélkül	15068	16641	17598	28820	16365	12161	14081	0,93
Felsőfok	4642	4239	5752	8844	4590	3098	4721	1,02
Településtípus								
Budapest	1362	1568	1901	2474	1947	1013	1261	0,93
Megyeszékhely, megyei jogú város	10200	10915	12781	21986	14993	12365	12425	1,22
Többi város	18322	21067	24324	44083	29660	26704	25592	1,40
Község	18651	19833	21690	42078	33786	31039	28941	1,55
Megye								
Bács-Kiskun	3009	3582	3643	4244	4489	3362	4337	1,44
Baranya	2732	2621	3697	5614	6510	4425	4783	1,75
Békés	3643	4847	5684	7082	5832	4683	3891	1,07
Borsod-Abaúj-Zemplén	8093	7056	8328	11065	12584	11640	9146	1,13
Budapest	1362	1568	1901	2474	1947	1013	1261	0,93
Csongrád	2380	2738	1964	2632	3495	2707	2609	1,10
Fejér	1648	2121	2360	2311	2395	2305	2323	1,41
Győr-Moson-Sopron	1426	1186	1222	1532	1806	1087	1054	0,74
Hajdú-Bihar	2630	3486	4746	6066	5163	7087	6347	2,41
Heves	2511	2323	2347	2567	2506	2893	2684	1,07
Jász-Nagykun-Szolnok	1746	1869	2695	3454	3182	3272	4255	2,44
Komárom-Esztergom	1041	1371	1733	2339	2660	1757	1613	1,55
Nógrád	2516	2430	3061	3780	4072	3482	2888	1,15
Pest	1763	2015	1931	2156	3549	2282	2294	1,30
Somogy	2012	2242	2653	3933	2447	2516	2981	1,48
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4631	6346	7445	7094	10320	10084	8851	1,91
Tolna	1581	1627	1439	2211	1951	1412	1581	1,00
Vas	1075	976	1158	1601	1592	1109	910	0,85
Veszprém	1653	1993	1565	2142	2369	2077	2496	1,51
Zala	1083	986	1124	1277	1517	1928	1915	1,77

A támogatással foglalkoztatottak köre legerősebben a fiatalok és a romák körében nőtt. A 15-24 évesek körében 9000 főről közel 43000 főre, azaz 4,7-szeresére nőtt a bérjellegű támogatással foglalkoztatottak száma. Az életkor esetében az is kiemelendő, hogy a fiatalok térnyerése egyértelműen a 25-54 éves korosztály körében történt csökkenéssel jár együtt: 2010-2012 között a fiatalok még jóval alacsonyabb számban részesültek bérjellegű támogatásban, mint az aktív korúak gerincét adó 25-54 évesek, 2013-ra a két ellentétes trend megközelítette egymást e két korcsoportban nagyjából kiegyenlítődött a támogatottak száma (habár még az idősebb korosztály kis fölényben volt ekkor), majd 2014-től egyértelműen a fiatalok részesültek nagyobb számban bértámogatásban és a bérköltség-támogatásban. A romák körében hiába 3,1-szeres a növekedés üteme 2013-2016 között, 2016-ra még mindig csak 833 főt ért el a foglalkoztatást segítő támogatás, azaz a támogatás bővülése nem terjed ki a romákra megfelelő mértékben. Iskolázottság szerint a növekedés elsősorban az érettségi alatti végzettségűekre terjedt ki. A lakóhely településtípusa szerint a kisebb települések felé haladva egyre nőtt a bértámogatásban részesültek számának bővülése. A megyék közül a legerősebb, kétszeres növekedést Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történt. (2.26. táblázat)

A nem alkalmazottként dolgozók aránya kismértékben, 10,3%-ról 8,3%-ra csökkent a 15-74 éves alacsony iskolázottságú népességen belül 2010 és 2017 között. A férfiak esetében elterjedtebb (9,4%) ez a foglalkoztatási forma, mint a nők között (6,4%). Az életkor előrehaladtával is egyre nő a nem alkalmazottként foglalkoztatott alacsony iskolázottságúak aránya: a fiatalok (15-24 évesek) 1%-os szintje a 25-54 évesek körében már 7,9%-ra, az 55-64 évesek körében pedig már 11,3%-ra emelkedett 2017-ben, míg a legidősebb, bár legkisebb létszámú 65-74 éves korosztályban már 41,1%. Regionálisan Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön jellemző a leginkább a nem alkalmazottként való foglalkoztatás az alacsony iskolázottságúak között, több mint tizedükre (10,5% és 11,8%) vonatkozik ez ebben a két régióban. (2.27. táblázat)

2.27. táblázat A nem alkalmazottként dolgozók aránya az alacsony iskolai végzettségű a 15-74 évesek körében a teljes népességen és az egyes társadalmi csoportokon belül (%), 2010-2017*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ország összesen	10,3	9,7	9,4	8,7	8,9	8,7	8,4	8,3
Nem								
férfi	12,3	11,4	10,8	10,0	10,5	10,0	9,6	9,4
nő	7,0	6,7	7,1	6,3	6,0	6,3	6,3	6,4
Korcsoport								
15–24	4,9	2,8	2,9	2,8	2,6	3,3	2,2	1,0
25–54	9,9	9,2	8,9	8,1	8,3	8,3	8,0	7,9
55–64	14,3	14,0	13,2	12,5	12,9	11,3	11,0	11,3
65–74	28,7	34,8	48,9	58,5	52,6	47,8	51,7	41,1
Nemzetiség*								

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
roma**	..	..	..	5,5	3,0	3,4	1,6	1,8
nem roma	..	..	..	9,1	8,4	9,0	8,8	8,6
Településtípus								
Budapest	8,9	8,1	8,7	9,8	12,8	9,5	7,5	9,5
Megyeszékhely, megyei jogú város	10,9	9,5	8,8	8,3	9,5	9,9	10,0	10,4
Többi város	10,6	10,2	10,3	8,6	8,1	9,3	8,8	8,7
Község	10,3	9,7	9,2	8,7	8,4	7,7	7,9	7,2
Régió								
Közép-Magyarország	10,8	9,8	9,4	9,9	12,2	10,2	9,0	10,5
Közép-Dunántúl	9,5	7,2	6,9	7,1	7,8	8,0	6,9	6,2
Nyugat-Dunántúl	12,2	10,0	10,0	9,2	7,8	8,4	7,6	6,6
Dél-Dunántúl	9,7	10,5	9,3	7,9	9,0	8,1	7,2	8,4
Észak-Magyarország	6,3	7,5	7,0	6,3	5,5	5,4	5,4	4,9
Észak-Alföld	9,4	9,6	10,0	8,3	6,6	8,0	7,7	7,5
Dél-Alföld	13,6	12,7	12,8	10,9	11,6	11,2	13,8	11,8

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrás a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

2.2.5. Közfoglalkoztatás

A közfoglalkoztatásról elérhető egyik rendszeres adatforrást a Nemzeti Munkaügyi Hivatal Kutatási és Elemzési Főosztályának kiadványai jelentik, amelyek a közfoglalkoztatásban érintettek létszámát közlik. Ezek forrása a Nemzeti Munkaügyi Hivatalban működtetett nem nyilvános Foglalkoztatási és Közfoglalkoztatási Adatbázis (FOKA). Az adatbázis alapján két kiadványsor jelenik meg, melyek legfrissebb kötetei: Tajti (2013)¹⁶, Mód (2013)¹⁷. Az ezt követő időszakra vonatkozó adatok a BM közfoglalkoztatás portálján találhatóak.¹⁸ Ezek számos különböző bontásban (megye, nem, korcsoport, iskolai végzettség stb.) tartalmazzák a közfoglalkoztatási létszámadatokat. A BM adminisztratív adatai a teljes állomány összesítésén, a Munkaerő-felvétel (MEF) adatai viszont egy mintán alapulnak, így természetes módon a két adatsor kisebb-nagyobb mértékben eltér egymástól. (Az eltérés mértékét illusztrálja, hogy 2017-ben a közfoglalkoztatottak átlagos állományi létszáma az adminisztratív adatok alapján 179,5 ezer volt, addig a MEF szerint 194 ezer fő volt ez a létszám. A többi évben kisebb a különbség, a változások trendje megegyezik.)

¹⁶ Korábbi kötetekkel együtt elérhető itt:

http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=full_AFSZ_A_foglalkoztataspolitikai_eszkozok_mukod

¹⁷ Korábbi kötetekkel együtt elérhető itt:

http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok

¹⁸ A 2014 és 2016 közötti időszakra vonatkozóan éves jelentések itt találhatóak:

<http://kozfoglalkoztataskormany.hu/eves-tajekoztatasa-kozfoglalkoztatassrol>, a havi adatok pedig 2017 végéig itt:

<http://kozfoglalkoztataskormany.hu/havi-tajekoztatasa-kozfoglalkoztatassrol>

Egyetlen ponton van lényeges eltérés a két adatsor között: a MEF-adatok szerint másfél-kétszer annyi érettségivel rendelkező közfoglalkoztatott van, mint érettségi nélküli középfokú végzettséggel rendelkező. Valójában fordítottak az arányok.

Két tényező indokolja mégis a MEF adatok használatát. Egyrészt, a közfoglalkoztatási rendszer változása miatt adminisztratív adatokon alapuló egységes idősor csak 2011-től áll rendelkezésre. Másrészt, a roma – nem roma felbontás csak a MEF adatok esetében érhető el. A közfoglalkoztatásból történő kilépés adatai ugyanakkor a BM adatbázisából származnak.

A közfoglalkoztatottak létszáma bő két- és félszeresére, 75 ezerről 194 ezer főre emelkedett 2010 és 2017 között. A mélypontot az 55 ezer fős 2011, a csúcspontot a 212 ezer fős 2015 és a 221 ezer fős 2016 jelentette, amit a következő évben 25 ezer fős csökkenés követett. A nők és férfiak egymáshoz viszonyított pozíciója átalakult ez alatt a 8 év alatt: 2010 és 2015 között a közmunkás férfiak száma számottevő mértékben felmúlta a közmunkásként alkalmazott nők létszámát, de 2016-tól megfordult a trend és az utolsó két évben – mindkét nem körében a 2011-es és 2017-es évek kivételével jellemzően emelkedés mellett – a nők magasabb számban vesznek részt a közmunkaprogramban, mint a férfiak, ami a nők körében háromszoros, a férfiak körében kétszeres létszámnövekedéssel járt. Az életkor előrehaladtával emelkedik a közmunkában foglalkoztatottak létszámnövekedésének üteme: a fiatalok (15-24 évesek) és a középgeneráció (25-54 évesek) körében megkétszereződött (1,9-szeresére és 2,4-szeresére nőtt), az 55-64 évesek körében pedig 6,6-szorosára nőtt. Az 55-64 évesek körében tapasztalható extra növekedés a szabályozás változásának a következménye. 2015-től a nyugdíjkorhatárt öt éven belül betöltők a rendszeres szociális segélyre jogosultak köréből átkerültek a közfoglalkoztathatónak minősíthetők közé. Az iskolázottság fokának csökkenésével is hasonló mintázatot, de kisebb különbségeket találunk a növekedés ütemében: a középfokú végzettségű közmunkások száma 2,2-2,3-szorosára, míg az alacsony fokú végzettségűeké 3,0-szorosára emelkedett. Életkor szerint a legnagyobb létszámú csoport a széles életkori sávot felölelő 25-54 éveseké 143 ezer közmunkással, míg az iskolázottság tekintetében az alacsony fokú végzettségűeké közel 106 ezer fővel 2017-ben. A közmunkában foglalkoztatott romák és nem romák létszámában közel ötszörös eltérés mellett a növekedés ütemében nincs különbség. A roma közmunkások száma 2013-ban 24 ezer, 4 évvel később 10 ezer fővel magasabb, közel 34 ezer fő, míg a nem roma közmunkások száma 108 ezer főről 160 ezer főre emelkedett ezidő alatt. A növekedés üteme alapján a megyék közül ki kell emelni Csongrádot (5,6-szeres közmunkáslétszám-emelkedés), Hajdú-Bihart (4,4-szeres emelkedés), Baranyát (3,9-szeres emelkedés) és Békést (3,6-szoros emelkedés). (2.28. táblázat)

A közfoglalkoztatás legfontosabb formái a *rövid időtartamú* közfoglalkoztatás (időtartam 1-4 hónap, napi 4 óra), amit csak 2011-ben alkalmaztak, a *hosszabb időtartamú* közfoglalkoztatás (2-11 hónap, napi 6 vagy 8 óra), az *országos* közfoglalkoztatási program (többnyire közel egy éves időtartamú, napi 8 órás) és a külön csak 2013-tól kimutatott Startmunka mintaprogramok, emellett pedig átmeneti forma volt az ún. értékteremtő közfoglalkoztatás. A létszámadatok a teljes munkaidejűre átszámított értéket tartalmazzák.

2.28. táblázat A közfoglalkoztatottak létszáma (ezer fő), 2010-2017*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Ország összesen	75,1	55,2	93,5	131,8	175,2	211,6	220,9	194,0	2,6
Nem									
férfi	41,9	32,0	56,4	76,7	98,2	112,5	106,0	88,3	2,1
nő	33,2	23,2	37,1	55,1	76,9	99,1	114,9	105,7	3,2
Korcsoport									
15–24	9,1	5,9	8,9	15,0	22,2	24,4	21,6	17,4	1,9
25–54	60,9	44,9	74,3	101,4	130,1	155,8	163,1	143,3	2,4
55–64	5,0	4,3	9,8	15,2	22,8	31,3	36,1	33,2	6,6
65–74	–	–	–	–	–	–	–	–	
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	23,8	31,8	40,5	40,7	33,6	1,4
nem roma	..	..	..	108,0	143,4	171,1	180,2	160,2	1,5
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	35,2	25,2	41,7	59,4	86,6	107,5	115,5	105,7	3,0
Középfok érettségivel	23,3	17,3	28,1	41,4	59,8	67,1	65,1	53,1	2,3
Középfok érettségi nélkül	13,0	8,9	14,7	21,2	24,4	31,9	32,9	29,2	2,2
Felsőfok	3,6	3,7	9,0	9,9	4,4	5,2	7,5	6,1	1,7
Településtípus									
Budapest	1,9	2,3	10,7	9,8	3,2	6,9	5,7	3,0	1,6
Megyeszékhely, megyei jogú város	3,9	4,4	6,2	8,0	10,1	10,9	9,3	9,0	2,3
Többi város	22,8	15,7	24,1	35,6	48,2	60,9	63,6	55,8	2,4
Község	46,4	32,8	52,5	78,4	113,7	132,9	142,3	126,3	2,7
Régió									
Közép-Magyarország	3,3	4,0	14,2	18,4	6,7	10,5	8,7	6,0	1,8
Közép-Dunántúl	3,6	3,7	5,2	8,6	9,8	12,5	12,9	8,2	2,3
Nyugat-Dunántúl	3,1	3,2	4,3	5,1	8,4	9,5	7,2	6,2	2,0
Dél-Dunántúl	10,6	8,6	11,4	16,2	25,2	27,2	31,7	29,5	2,8
Észak-Magyarország	16,9	11,7	15,3	26,8	43,7	51,7	48,7	43,0	2,5
Észak-Alföld	28,0	16,9	28,4	36,9	53,4	70,9	78,9	73,4	2,6
Dél-Alföld	9,4	7,1	14,8	19,8	28,0	29,3	32,8	27,6	2,9
Megye									
Bács-Kiskun	4,7	2,8	6,6	7,3	9,8	9,6	10,8	8,5	1,8
Baranya	3,9	3,1	5,1	8,6	13,2	14,0	18,3	15,2	3,9
Békés	3,7	3,5	6,1	9,4	12,9	15,1	15,9	13,1	3,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	11,1	8,0	9,1	18,2	29,2	33,5	34,6	31,7	2,8
Budapest	1,9	2,3	10,7	9,8	3,2	6,9	5,7	3,0	1,6
Csongrád	1,1	0,8	2,1	3,2	5,3	4,7	6,2	6,1	5,6
Fejér	1,9	1,1	2,4	3,9	4,5	4,9	4,9	3,8	2,0
Győr-Moson-Sopron	0,5	1,4	1,1	1,3	1,6	1,9	1,3	0,5	1,1
Hajdú-Bihar	5,0	2,7	5,6	7,2	12,6	17,8	23,2	22,2	4,4
Heves	2,0	0,6	2,1	2,9	5,0	7,5	6,9	4,8	2,4
Jász-Nagykun-Szolnok	7,3	3,5	6,4	10,6	11,9	13,9	14,4	11,9	1,6

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Komárom-Esztergom	0,9	1,2	0,9	2,9	2,1	3,7	4,2	2,6	2,9
Nógrád	3,7	3,1	4,0	5,7	9,5	10,7	7,2	6,5	1,7
Pest	1,4	1,7	3,5	8,6	3,6	3,6	3,0	3,1	2,1
Somogy	5,2	3,2	4,2	5,9	9,9	10,4	11,2	11,7	2,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	15,6	10,7	16,4	19,1	28,9	39,2	41,3	39,2	2,5
Tolna	1,5	2,4	2,1	1,7	2,0	2,8	2,3	2,6	1,8
Vas	1,0	0,4	1,3	1,8	2,7	2,4	1,8	2,2	2,2
Veszprém	0,9	1,4	1,8	1,7	3,2	3,9	3,8	1,9	2,2
Zala	1,7	1,4	1,9	2,0	4,1	5,2	4,2	3,5	2,1

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrása a KSH MEF. Szürkével az alacsony elemszámú cellákat jeleztük.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A vizsgált időszak elejét és végét alapul véve nem változott azoknak a közfoglalkoztatottaknak a száma, akik egy évvel korábban még munkanélküliek vagy inaktívak voltak: 2010-ben 45 ezer, 2017-ben 46 ezer fő tartozott ide, de az időszak közepén, 2014-ben egy év alatt rendkívüli mértékben, 40%-kal megnőtt ennek a csoportnak a létszáma és így a csúcsevekben (2014-ben és 2015-ben) már közel 100 ezer főt számlált, ami két év alatt kevesebb, mint a felére csökkent. Mivel a vizsgált időszak közepén ilyen kiugró létszámot találunk, az alábbi, 2.29. táblázatban az eddigiektől eltérően nem a kezdőévet, 2010-et, hanem a csúcsevet, 2014-et tesszük meg a változás alapjának.

Továbbá, a 2.29. táblázat utolsó sorában egy még fontosabb indikátort képeztünk, ami a az egy évvel korábban munkanélküliek, inaktívak arányát mutatja a közfoglalkoztatottakon belül. Az előző indikátorhoz képest ez azt mutatja, hogy 2010 volt a csúcs ebből a szempontból, utána 2014-ig lényegében stagnált az arány, majd csökkenni kezdett. Ez a közfoglalkoztatásba beragadás következménye: egyre többen voltak olyanok, akik előző évben is közfoglalkoztatottak voltak.

Visszatérve a táblázat nagy részében bemutatott közfoglalkoztatotti létszámadathoz, a jelentős csökkenés különösen erőteljes volt a férfiak, az érettségizettek és a dél-alföldiek körében: itt az egy évvel korábban még munkanélküli vagy inaktív közmunkások száma az átlagos feleződéssel szemben bő harmadára esett vissza.

2.29. táblázat Közfoglalkoztatottak száma, akik egy évvel korábban munkanélküliek vagy inaktívak voltak (ezer fő), 2010-2017*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2014
Ország összesen	45,4	30,2	48,9	59,6	97,7	93,0	70,6	46,5	0,48
Nem									
férfi	25,4	17,2	28,8	34,3	52,8	46,3	31,4	18,2	0,34
nő	20,0	13,0	20,0	25,4	44,9	46,7	39,2	28,3	0,63
Korcsoport									
15–24	7,2	4,3	5,9	9,9	16,4	15,2	11,6	7,6	0,46
25–54	35,7	23,8	38,5	42,9	69,7	65,7	49,0	33,9	0,49
55–64	2,4	2,1	4,5	6,8	11,6	12,0	9,9	5,0	0,43

65–74	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	13,5	21,2	20,7	15,5	11,0	0,52
nem roma	..	..	..	46,2	71,6	72,3	55,1	35,4	0,49
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok	22,1	15,8	26,9	29,3	49,4	49,2	40,6	26,9	0,54
Középfok érettségivel	14,2	9,3	14,2	19,0	31,9	27,5	18,3	11,2	0,35
Középfok érettségi nélkül	7,5	4,4	5,6	9,1	13,7	14,0	10,1	7,2	0,52
Felsőfok	1,5	0,7	2,2	2,2	2,7	2,3	1,7	1,1	0,41
Településtípus									
Budapest	0,2	0,3	1,1	1,5	2,4	2,5	1,1	0,3	0,11
Megyeszékhely, megyei jogú város	2,4	2,3	3,3	4,1	7,2	6,1	4,1	2,1	0,30
Többi város	14,0	8,5	11,9	16,1	24,2	26,1	17,8	13,8	0,57
Község	28,8	19,1	32,5	37,9	64,0	58,2	47,6	30,3	0,47
Régió									
Közép-Magyarország	0,9	1,0	2,3	2,6	4,8	4,3	2,3	1,1	0,24
Közép-Dunántúl	2,4	2,1	3,3	3,9	5,1	5,1	4,3	1,8	0,36
Nyugat-Dunántúl	1,6	1,4	1,7	1,9	4,8	4,4	2,5	1,1	0,23
Dél-Dunántúl	6,7	4,9	5,7	7,6	12,1	11,9	11,5	8,7	0,72
Észak-Magyarország	11,0	7,7	10,7	17,0	28,0	25,8	18,9	11,7	0,42
Észak-Alföld	17,1	9,4	18,2	17,5	29,2	30,7	21,8	16,5	0,57
Dél-Alföld	5,7	3,6	7,0	9,2	13,9	10,8	9,4	5,4	0,39
Az 1 évvel korábban munkanélküliek, inaktívak aránya a közfoglalkoztatottakon belül (%)	60,4	54,8	52,3	45,2	55,8	43,9	32,0	24,0	0,43

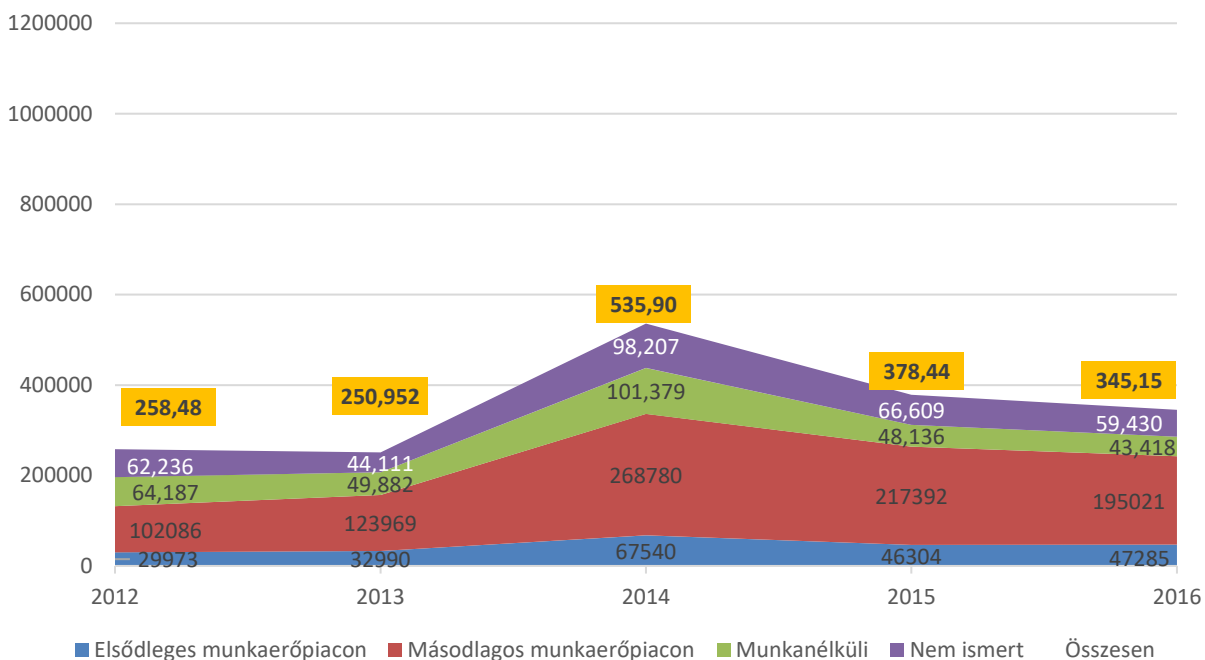
Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok közvetlen forrása a KSH MEF paneladatai. Szürkével az alacsony elemszámú cellákat jelöltük.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A közfoglalkoztatásból kikerülők száma 2012-2013-ban 250 ezer fő körüli volt, ami egy év alatt megduplázódott és 2014-ben 536 ezerre nőtt, ami aztán jelentős mértékű esésbe kezdett és egy év alatt 378 ezer, majd újabb egy évre rá 345 ezer főre csökkent. (2.5. ábra) A nagy ingadozás részben a közfoglalkoztatási létszám felfutásának a következménye, de a 2014-es hirtelen növekedésben az is szerepet játszott, hogy 2013-ban 2014 áprilisig meghosszabbították a tervezési évet, és sok eredetileg 2013-ra tervezett kilépés csak 2014 áprilisában következett be. A közmunkaprogram befejezése utáni 180. napon a programból kikerültek legnagyobb, mintegy 40%-nyi csoportja újra a másodlagos munkaerőpiacon volt 2012-ben, és ez az arány folyamatosan nőtt 2017-ig, akkorra már 57% körül járt, számuk pedig szinte megduplázódott (102 ezerről 195 ezerre nőtt). Ezzel szemben az elsődleges munkaerőpiacon csak a közmunkából kikerültek 12-14%-a talált munkát, számuk másfélszeresére, 30 ezerről 47 ezerre nőtt. (2.5. és 2.6. ábra) A munkanélkülivé válók illetve az ismeretlen utóéletű egykori közmunkások száma 2012-ben 60 ezer fölötti mindkét csoportban, ami összességében az időszak két végpontja között ugyan csökkenést mutat, elsősorban a munkanélkülivé válók esetében, de összességében még így is 100 fő fölötti a létszámuk 2016-ban:

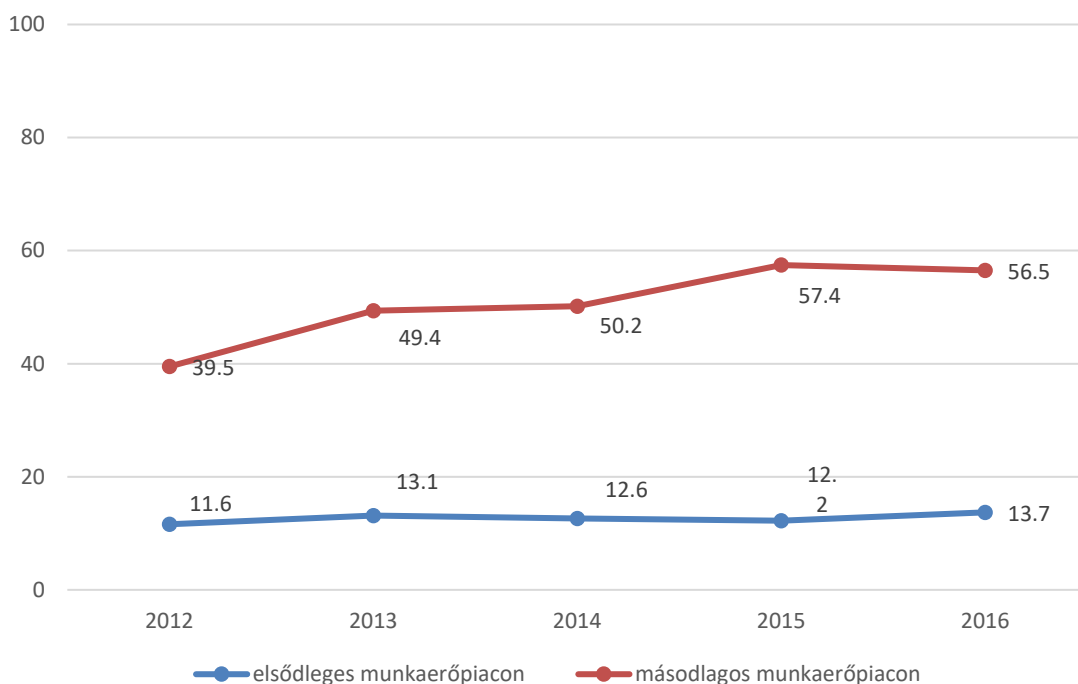
a közmunkaprogram befejezte után fél évvel a 43 ezer fő lett munkanélküli és 59 ezer fő további munkaerőpiaci sorsa nem ismert. (2.5. ábra)

2.5. ábra: Közfoglalkoztatásból kikerülők nyomon követési adatai, a közfoglalkoztatási programokból kilépők létszáma és aránya foglalkoztatási jogviszonyuk szerint a kilépéstől számított 180. napon (fő), 2012-2016

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a BM adatbázisa.

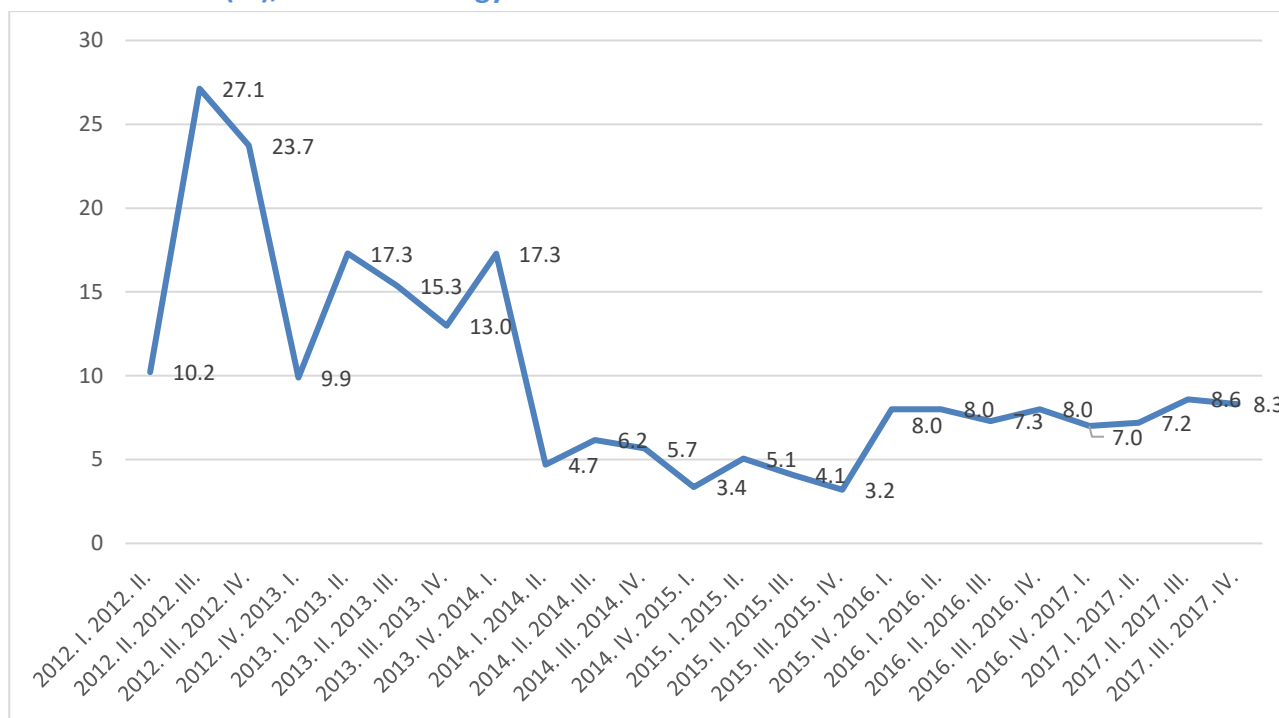
2.6. ábra: A közfoglalkoztatási programokból kilépők aránya foglalkoztatási jogviszonyuk szerint a kilépéstől számított 180. napon (fő), 2013-2016

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018.

Az elsődleges munkaerő-piacon dolgozók 8%-a dolgozott az előző negyedévben közfoglalkoztatottként. 2012 és 2017 között negyedévente vizsgálva a közfoglalkoztatásból a munkaerőpiacra történő beáramlást alapvetően csökkenő trendet látunk: az időszak elején nagy hullámlások mellett 17-27% közötti arányú, 2014 elejétől 2015 végéig 3-6% közötti ingadozást, 2016 elejétől kezdve pedig 7-8% közötti stabilizálódást látunk. (2.7. ábra)

2.7. ábra: A közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra történő beáramlás a 15–74 évesek körében (fő), 2012-2017. negyedévenként

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018.

2.2.6. A munkahely és a család összeegyeztetése

Gyermekes anyák foglalkoztatottsága

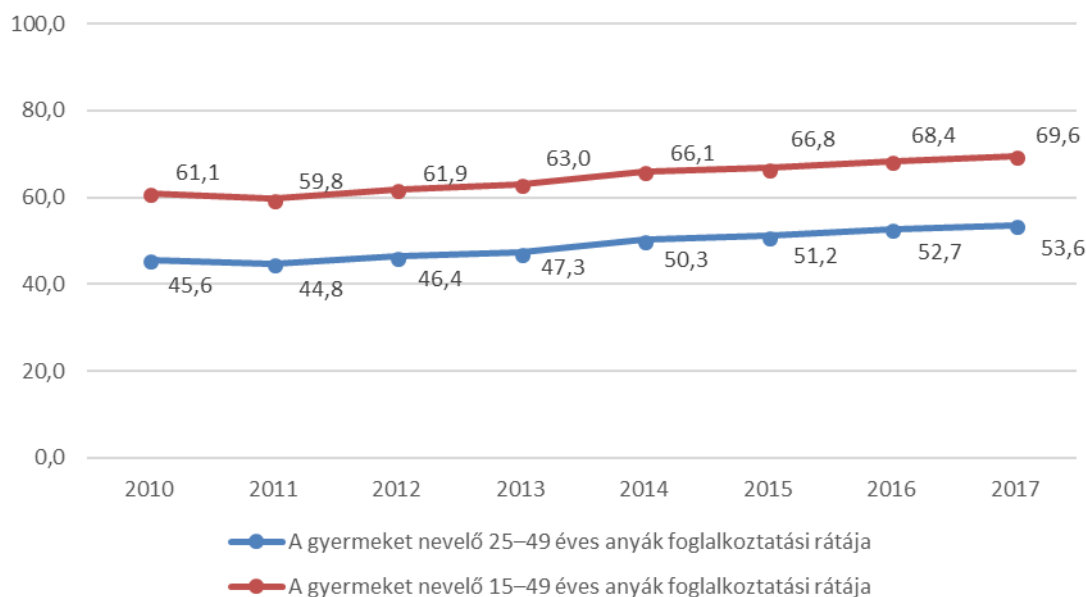
A javasolt monitoring-rendszerben elsődleges indikátorként szerepel a gyermekes anyák foglalkoztatási rátája. A definíció szerint gyermeknek a 15 év alatti gyermekek számítanak és a mutatót a 15-49 illetve a 25-49 éves nők sokaságára vetítik. Előbbi 45,6%-ról 53,6%-ra, utóbbi pedig 61,1%-ról 69,6%-ra nőtt 2010 és 2017 között, ami 17%-os és 14%-os növekménynek felel meg. (A foglalkoztatási rátával összefüggő társadalmi-demográfiai tényezőket külön a romákra és a nem romákra vizsgálva – egyben visszaidézve a közmunka jelentőségét az előbbieknél foglalkoztatásában - azt találjuk, hogy ezen társadalmi jellemzők egy részének, az életkornak és az iskolázottságnak kisebb, a lakóhely regionális, viszont nagyobb a hatása a romák körében, mint a nem romák esetében. A legmagasabb és a legalacsonyabb foglalkoztatottsági rátájú életkori csoportok között a romák esetében másfélszeres, a nem romák körében két és félszeres a különbség, az iskolázottságánál a romák között 1,7-szeres, a nem romáknál pedig több, mint kétszeres a különbség. Kisebb mértékben, de ezzel ellentétes a különbségek mértéke megyék és régiók között romák és nem romák körében. (2.7. táblázat)

A fenti eredmények interpretálásához fontos megjegyezni, hogy az itt vizsgált tényezők közti nagyon erős összetételi hatást: a munkaerő-piaci indikátorok, tehát nem csak a foglalkoztatási ráta, hanem a munkanélküliség mérőszámai esetében is a lakóhely szerinti különbségek jelentős részben

visszavezethetők az iskolázottsági különbségekre, az etnikai hovatartozás szerinti különbségek pedig az iskolázottság mellett a lakóhely szerinti eltérésekre is.

2.6. táblázat)

2.8. ábra: Gyermekes anyák foglalkoztatási rátája (%), 2010-2017

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

A mutató értéke az idősebb, már nem iskoláskorú, azaz 25-49 éves anyák esetében függ az anya iskolai végzettségétől, vagyis az alacsony iskolai végzettségűek rátája alacsonyabb az iskolázottabbakénál, és függ a legkisebb gyermek életkorától. **Error! Not a valid bookmark self-reference.**) A három év alatti kisgyermeket nevelő anyáknak csupán a hetede (15%) foglalkoztatott. A legfeljebb általános iskolát végzett gyermekes anyák fele (50%) volt foglalkoztatott 2017-ben, míg az ennél magasabb végzettségűeknek a közel háromnegyede (71-74%-a). Ugyanakkor az iskolázottsági szint csökkenésével nő a foglalkoztatási ráta növekedésének üteme is 2010 és 2017 között: az alacsony végzettségűek körében 45%-kal, az érettség nélküli középfokú végzettségűek körében 19%-kal, az érettségizettek körében 10%-kal, a felsőfokú végzettségűek esetében azonban lényegében nincs változás. A növekedés üteme még az 5 év alatti gyermekeket nevelő és a legalább háromgyerekes anyák esetében volt átlagon felüli.

2.30. táblázat: Gyermekes anyák foglalkoztatási rátája iskolai végzettség és a legfiatalabb gyermek életkora szerint (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010
Ország összesen	61,1	59,8	61,9	63,0	66,1	66,8	68,4	69,6	1,14
A háztartásban élő legfiatalabb gyermek kora									
3 év alatt	12,4	12,4	14,1	12,8	14,8	14,8	14,2	15,2	1,23

3-5 éves	58,5	60,6	63,1	66,0	69,6	69,5	71,9	73,7	1,26
6-14 éves	73,4	70,5	73,2	75,1	79,1	81,9	83,5	84,3	1,15
14 év felett	80,2	80,0	80,3	82,7	84,8	85,4	88,6	89,0	1,11
A háztartásban élő gyermekek száma									
1	65,4	64,5	66,2	67,1	69,5	71,5	73,6	73,3	1,12
2	64,8	62,9	66,0	67,4	70,4	69,9	69,6	73,0	1,13
3 vagy több	37,1	37,3	39,3	40,3	44,9	44,8	48,7	48,9	1,32
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok	34,6	33,0	35,9	38,3	44,4	46,5	48,5	50,3	1,45
Középfok érettségi nélkül	59,9	59,4	60,8	63,2	65,4	66,9	67,8	71,2	1,19
Középfok érettségivel	67,3	65,1	68,6	70,8	72,3	71,5	72,8	74,3	1,10
Felsőfok	72,2	71,3	70,1	67,8	70,8	71,8	73,9	73,2	1,01

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

A gyermekgondozási ellátás igénybevétele melletti munkavégzés 2010 és 2017 között 1-2% között ingadozott. A gyermekgondozási ellátásban (GYED, GYES, GYET) részesülők aránya a 15–49 éves foglalkoztatott nők körében 2010-ben 1,9%, 2017-ben pedig 1,2% volt, a 25-49 éves nők körében pedig 2,0%-ról 1,3%-ra változott.

Gyermekek gondozási ellátást, azaz GYED-et, GYES-t vagy GYET-et a 15-49 évesek bő egytizede vesz igénybe; arányuk 2010-ről 2017-re 12,7%-ról 11,2%-ra, azaz 12 százalékkal csökkent. A 15-24 évesek körében feleannyian, 6,7%-nyian kapnak ilyen ellátást a 25-49 évesekhez képest (12,6%), ugyanakkor a fiatalabb korosztályon belül számottevő, 30 százalékos növekedést, az idősebb korosztályban pedig 14 százalékos csökkenést tapasztalunk a vizsgált 8 év alatt. Az 1-2 és a legalább 3 gyerekesek esetében is közel kétszeres az igénybevevők aránya (15,5-15,6% és 27,4%). A 3 év alatti gyermeket nevelők 86,8%-ával szemben már csak a legfiatalabb gyermekként 3-5 éveseket nevelők 8,9%-a, azaz lényegében tizede, a 6-14 éves gyermeket nevelőknek pedig 1,9%-a vett igénybe valamilyen gyermekgondozási ellátást 2017-ben. A romák körében inkább csökkent (11%-kal), a nem romák esetében pedig minimálisan, de inkább nőtt (4%-kal) a gyermekgondozási ellátást igénybevevők aránya a 15-49 évesek körében. A romák 24,8%-a, a nem romák 10,7%-a kap valamilyen gyermekgondozási ellátást, de míg a fiatalabb (15-24 éves) romák körében ez a ráta magasabb (28,8%), mint az idősebb (25-49 éves) romák között (22,9%), addig a nem romák körében épp fordított az életkori eloszlás: a fiatalok 5,3%-ával szemben az idősebbek 12,2%-a kap valamilyen gyermekgondozási ellátást. (2.31. táblázat)

A gyermekgondozási juttatás típusa szerint a valamilyen juttatást igénybe vevő 15-49 éves nem roma nők körében a legelterjedtebb a GYES mind a romák, mind a nem romák között, de míg előbbiek körében az ellátásban részesülők háromnegyede (76,1%), addig az utóbbiaknak a fele (50,4%) kap. Ezzel szemben a romák körében jóval alacsonyabb, ötöde a GYED-et kapók aránya (7,2%) a nem romákhoz képest (41,9%), míg a GYET esetében kisebb különbséggel, de fordított a helyzet (a roma anyák 16,7%-a, a nem romák 7,7%-a kapja). (2.32. táblázat)

2.31. táblázat: Gyermekgondozási ellátás igénybevétele a 15–49 évesek körében (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (/2013)
Ország összesen	12,7	13,3	12,2	11,7	11,1	11,3	11,4	11,2	0,88
Korcsoport									
15–24	5,1	5,1	5,1	5,8	5,3	5,3	5,9	6,7	1,30
25–49	15,2	16,0	14,6	13,6	12,9	13,1	13,1	12,6	0,83
Gyermekek száma									
1	16,3	16,9	15,8	15,8	14,9	14,8	15,5	15,6	0,96
2	14,8	16,3	14,5	14,6	13,6	14,4	15,7	15,5	1,04
3 és több	31,4	31,4	30,8	28,5	28,8	30,4	28,1	27,4	0,87
A legfiatalabb gyermek életkora									
3 alatt	84,5	84,2	85,6	85,9	84,4	84,9	86,9	86,8	1,03
3-5 éves	21,3	24,1	18,0	12,1	11,2	10,3	10,0	8,9	0,42
6-14 éves	4,2	5,0	4,2	3,1	2,2	1,9	1,7	1,9	0,45
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	27,8	22,0	23,1	21,6	24,8	0,89
15–24	..	..	..	28,2	20,9	24,4	21,6	28,0	0,99
25–49	..	..	..	27,6	22,5	22,5	21,6	22,9	0,83
nem roma	..	..	..	10,3	10,3	10,7	11,0	10,7	1,04
15–24	..	..	..	3,4	4,9	4,2	4,9	5,3	1,57
25–49	..	..	..	12,5	12,0	12,7	12,8	12,2	0,98

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

2.32. táblázat: Gyermekgondozási ellátásban részesülő 15–49 éves nők a juttatás típusa és nemzetiség* szerint (%), 2013-2017

	nem roma					roma**				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Gyermekgondozási díjban részesül	31,7	30,3	37,4	39,9	41,9	5,4	7,7	9,0	7,2	7,2
Gyermekgondozási segélyben részesül	57,5	61,1	54,1	52,8	50,4	69,2	69,2	70,0	74,9	76,1
Gyermeknevelési támogatásban részesül	10,8	8,6	8,5	7,3	7,7	25,4	23,1	21,0	17,9	16,7

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Részmunkaidőben és atipikus munkaidőben foglalkoztatottak aránya

A részmunkaidőben dolgozók aránya a foglalkoztatottak között 5,9%-ról 4,8%-ra csökkent 2010 és 2017 között. Figyelembe véve, hogy felmérésből - a KSH nagy elemszámú Munkaerő-felmérésből - számított mutatóról van szó, melynek mintavételi hibája kb. 0,5%, elmondható, hogy a regisztrált csökkenés nagyobb, mint a hibahatár, de a részmunkaidős foglalkoztatás elterjedtsége még mindig alacsony szintű. A részmunkaidős foglalkoztatás gyakoribb a nők körében (6,9%), és a maximum nyolc általánost végzetek körében (8,0%). A szakmunkás-képzettséggel és az érettségivel rendelkezők mutatója lényegében azonos (4,5-4,8%), a legalacsonyabb értékeket (3,7%) a legmagasabban iskolázottak körében találhatjuk. Az életkor esetében kiemelendő, hogy a nyugdíjas korú foglalkoztatottak körében igen elterjedt a részmunkaidős forma, a 65-74 éves foglalkoztatottak fele (50,2%-a) dolgozik részmunkaidőben. (2.33. táblázat)

2.33. táblázat: A részmunkaidőben dolgozók aránya a foglalkoztatottak között (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Ország összesen	5,9	6,8	7,1	6,8	6,4	6,0	5,2	4,8	0,82
Nem									
férfi	4,0	4,8	4,7	4,5	4,5	4,4	3,5	3,1	0,78
nő	8,1	9,1	9,8	9,4	8,6	8,0	7,3	6,9	0,85
Korcsoport									
15–24	9,2	10,1	9,9	9,0	6,9	6,8	8,3	6,3	0,68
25–54	4,5	5,5	5,6	5,3	5,2	4,7	3,8	3,5	0,77
55–64	10,5	10,4	11,8	11,4	10,3	10,3	8,4	7,7	0,73
65–74	47,9	51,0	50,5	48,3	53,7	50,6	50,2	50,2	1,05
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	13,8	6,4	9,7	6,4	3,9	0,29
nem roma	..	..	..	6,5	6,2	5,9	5,2	4,8	0,75
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	10,3	13,6	11,0	11,3	10,2	9,9	8,7	8,0	0,78
Középfok érettségivel	5,6	6,8	7,2	6,9	6,5	6,6	5,5	4,5	0,80
Középfok érettségi nélkül	5,8	6,3	7,3	7,2	6,4	6,0	5,1	4,8	0,83
Felsőfok	4,3	4,5	5,1	4,3	4,5	3,9	3,6	3,7	0,85

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF. Szürkével az alacsony elemszámú cellákat jelöltük.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Az atipikus munkaidőben, munkarendben (este, éjjel, szombaton, vasárnap, többműszakos munkarendben) dolgozók aránya a foglalkoztatottakon belül kismértékben, 33,4%-ról 29,7%-ra csökkent 2010 és 2017 között, de még így is tízből három foglalkoztatottat dolgozik több műszakban vagy/és este, éjjel vagy hétköznap. A férfiak körében valamivel gyakoribb (32,0%), mint a nők esetében (27,0%), valamint az életkor emelkedésével is kismértékű csökkenést látunk, a 15-

24 évesek 37,8%-a, a 65-74 évesek 24,8%-a dolgozik így. Iskolázottság szerint a középfokú végzettségűek körében legjellemzőbb az atipikus foglalkoztatási forma (34,7-37,3%), valamivel kisebb arányban, de hasonlóan lényegében az alapfokú végzettségűek harmada (31%) dolgozik atipikus időben, míg a felsőfokú végzettségűek csak fele ekkora arányban (14,7%). Az etnikum, nemzetiség szerinti különbség nem jelentős. (2.34. táblázat)

2.34. táblázat: Atipikus munkaidőben, munkarendben dolgozók aránya a foglalkoztatottak között (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Ország összesen	33,4	33,8	33,0	33,3	33,1	32,8	30,9	29,7	0,89
Nem									
férfi	35,2	35,3	34,9	35,7	35,2	35,4	33,6	32,0	0,91
nő	31,3	32,0	30,9	30,3	30,6	29,8	27,7	27,0	0,86
Korcsoport									
15–24	44,3	46,7	41,9	42,9	42,0	43,1	39,7	37,8	0,85
25–54	33,4	33,8	33,1	33,3	33,1	32,7	30,8	29,8	0,89
55–64	28,1	28,3	29,1	29,2	29,5	29,0	27,8	26,2	0,93
65–74	30,7	26,8	25,0	24,6	25,7	30,7	28,9	24,8	0,81
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	24,7	21,9	26,7	26,8	27,0	1,09
nem roma	..	..	..	32,8	32,4	33,0	31,0	29,8	0,91
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	36,4	37,5	36,4	36,1	35,5	33,3	31,5	31,0	0,85
Középfok érettségivel	41,0	41,5	40,8	40,8	41,5	40,7	37,7	37,3	0,91
Középfok érettségi nélkül	37,3	38,1	37,2	37,5	38,5	38,6	36,2	34,6	0,93
Felsőfok	17,0	17,6	17,8	18,5	16,3	17,4	16,7	14,7	0,87

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Az atipikus munkarenden belül a legelterjedtebb a rendszeres esti munkaidő (a foglalkoztatottak 11,9%-a), illetve a kétműszakos, a rendhagyó vagy változó munkarendben történő foglalkoztatás illetve a szombati munkaidő (9,2-9,7%). A rendszeres esti vagy vasárnapi, illetve a 3 vagy 4 műszakos munkarendben dolgozók a foglalkoztatottak 6%-át teszik ki. A vizsgát 8 év alatt a csak az este dolgozók aránya nőtt (17%-kal), a többi atipikus foglalkoztatási formában dolgozók aránya csökkent. (2.35. táblázat)

2.35. táblázat: Az atipikus munkarendben dolgozók aránya típus szerint (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010
Az atipikus munkaidőben, munkarendben foglalkoztatottak aránya összesen	33,4	33,8	33,0	33,3	33,1	32,8	30,9	29,7	0,89
ezen belül:									

2 műszakos munkarendben foglalkoztatottak aránya	11,5	11,2	10,9	11,8	12,1	11,5	9,9	9,7	0,84
3 vagy 4 műszakos munkarendben foglalkoztatottak aránya	6,0	6,2	6,1	5,7	5,8	6,2	5,7	5,7	0,95
Rendhagyó, változó munkarendben foglalkoztatottak aránya	9,9	10,3	10,0	9,9	10,3	10,5	9,6	9,3	0,94
este rendszeresen dolgozók aránya	10,1	11,2	11,6	12,7	12,4	12,5	12,8	11,9	1,17
éjjel rendszeresen dolgozók aránya	6,2	7,0	7,0	6,9	6,4	6,1	6,3	6,1	0,98
szombaton rendszeresen dolgozók aránya	11,7	12,2	11,9	11,3	10,2	9,7	10,1	9,2	0,79
vasárnap rendszeresen dolgozók	8,1	8,6	8,4	7,9	7,0	6,0	6,2	6,3	0,78

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

2.2.7. Sérülékeny munkaerőpiaci helyzet, segély

A nem alkalmazottak aránya 12,3%-ról 10,3%-ra, azaz 16%-kal, 2 százalékponttal csökkent 2010 és 2017 között. A férfiak körében 50%-kal magasabb az arányuk (a férfiak 12,1%-ával szemben a nők 8,3%-a nem alkalmazott). Az életkor emelkedésével nagy ütemben nő a ráta: a fiatalok (15-24 évesek) 2,9%-os aránya a 25-54 évesek körében megháromszorozódik (9,4%), az 55-64 évesek esetében már minden hatodik-hetedik foglalkoztatottat érint (15,8%), míg a legidősebbeknek (65-74 évesek) már a felét nemalkalmazottként foglalkoztatják (48,9%). Az alacsonyan iskolázottak körében kevésbé jellemző (4,6%) ez a foglalkoztatási forma, mint a közép- és felsőfokú végzettségűeknél (9,9-11,8%). Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön a legelterjedtebb, a nem alkalmazottként foglalkoztatottak aránya itt közel kétszerese (12-13%) az észak-magyarországinak (6,8%). (2.36. táblázat)

2.36. táblázat: A nem alkalmazottak aránya a foglalkoztatottak között (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Ország összesen	12,3	12,1	11,7	11,3	10,9	10,8	10,7	10,3	0,84
Nem									
férfi	15,3	15,2	14,4	13,9	13,6	13,3	12,9	12,1	0,79
nő	8,9	8,5	8,7	8,2	7,8	8,0	8,2	8,3	0,92
Korcsoport									
15–24	4,5	3,3	3,8	3,1	3,0	2,8	2,7	2,9	0,64
25–54	11,7	11,4	10,8	10,3	10,0	9,8	9,8	9,4	0,80
55–64	18,7	18,2	18,4	17,9	17,5	17,3	16,0	15,8	0,84
65–74	34,7	42,1	46,0	53,7	52,5	56,1	55,5	48,9	1,41
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	7,0	5,0	3,7	1,5	2,1	0,29
nem roma	..	..	..	11,7	11,0	11,0	11,0	10,5	0,90
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	5,6	5,3	5,1	4,9	5,1	4,0	4,2	4,6	0,82

Középfok érettségivel	12,1	11,3	11,1	10,1	10,4	10,6	10,2	9,9	0,81
Középfok érettségi nélkül	13,6	13,7	13,1	12,3	12,0	11,5	11,3	11,5	0,85
Felsőfok	13,9	14,0	13,5	13,8	12,6	13,3	13,4	11,8	0,85
Településtípus									
Budapest	14,4	14,8	15,1	15,2	14,5	14,1	12,7	12,7	0,88
Megyeszékhely, megyei jogú város	13,2	12,2	10,9	10,5	10,5	10,4	10,4	10,8	0,82
Többi város	11,7	11,9	11,9	10,7	10,2	11,1	11,3	10,2	0,87
Község	11,1	10,7	10,1	9,9	9,7	9,0	9,2	8,9	0,80
Régió									
Közép-Magyarország	13,9	14,0	14,0	13,8	13,8	13,4	13,1	13,0	0,94
Közép-Dunántúl	10,8	10,1	9,1	8,8	9,4	9,4	8,5	8,1	0,75
Nyugat-Dunántúl	12,4	10,8	11,5	10,9	9,6	10,9	10,0	9,2	0,74
Dél-Dunántúl	12,0	13,1	11,4	10,2	9,6	9,5	9,1	9,6	0,80
Észak-Magyarország	8,5	8,7	7,8	7,7	7,6	7,0	6,6	6,8	0,80
Észak-Alföld	11,3	11,1	11,0	10,7	9,1	9,3	9,2	8,7	0,76
Dél-Alföld	14,1	13,7	12,8	11,8	12,0	11,7	13,5	12,0	0,85

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

A határozott idejű szerződéssel alkalmazottak aránya 1 százalékponttal 9,8%-ról 8,8%-ra változott a vizsgált időszakban. A fiatalok, azaz a 15-24 évesek kében jellemzőbb (17,6%) ez az alkalmazási típus, mint az idősebbek körében (8-9%). Még nagyobb a különbség etnikum, nemzetiség alapján: a romák közel fele (48,3%), a nem romák kevesebb, mint egytizede (7,9%) dolgozik határozott idejű szerződéssel, a különbség hatszoros a két csoport között. Ez az eltérés még nagyobb, tízszeres az iskolázottság alapján: a legfeljebb alapfokú végzettségűek 29,9%-ával szemben a felsőfokú végzettségűeknek csak 2,8%-át foglalkoztatják határozott idejű szerződéssel. Jellemzőek a területi különbségek is: a községekben élők 13,7%-át, a fővárosiaknak csak 2,6%-át alkalmazzák így. Regionálisan a két véglet a Közép-Magyarországi régió 2,7%-kal és az Észak-Alföld 18,2%-kal, az eltérés itt is meghaladja a hatszoros szorzót. (2.37. táblázat)

2.37. táblázat: A határozott idejű szerződéssel alkalmazottak aránya a foglalkoztatottak között (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Ország összesen	9,8	9,1	9,5	10,9	10,8	11,4	9,7	8,8	0,90
Nem									
férfi	10,2	9,7	10,5	11,4	11,2	11,6	9,3	8,2	0,80
nő	9,3	8,4	8,5	10,4	10,3	11,1	10,2	9,5	1,02
Korcsoport									
15–24	25,0	23,3	22,7	24,7	25,1	24,1	20,2	17,6	0,70
25–54	8,9	8,4	8,8	10,2	9,8	10,3	8,8	8,0	0,89

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
55–64	7,0	6,3	7,6	8,8	9,5	10,8	9,2	8,9	1,28
65–74	16,7	9,3	8,4	10,6	11,8	13,1	10,6	8,5	0,51
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	57,7	54,7	53,2	50,3	48,3	0,84
nem roma	..	..	..	10,2	10,7	10,3	8,7	7,9	0,78
Iskolai végzettség									
Legfeljebb alapfok (8 osztály)	21,6	19,9	22,8	28,0	29,2	32,6	32,0	29,9	1,39
Középfok érettségivel	10,8	9,9	10,7	12,2	13,0	13,3	10,0	9,0	0,83
Középfok érettségi nélkül	7,7	7,3	7,0	8,1	7,4	7,1	5,9	5,3	0,69
Felsőfok	5,2	5,4	5,5	5,6	4,5	4,7	3,3	2,8	0,53
Településtípus									
Budapest	5,7	5,7	5,3	6,6	4,3	4,3	3,4	2,6	0,46
Megyeszékhely, megyei jogú város	7,1	6,4	7,2	7,0	6,7	6,5	4,7	4,6	0,64
Többi város	10,3	10,0	10,4	11,6	11,5	11,9	10,6	9,7	0,95
Község	13,3	11,9	12,6	15,2	16,3	17,6	15,4	13,7	1,03
Régió									
Közép-Magyarország	5,4	5,4	4,8	6,2	4,7	4,3	3,1	2,7	0,50
Közép-Dunántúl	7,0	6,4	6,1	6,9	7,1	7,2	5,5	4,7	0,68
Nyugat-Dunántúl	8,4	8,0	7,6	6,3	6,3	7,2	4,2	3,7	0,45
Dél-Dunántúl	12,6	11,8	12,7	14,7	15,7	16,1	13,5	13,4	1,06
Észak-Magyarország	15,1	13,1	14,6	16,4	17,7	20,2	17,5	15,4	1,02
Észak-Alföld	15,1	13,2	15,6	17,7	18,3	20,5	20,0	18,2	1,20
Dél-Alföld	12,0	11,9	13,0	15,7	15,4	14,9	13,9	12,5	1,05

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH MEF. Szürkével az alacsony elemszámú cellákat jelöltük.

Megjegyzés. A nemzetiségre vonatkozó számításokról lásd a 2.6. táblázat megjegyzéseit.

Az aktív korúak ellátására jogosultak közül egy közfoglalkoztatottra jutó segélyezettek száma a foglalkoztatást helyettesítő támogatásra vagy rendszeres szociális segélyre (2015.02.28-ig), illetve egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásra (2015.03.01-től) jogosult személyeknek az egy közfoglalkoztatottra jutó segélyezettek számát mutatja.¹⁹ Ennek értéke a 2013-ban mért 2,8 főről 1,8 főre csökkent 2017-re. A mutató értéke a kisebb településmérettől a nagyobbak felé haladva folyamatosan nő (2000 fős településméretig átlagosan 1 fő, 2000 és 50000 fős települések esetében átlagosan 2 fő, 50000 fő felett már 4 fő, míg Budapesten 7 fő). A megyék közti különbségek Budapesten kívül (7 fő) relatíve kicsik; Győr-Sopron-Moson, Pest, Vas és Csongrád

¹⁹ 2013-2014-ben ez a rendszeres szociális segély és foglalkoztatást helyettesítő támogatás; 2015.01.01-02.28. között a rendszeres szociális segély és foglalkoztatást helyettesítő támogatás, 2015.03.01-12.31. egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás+foglalkoztatást helyettesítő támogatás; 2016-ban pedig az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás+foglalkoztatást helyettesítő támogatás.

megyében magasabb még az átlagosnál. (3 fő).

A foglalkoztatást helyettesítő támogatás tekintetében az ezer megállapított jogosultságra jutó megszüntetések száma a 30 napos együttműködési kötelezettség nem teljesítése miatt 2013-ban 73 ezrelék volt, ami 2014-re 37 ezrelékre csökkent, majd²⁰ 2015-ben 49, 2016-ban pedig 80 ezrelékre nőtt. A településméret növekedésével e mutató értéke is folyamatosan nő: a 2000 fő alatti települések 50 ezrelék körüli értékei a 100000 fő feletti városokban és Budapesten közel háromszorosára, 140-145 ezrelékre nőtt 2016-ban.

3. A szegénység újratermelődése

A 2.1. fejezetben bemutatottuk, hogy a KSH HKÉF felvétele szerint a gyermekek körében 2009 és 2013 között (37,2%-ról 43,9%-ra) nőtt, majd az időszak végéig számottevően (31,6%-ra) csökkent a szegények vagy társadalmilag kirekesztettek aránya. Míg a krízis időszakában – a gyermekek körében átlagos ütemű helyzetromlás mellett – a 'Pár 1 gyermekkel' és a 'Más háztartás gyermekkel' típusú háztartásban élők helyzete romlott leginkább, addig a 2013 és 2017 közötti csökkenés dinamikája a gyermekes háztartásokban élők körében nagyobb az átlagosnál (0,74-es kockázat), az 'Egyedülálló szülő gyermekkel' (0,86) és a 'Pár 1 gyermekkel' (0,78) típusú háztartásban élők kivételével (vö. 2.1 fejezet, 2.1. táblázat).

Az alábbiakban olyan indikátorokon keresztül próbáljuk megragadni a szegénység generációk közötti továbböröklődésének kérdését, melyek a szegénység és mélyszegénység: alacsony iskolázottság, tartós szegénység, tartós depriváció, illetve a szülők tartós távolléte a munkaerőpiactól.

3.1. Gyermekszegénység

A 2.1. fejezetben bemutatottuk, hogy Magyarországon a 0-17 éves gyermekek szegénységi kockázata lényegesen felette van a teljes népesség átlagának, ám a gyermekek relatív pozíciója változott a 2009-2017 közötti időszakban. Míg 2009-ben a teljes népesség 29,6%-a, addig a gyermekek 37,2%-a élt jövedelmi szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben, ami 1,26-szoros kockázatot jelent. A szegénységi kockázat a gyermekek körében ezzel azonos volt 2012-ben, 2017-re azonban valamelyest alacsonyabb, 1,23 lett.

A gyermekek körében a jövedelmi szegénység kiterjedtsége az időszak elején, 2009-ben 20,6% volt szemben a teljes népesség 12,4%-ával, ez pedig 1,67-szeres kockázat. 2013-ra a gyermekek jövedelmi szegénységi rátája 23,8%-ra nőtt, miközben a teljes népességben 15% volt ez az arány, ami a gyermekek szegénységi kockázatának csökkenését jelenti. Meg kell azonban állapítanunk, hogy a 2014-es adatok a 2009-essel azonos képet mutatnak a szegénységi kockázat tekintetében:

²⁰ 2015. 03.01-től változtak a jogosultsági feltételek

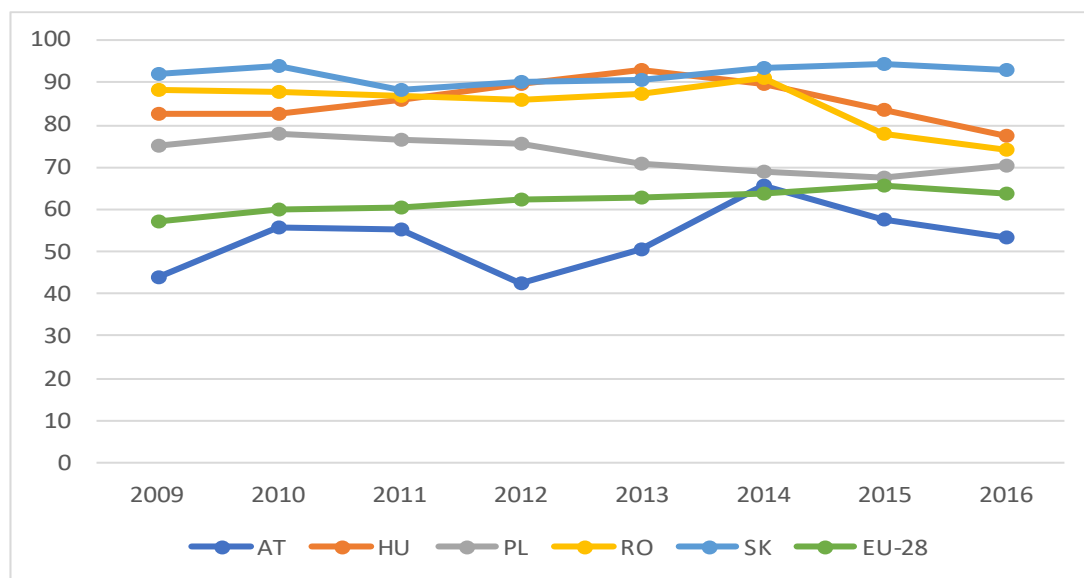
ebben az évben a KSH adatai szerint a gyermekek körében 25%, míg a teljes népességben 15% volt a jövedelmi szegénységben élők aránya (1,67-es kockázat). 2017-re a gyermekek körében 14,8%-ra csökkent a relatív jövedelmi szegénység. 2013-hoz viszonyítva ez a csökkenési ütem (0,62-kockázat) lényegesen nagyobb, mint a teljes népességben megfigyelt (0,89), de hasonló a helyzet ha a 2017-es helyzetet 2009-hez viszonyítjuk.

A súlyos anyagi deprivációt vizsgálva, 2017-ben a gyermekeknek a teljes népességhez viszonyított kockázata 1,32-szeres (192% a 14,3%-kal szemben). Ez a kockázat viszonylag állandónak mutatkozott a 2009-2017 között, miközben a súlyos anyagi depriváció által érintettek aránya jelentősen változott az időszak folyamán: a gyermek körében 2009 és 2013 között 25,5%-ról 35,6%-ra nőtt, majd 2013 és 2017 között 16 százalékponttal csökkent. 2017-ben a súlyos anyagi depriváció leginkább az egyedülálló szülőket és gyermekeiket (29,9%) és a három és többgyermekes családokban élőket (25,2%) érinti, de a válságidőszak mélypontján, 2013-ban, minkét háztartástípus esetében közel 45% volt a súlyos anyagi deprivációban élők aránya.

Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élés kockázata a gyermekek körében 2017-ben 1,19-szeres (7,5%, szemben a 0-59 éves népesség 6,3%-os átlagával). A kockázat nagysága a vizsgált időszak teljes hosszában 1,1-1,2 körül alakult, de – a súlyos anyagi deprivációhoz hasonlóan – a ráta nagymértékű változása mellett. Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élő gyermekek aránya 2009-ben 11,9%, 2013-ban 15,1%, 2017-ben pedig 7,5% volt. A 0-59 évesek körében ugyanezek az értékek 11,3%, 13,6% és 6,3% voltak. Megfigyelhető tehát itt a fő trend: a válság időszakában romló értékek 2013 és 2017 között jelentősen javultak, a z alacsony munkaintenzitás esetében mind a 0-59 évesek, mind a gyermekek körében gyakorlatilag megfelelőztek. Ezzel párhuzamosan azonban a gyermekek helyzete ebben a dimenzióban is rosszabb az átlagnál, a mutatóban megfigyelhető általános javulás nem járt együtt a gyermekek relatív helyzetének javulásával.

Az adatok azt is megmutatják, hogy az alacsony társadalmi státuszú szülők gyermekei ennél is sokszorosan nehezebb helyzetben vannak, kevesebb erőforrással rendelkeznek a bennük rejlő képességek kibontakoztatásához, a felnőttkori sikerekhez. Az alacsony iskolázottságú – vagyis érettségivel nem rendelkező – szülők gyermekei körében a szegénység vagy a társadalmi kirekesztettség előfordulása már 2009-ben is nagyon magas, 83% volt, de ez az arány 2013-ig tovább növekedett, 93%-ra. A 2013 óta tartó időszakban azonban valamelyest javult a helyzet és az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei körében 77%-ra csökkent a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők aránya. Ez az Európai Unió tagországainak átlagához képest továbbra is magasnak számít még akkor is, ha hozzátesszük, hogy a 2004 után csatlakozott országok körében általában magasabb ez az arány, mint a régebbi tagállamokban (3.1. ábra).

3.1. ábra Az alacsony iskolázottságú szülők 0-17 éves gyermekeinek szegénységi vagy társadalmi kirekesztettségi rátája (%), 2009-2016

Forrás: EUROSTAT.

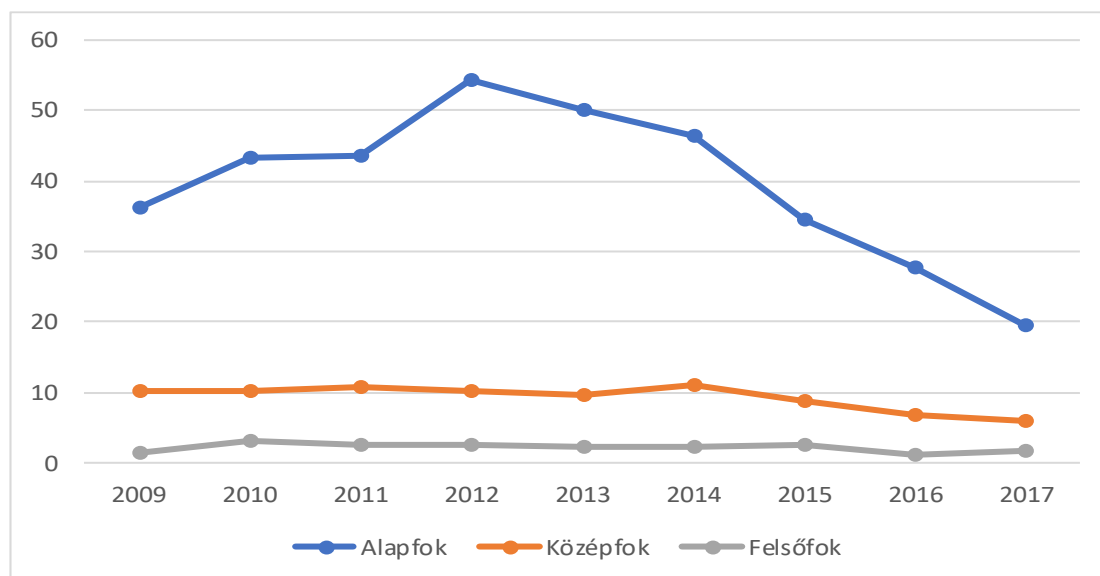
A magyarországi gyermekszegénység egyik fő oka pedig a szülők alacsony foglalkoztatása (pl. EU Task-Force 2008; TÁRKI-Applica 2010; TÁRKI 2011; Gábos 2013). Stratégia célként fogalmazódott meg, hogy a gyermekes családok helyzetét a szülők munkába állásának megkönnyítésével is segítsék (NTFS: 62). Ezt a célt szolgálta többek között a kisgyermekek napközbeni ellátását biztosító óvodai és bölcsődei intézményrendszer fejlesztése, illetve az ellátások szabályozása. Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élés nemcsak a tartós jövedelmi szegénység egyik fő oka és előrejelzője, hanem egyértelmű indikátora a társadalmi kirekesztettségnek is.

Az alacsony iskolázottságú, érettségivel nem rendelkező szülővel élő gyermekek lényegesen nagyobb arányban élnek alacsony munkaintenzitású háztartásban²¹, mint az érettségizett vagy diplomás szülők gyermekei (3.2. ábra). 2009 és 2012 között az arányuk emelkedett, 36% közeléből valamivel 50% fölé. Arányuk ezt követően jelentősen csökkent, először 2014-ig kisebb mértékben (2014: 46,5%), majd 2017-ig gyorsabban: az időszak végén már csak minden ötödik alacsony iskolázottságú szülővel rendelkező gyermek élt alacsony munkaintenzitású háztartásban. Az időszak egészében valamelyest csökkent a középfokú végzettségű szülők gyermekei körében az alacsony munkaintenzitású háztartásban élés valószínűsége.

3.2. ábra Az alacsony munkaintenzitású háztartásban élő gyermekek (0-17 évesek) aránya a

21 AzMNTFS Monitoring adatbázisban a TÁRKI (2012) által javasolt indikátor („Azon 0-17 éves személyek aránya, akik olyan háztartásban élnek, ahol az elmúlt négy évből legalább háromban a háztartás munka-intenzitása nem érte el a 0,2 értéket, %”) helyett a KSH által javasolt mutató.

szülők legmagasabb iskolai végzettsége szerint (%), 2009-2017

Forrás: EUROSTAT. Az adatok elsődleges forrása az EUROSTAT EU-SILC adatfelvétele.

A szegénység és a társadalmi hátrányok átörökítésének fokára utalhat a tartós szegénységi ráta nagysága: minél magasabb a tartós szegénységben élők aránya, annál nagyobb mértékű lehet a szegénységi helyzet intergenerációs átörökítésének előfordulása egy társadalomban. A KSH adatai szerint a tartós szegénységi ráta a gyermekek körében 2009-ben 16,6% volt, 2017-ben pedig 15,9%. Az időszak két végpontja között kisebb fluktuációt látunk (legmagasabb érték 2011-ben 17,3%, legalacsonyabb érték 2015-ben 13,4%) A 2010-es, kiugróan alacsony érték esetében nem világos, hogy tényleges folyamattal vagy adatproblémával állunk-e szemben.

3.2. Készpénzes társadalmi juttatások

A gyermekszegénység alakulása – a demográfiai és munkaerő-piaci folyamatokon túl – nagymértékben függ a jóléti rendszer által nyújtott készpénzes vagy adórendszeren keresztül nyújtott támogatásoktól. Magyarország esetében, uniós összehasonlításban, ez különösen igaz, hiszen más országokkal összevetve (pl. EU Task-Force 2008, TÁRKI-Applica 2010, TÁRKI 2011, SPC 2012) a családtámogatások kiadási szintje és a transzferek szegénységcsökkentő hatása relatíve nagy. Mindez persze azt is jelenti, hogy a transzferek nélkül számított jövedelmek nagyon alacsonyak, ezek hiányában a szegénységi kockázat nagyon magas lenne. Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy ez a hatás miként alakult az elmúlt években. Míg azonban korábban a szűken vett családtámogatások hatását elemeztük (TÁRKI 2014), ezúttal a készpénzes társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatását elemezzük.²² A társadalmi juttatások a családtámogatásokon kívül

²² Az MNTFS monitoring adatbázis módosítása során – a TÁRKI javaslatával ellentétben – a KSH javaslatára a társadalmi juttatások nélkül számított szegénységi ráta került be, a szűken vett készpénzes családtámogatások nélkül

magukban foglalják a szociális juttatások egyéb tételeit is (munkaerő-piaci ellátások, szociális segélyek, stb.), a nyugdíjakat azonban nem.

A készpénzes társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatása

A társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatását úgy mérik, hogy a készpénzes ellátásokkal és az azok nélkül számított szegénységi ráták különbségét a juttatások nélkül számított ráta százalékos arányában fejezik ki.²³ Minél közelebb van a mutató értéke az elméletileg lehetséges 100%-os értékhez, annál nagyobb a támogatások szegénységcsökkentő hatása. A monitoring adatbázisban lefedett időszakban (2009-2017) ez a hatás 56%-ról 64%-ra nőtt, miközben 2013-ban csupán 46% volt.

3.3. Gyermekjóléti szolgáltatások

A gyermekjóléti szolgáltatásokat a napközbeni gyermekellátás és néhány egyéb gyermekjóléti indikátor alakulásán keresztül vizsgáljuk, mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt. Míg egyes indikátorok inkább a nem kielégítő otthoni környezet kompenzálására fókuszálnak, így például a gyermekjóléti szolgálat tevékenységével kapcsolatos eredményeket mutatják, addig mások a fizikai szempontokat vizsgálják, mint például az alacsony testsúllyal születettek arányának alakulása, megint mások pedig a gyermekellátás általánosabb színtereit (bölcsőde, családi napközi) emelik ki.

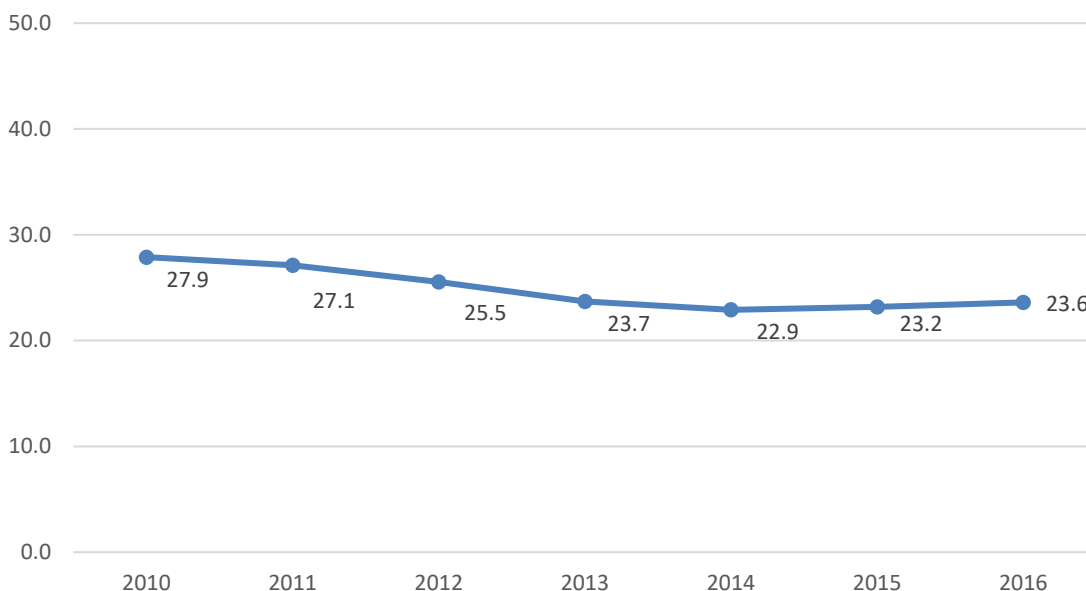
Az alacsony testsúllyal született gyermekek aránya (azaz az 1500, illetve 2500 gramm alatti súllyal élve születettek száma az élveszületések számához viszonyítva) 2010-ben 8,6% volt, ami 2014-re 8,9%-ra nőtt, majd 2015-2016-ra 8,5%-ra csökkent. A gyermek neme szerint kis eltérés tapasztalható: a fiúk 7,8%-a, a lányok 9,3%-a született 2016-ban alacsony testsúllyal. A 20 év alatti anyák gyerekeinek 13-14%-a, a 40 év feletti anyák gyerekeinek pedig 10,3%-a született alacsony testsúllyal 2016-ban, míg a 20-39 éves anyák esetében valamivel alacsonyabb, 8,1% ez az érték. Az anya iskolai végzettsége jelentősen befolyásolja a gyermekek születési súlyát, az iskolai végzettség emelkedésével ugyanis csökken az alacsony súlyú újszülöttek aránya: a legfeljebb alapfokú végzettségű anyák gyermekeinek 13,2%-a született 2016-ban alacsony testsúllyal, ez az arány megfelel a felsőfokú végzettségű anyák gyermekei körében (6,0%). Az apa iskolázottsága hasonló mintázatot, de kisebb eltéréseket mutat: az alapfokú és felsőfokú végzettségű apák gyerekei esetében kb. 50%-os a különbség az alacsony születési testúly tekintetében (9,7% és 6,0%). A településtípus is hasonlóan fontos tényező: a budapesti anyák gyerekeinek 6,9%-ával szemben a községekben élő anyák gyerekeinek 10,1%-a születik alacsony testsúllyal. A lakóhely régiója szerint az észak-magyarországi régióban a leggyakoribb (11%), míg a közép- és nyugat-dunántúli régióban a legalacsonyabb (7,2-7,3%) az alacsony testsúly az újszülöttek esetében.

számított ráta viszont kimaradt.

²³ Az itt tárgyalt szegénységcsökkentő hatás egy meglehetősen egyszerű, statikus számítás eredménye. Korlátai között említhetjük, hogy nem tudja kezelni az adórendszeren keresztüli újraelosztást és nem veszi figyelembe a viselkedési hatásokat (tehát például, hogy a transferek visszavonása munkakínálat ösztönző hatású lehet).

A bölcsőde és a családi napközi, azaz a napközbeni gyermekellátás az egyik legalapvetőbb és a legtöbb gyermeket érintő szolgáltatástípus. Napközbeni ellátáshoz helyben hozzá nem férő 3 éven aluli gyermekek aránya 27,9%-ról 23,6%-ra csökkent 2010 és 2016 között. **(Error! Reference source not found.)**

3.3. ábra: Napközbeni ellátáshoz helyben hozzá nem férő 3 éven aluli gyermekek aránya (az adott korosztály arányában, %), 2010-2016

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018.

Nőtt azonban a vizsgált időszakon belül az ezer 3 éven aluli gyermekre jutó napközbeni ellátásban részesülők száma: 2010-ben átlagosan 134, 2016-ban már 157 gyermek vett részt ilyen szolgáltatásban, ami 17%-os növekedésnek felel meg. A legmagasabb ennek a mutatónak az értéke Budapesten (251 gyermek) és Csongrád megyében (241 gyermek), a legalacsonyabb pedig Nógrád megyében (51 gyermek). A legnagyobb ütemben 2010 és 2017 között Pest és Nógrád megyében nőtt a napközbeni ellátásban részesülő gyerekek száma (58%-kal és 69%-kal), míg Győr-Moson-Sopron és Vas megyében lényegében stagnálás, kismértékű (3-4%-os) csökkenés történt.

Szintén nőtt az ezer 3 éven aluli gyermekre jutó bölcsődébe beíratott gyermekek száma: 2010-ben 126 gyermek, 2016-ban 137 járt bölcsődébe ezer megfelelő korú gyermek közül. Ehhez képest rendkívül alacsony a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű 3 éven aluliak száma, ezer ilyen korú gyermekből közülük csak 2 gyermek járt bölcsődébe 2016-ban. A megyék közül Békés emelhető ki, itt a legmagasabb az ezer 3 éven aluli gyermekre jutó bölcsődébe beíratott gyermekek száma (165 gyermek), amit Zala megye követ (145 gyermek), míg a legalacsonyabb értéket ismét Nógrád megyében találjuk (39 gyermek).

A Biztos kezdet gyerekház rendszeres gondozásában részesülő gyermekek száma 2013-ban 1441, 2016-ban pedig már 2578 volt, ami közel 80%-os emelkedést jelent a vizsgált 4 év alatt. A növekedés mértéke még az átlagosnál is magasabb, 90% körüli a 0-2 évesek körében (2013-ban 1033 gyermek, 2016-ban már 1975 3 év alatti gyermek járt ide), de a 3-5 évesek körében is közel 50%-os a növekmény (2013-ban 408 gyermek, 2016-ban 603 gyermek). A Biztos kezdet házba járó gyermekek zöme (2470 gyermek) étkezik helyben, 732 gyermek mosakodik is itt, 729 gyermek családja pedig mosást is igénybe vesz. E három szolgáltatás iránti kereslet jelentősen emelkedett: 2013-2016 között két-háromszorosára nőtt az igénybe vevő gyerekek száma.

A Biztos kezdet gyerekház rendszeres gondozásában részesülő családok száma 1312-ről 2334-re nőtt 2013 és 2016 között, azaz a növekmény itt is lényegében 80%-os. A családok nagy részében (1421 család) a gondviselő gazdaságilag aktív, és körükben nőtt a leginkább az igénybevétel, közel két- és félszeresére 2013 és 2016 között. A gondviselő 890 családban inaktív, 23 családban pedig még tanuló. 322 család egyszülős, 2012 család edig kétszülős az igénybevevők közül; főként utóbbiak száma nőtt meg, közel kétszeresére a vizsgált 4 év alatt.

A korai fejlesztés keretében ellátott gyerekek száma is folyamatos növekedést mutat: 2010-ben 1974 gyermeket, 2016-ban már ennek két és félszeresét, 5133 gyermeket fogadtak korai fejlesztést nyújtó intézmények. A legnagyobb számban 2016-ban a 2 évesek vettek részt korai fejlesztésben (1514 gyermek), de az 1 évesek (1191 gyermek) és a 3 évesek (1145 gyerke) száma is magasabb, mint az 1 év alattiaké (502 gyermek), illetve a 4 és 5 éveseké (503 és 231 gyermek).

A bölcsődében helyben korai fejlesztésben vagy fejlesztő felkészítésben részesülő gyermekek aránya 2010 és 2016 között nem változott: 1,70 és 1,76% volt e két évben. A köztes években is hasonló a nagyságrend, 1,2% és 1,7% között ingadozott az arányuk.

Logopédiai ellátásban részesülő 0–2, illetve 0–3 éves korcsoportba tartozó gyermekek aránya 2013 és 2016 között közel megfeleződött, 2,4%-ról 1,3%-ra csökkent. A legmagasabb ez az arány Komárom-Esztergom megyében (5,1%) és Csongrád megyében (5,9%), több megyében azonban (lényegében) egyetlen gyermek sem részesül ebben a korosztályban logopédiai ellátásban (Bács-Kiskun, Fejér, Hajdú-Bihar, Heves, Vas, Zala megye) vagy nincs adat a megyéből (Győr-Moson-Sopron, Nógrád és Tolna megye).

Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség megállapítása miatt vizsgált 3 év alatti gyerekek aránya 0,6% körül mozgott 2010 és 2015 között (2016-tól nem folytatható az adatsor). Baranya, Komárom-Esztergom és Nógrád megyében még a 0,1%-ot se éri el az arányuk, míg a legmagasabb 1% feletti értékeket Békés, Csongrád és Veszprém megye mutatja.

Konduktív pedagógiai ellátásban részesülő 3 év alatti gyermekek aránya 2013-ban 0,08%, 2016-ban 0,37% volt. A legtöbb megyéből nem áll rendelkezésre ilyen adat, ahol pedig igen, azok közül Budapesten a legmagasabb, 1,8% a konduktív pedagógiai ellátásban részesülő 3 év alatti gyermekek aránya 2016-ban.

A sajátos nevelési igény megállapítása, felülvizsgálata miatt a szakértői bizottságok által vizsgált óvodába nem járó gyermekek aránya 2010-ről 2016-ra megkétszereződött, 0,68%-ról 1,45%-ra nőtt. Bács-Kiskun, Budapest, Nógrád és Somogy megyében az átlagosnál magasabb, 2% feletti ezen

gyerekek aránya, Vas megyében pedig mlg ennél is magasabb, meghaladja a 4%-ot.

A gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, gondozás keretében ellátott gyermekek aránya is – folyamatos emelkedés mellett – kétszeresére emelkedett a vizsgált időszakban: 2010-ben az ellátásban részesülő gyermekek aránya 0,35%, 2016-ban 0,85% volt. A fiúk 1,0%-ával szemben a lányoknak 0,7%-a vett részt ilyen ellátásban. A 2 évesek körében a legmagasabb, 1,44% az ellátottak aránya, de az 1 és 3 évesek körében és 1% feletti. A megyék közül Vas megyében a legmagasabb (3%), míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legalacsonyabb (0,4%) a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, gondozás keretében ellátott gyermekek részaránya.

A sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók aránya a 2010-es 6,7%-ról 2016-ban 7,2%-ra nőtt. A fiúk körében a lányok közel kétszerese, 9,2% az SNI tanulók részesedése (a lányok körében 5%). A hátrányos helyzetű tanulók 13%-a, a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek pedig 14%-a sajátos nevelési igényű tanuló. Budapesten kissé alacsonyabb (6,1%) az arányuk a többi településtípuson (megyei jogú város, város és község) élő gyermekekhez képest (7,3-7,6%). A megyék közül Bács-Kiskun, Csongrád és Vas megye 11-12%-os aránya felfelé, Hajdú-Bihar, Nógrád, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 4-5%-os mutatója pedig lefele tér el jelentősen az átlagos értéktől.

3.4. Oktatás

3.4.1. A roma és mélyszegénységben élő gyerekek oktatáshoz való hozzáférése

Ahogy az az korábbi jelentésünkben jeleztük, az oktatási rendszerben a 2011. évi CXCV. törvény a köznevelésről 2012. szeptember 1-i hatályba lépését követően jelentős változások álltak be, amelyek várhatóan hosszabb távon meghatározóak lehetnek a gyermekek oktatási rendszerbeli esélyeinek alakulásában. Például a tankötelezettségi korhatár 18 évről 16 évre való csökkentése meghatározó lehet a korai iskolaelhagyók számának alakulásában. Jeleztük azt is, hogy a 2015. szeptember 1-től 3 éves kortól kötelező óvodáztatás is várhatóan megnöveli – sőt adott esetben feleslegessé is teheti – a 3-5 éves gyerekek óvodai részvételét mutató indikátort.

Az oktatás területén belül a közoktatás különböző fokain – az előzőekhez hasonlóan – mennyiségi és minőségi indikátorokat egyaránt vizsgálunk: egyrészt az óvodába illetve érettségig adó középiskolába, azon belül külön a gimnáziumba járók arányát vizsgáljuk, másrészt pedig különböző teszteken elért átlagpontszámokat és az alacsonyban teljesítők arányát mutatjuk be.

A 3-5 évesek korosztály nagytöbbsége, tízből több mint kilenc jár óvodába: arányuk enyhe növekedés mellett 87,8%-ról 91,5%-ra nőtt változott 2010-2016 között. Az utolsó vizsgált évben, 2016-ban a legmagasabb óvodáztatási arányt Békés és Heves megyében találjuk (98%), amelyeket Bács-Kiskun, Tolna, Somogy, Komárom-Esztergom, Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megye követ (94-95%), míg a legalacsonyabb arányban Budapesten (86%) és Pest megyében (89%) járnak óvodába a 3-5 évesek. Habár a 3 évesek 86%-os óvodáztatási aránya alacsonyabb a 4-5 évesek 95%-os rátájánál, a fiatalabbak körében a 4-5 évesekhez képest

magasabb, 13%-os (10 százalékpontos) növekedés történt a 2010 és 2016 között, 74%-ról 84%-ra. Ez a változás bizonyára összefügg azzal, hogy a 2012 szeptemberében hatályba lépő (2011. CXCV. törvény) köznevelési törvény értelmében 2015. szeptember 1-étől minden 3. életévét betöltött gyerek óvodaköteles.

Az óvodába járók arányának növekedésével párhuzamosan 91,4%-ról 83,7%-ra csökkent az óvodai férőhelykihasználtság 2010 és 2016 között. A legmagasabb, 86% körüli kihasználtságot a legalacsonyabb óvodáztatási arányú Budapesten, Pest megyében, a közepes óvodáztatási rátájú Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és az óvodába járók legmagasabb arányát felmutató Jász-Nagykun-Szolnok megyében találjuk 2016-ban.

Az iskolai életút egy másik kritikus szakasza a középiskola környéke, egyrészt a bekerülés, másrészt a korai lemorzsolódás tekintetében. Az alapfokú oktatásban részt vevő, de annál már idősebb, 15-24 éves diákok aránya 3,1%-ról 2,6%-ra csökkent 2010 és 2017 között. A férfiak körében kissé magasabb, 2,9% az arányuk szemben a nők 2,2%-os rátájával. Településtípus szerint Budapesten a legalacsonyabb (2,0%), a községekben a legmagasabb (3,0%) a túlkoros általános iskolások aránya. Regionálisan az Észak-Magyarországi Régióban a legmagasabb (3,6%) a részesedésük, épp kétszerese a legalacsonyabb értéket mutató Nyugat-Dunántúli Régióknak (1,8%).

A középfokú oktatásban ugyanennek a korosztálynak, azaz a 15-24 éveseknek a négytizede vesz részt. 2010 és 2017 között a középiskolások aránya 7 százalékponttal csökkent, 43,7%-ról 40,7%-ra. Igazán drámai, közel 30%-os csökkenést a középfokú oktatásban eleve kisebb arányban részesülő romák körében találunk 2013 és 2017 között, mivel 34,0%-ról 24,2%-ra, 10 százalékponttal csökkent 4 év alatt a roma középiskolások aránya, miközben a nem romáké lényegében alig változott ezidő alatt (42,7%-ról 41,6%-ra csökkent). A kisebb településeken, a községekben és a városokban magasabb, 42-43% a középfokú oktatásban részesülő 15-24 évesek aránya, mint a nagyobb településeken, azaz Budapesten (39%) és a megyei jogú városokban (36%). Hasonlóan relatíve kicsi különbségeket találunk megyei szinten: a legalacsonyabb arányban Észak-Magyarországon (38%), a legmagasabb arányban pedig a Dél-Alföldön, Közép-Magyarországon és a Nyugat-Dunántúlon (42-42%) vesznek részt középfokú képzésben a vizsgált kohorsz tagjai.

Ugyanebben a korosztályban, a 15-24 évesek körében csökkent a felsőfokú képzésben résztvevők aránya is: 2010-ben 23,1%-uk, 2017-ben pedig 21%-kal és 5 százalékponttal kevesebben, 18,3%-uk tanult felsőfokú képzésben. Habár a nők felsőoktatásbeli fölénye jellemző volt a vizsgált 8 év alatt, a 2010-es kezdeti 5,3 százalékpontos előny felére, 2,6 százalékponttal csökkent 2017-re.

Összességében a magyar lakosság 22,1%-a tekinthető kifejezetten sérülékeny munkaerő-piaci helyzetűnek amiatt, hogy a legmagasabb iskolai végzettsége nem magasabb az alapfoknál. Mindez egy csökkenő trend eredménye: 2010-ben a lakosság 28,5%-a, 2017-ben már csak 22,1%-a rendelkezett legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel, ami 6 százalékpontos illetve 22%-os csökkenést jelent. A nők magasabb aránya a férfiakhoz képest az egész vizsgált időszak alatt hasonló mértékű, 5 százalékpont körüli volt, a csökkenés lényegében azonos arányban érte el mindkét nemet: 2010-ben a férfiak 25%-a, a nők 31%-a, míg 2017-ben a férfiak 20%-a, a nőknek pedig 25%-a volt legfeljebb alapfokú végzettségű. Etnikum alapján viszont óriási, négyszeres a

különbség, és csökkenés üteme is inkább csak a nem romák körében érzékelhető mértékű. A romák négyötöde, 80,2%-a rendelkezik legfeljebb alapfokú végzettséggel szemben a nem romák egyötödével, 20,4%-ával 2017-ben, ami 81,5%-ról és a nem romák 23,2%-os arányáról indult 2013-ban. Megyék szerint Budapesten a legalacsonyabb, 12,4% a legfeljebb alapfokon iskolázottak aránya, de átlagon aluli még Csongrád megyében (17,4%) és Győr-Moson-Sopron megyében is (19,3%), a legmagasabb, 30% feletti arányokat pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (31,3%) és Somogy megyében (30,4%) regisztrálták.

Az oktatással kapcsolatos minőségi indikátorok közül az országos kompetenciamérésen (OKM) és az OECD/PISA-teszteken nyújtott teljesítményeket vizsgáljuk. Az OKM teszteken a 6., 8. és 10. osztályosok, míg a PISA felmérésen a 15 évesek szövegértés és matematika tesztjeinek eredményeit mutatjuk be, azon belül is az átlagpontszámokat illetve az alacsony szinten teljesítők arányát.

Az országos kompetenciamérés standardizált szövegértés és matematika tesztjein alacsony szinten (a 6. évfolyamon 1-es vagy az alatti, a 8. és 10. évfolyamon 2-es vagy az alatti) szinten lévő gyermekek aránya 2010 és 2016 között csak kismértékű ingadozásokat mutat, egyértelmű trend nélkül, amennyiben az összes tanuló átlagos eredményét tekintjük. A halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók esetében viszont nemcsak rosszabb eredményeket, azaz háromszor-négyszer magasabb arányokat, hanem egyértelműen romló trendet is látunk: az egyes évfolyamokon a két teszt valamelyikén a vizsgált időszakon belül, azaz 2010-hez képest 2016-ra 7-32%-kal nőtt az alacsony szinten teljesítő HHH- diákok aránya. (3.1.)

3.1. táblázat Az országos kompetenciamérés adott évi szövegértés és matematika tesztjein alacsony szinten lévő tanulók aránya évfolyamok szerint az összes tanuló és a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók körében (%), 2010-2016*

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010
szövegértés 6. évf.	összes tanuló	10,0	9,9	9,5	9,3	9,6	9,5	9,2	0,92
	HHH	32,6	30,8	32,8	32,1	33,3	33,7	36,2	1,11
matematika 6. évf.	összes tanuló	17,1	19,6	17,6	18,0	15,2	14,9	17,3	1,01
	HHH	45,1	47,2	47,0	47,1	39,7	45,3	51,5	1,14
szövegértés 8. évf.	összes tanuló	12,3	12,7	14,9	15,6	15,5	14,6	14,9	1,21
	HHH	37,2	38,7	47,5	47,6	45,9	48,9	49,3	1,32
matematika 8. évf.	összes tanuló	19,0	22,1	19,9	18,9	19,8	18,0	20,8	1,09
	HHH	46,5	51,7	51,2	50,3	46,4	52,6	58,4	1,26
szövegértés 10. évf.	összes tanuló	10,8	9,5	11,1	9,8	12,5	12,4	11,5	1,07
	HHH	34,5	31,1	38,8	38,1	40,1	44,1	39,5	1,15
matematika 10. évf.	összes tanuló	20,7	16,6	17,8	16,4	19,1	16,7	17,3	0,83
	HHH	48,9	46,0	48,8	50,9	50,8	52,6	52,1	1,07

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya.

Megjegyzés. *Alacsony szint: 6. évfolyamon 1-es vagy az alatti szint, 8. és 10. évfolyamon 2-es vagy az alatti szint.

Az összes diákot vizsgálva a szövegértés teszteken valamivel alacsonyabb a rosszabbul teljesítők aránya (a 6. évfolyamon 9,2%, a 8. évfolyamon 14,9%, míg a 10. évfolyamon 11,5%), mint a matematika tesztek esetében (a 6. évfolyamon 17,3%, a 8. évfolyamon 20,8%, míg a 10. évfolyamon 17,3%), és ugyanezt a mintázatot követik a HHH-tanulók is, csak háromszoros-négyszeres arányban. Mindkét teszten a 8. évfolyam a kritikus pont, ekkor a legmagasabb az alacsonyan teljesítők aránya, a szövegértésben minden hetedik (14,9%), a matematika teszten minden ötödik (20,8%) diák teljesít alacsony szinten, a HHH-tanulóknak pedig több, mint a fele (a szövegértésben 49,3%-a, a matematika teszten 58,4%-a). Nemcsak a 8. osztályos eredmények a legrosszabbak a vizsgált időszak végén, 2016-ban, de ezen az évfolyamon tapasztalható a legerősebb visszaesés is: 2010 és 2016 között a szövegértésben alacsony teljesítő diákok aránya ötödével (a HHH-diákoké harmadával) emelkedett, a matematika tesztek esetében pedig tizedével (a HHH-diákok körében negyedével) nőtt az alacsony szinten teljesítők aránya. (3.1.)

A fiúk általában rosszabbul teljesítenek a szövegértés teszteken, mint a lányok, a matematika tesztek esetében viszont nincs lényegi különbség közöttük. A szövegértés teszteken a fiúk és lányok közti olló az életkor emelkedésével, azaz a magasabb évfolyamok felé haladva egyre nő: a 6. évfolyamon még csak 40 százaléknyi a többlet a rosszul teljesítő fiúk oldalán (fiúk 10,8%; lányok: 7,5%), a 8. évfolyamon már 65%-os, (fiúk: 18,6%, lányok: 11,3%), a 10. évfolyamon pedig már 90%-os (fiúk: 14,9%, lányok: 7,9%).

Összességében jellemző az is, hogy a nagyobb településektől a kisebbek felé, azaz a fővárostól a megyeszékhelyeken és a városokon keresztül a községek irányába haladva egyre nő a kompetenciamérésen rosszul teljesítő diákok aránya és jellemzően háromszoros-négyszeres különbség alakul ki a fővárosban és a községekben élő diákok körében a teszteken alacsony szinten teljesítők kérdésében. Mindkét tárgytípus és mindhárom évfolyam esetében a nagyvárosok, azaz a főváros és a megyeszékhelyek, megyei jogú városok – a köztük lévő kis különbség ellenére is – jellemzően együtt járnak és hasonlóan alacsony értékeket mutatnak a városokhoz és különösen a községekhez képest, azaz az igazi választóvonal a kisebb és a nagyobb városok között jelenik meg a rosszul teljesítő diákok aránya kérdésében. Megyei szinten általában Győr-Moson-Sopron, Csongrád és Vas megyében illetve Budapesten találunk a legkisebb arányban alacsony szinten teljesítő diákokat, míg a legmagasabb arány jellemzően Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében fordul elő.

A fenti tényezőkhöz képest a legerősebben a szülők iskolai végzettsége van hatással a gyermekek kompetenciateszteken nyújtott (alacsony) teljesítményére: az apák, illetve anyák iskolai végzettségének emelkedésével jelentősen, jellemzően tizedére-husadára csökken az alacsony szintű teszteredményt elérő gyerekek aránya. Az általános iskolát be sem fejezett anyák és apák gyerekeinek fele- kétharmada teljesít alacsony szinten a vizsgált három évfolyamon; a matematika teszteken jellemzőbb a 60% körüli arány, a szövegértés tesztek esetében valamivel alacsonyabb, 50% körüli az alacsony iskolázottságot vélhetően továbbvivő gyermekek aránya.

A kompetenciamérés átlagos tesztpontszámai a magasabb évfolyamok felé haladva egyre növekednek. A szövegértés és matematika eredmények között minimális a különbség mindhárom évfolyamon: a 6. évfolyamon egy hajszállal a szövegértés, a 8. és a 10. évfolyamon pedig a

matematika teszt átlagpontszámai magasabbak. Hasonló mértékben elhanyagolható a változás a vizsgált időszak alatt, azaz 2010 és 2016 között, mindkét kompetencia mindhárom évfolyamán belül. Összességében a legjobb eredmények 2016-ban a 10. évfolyamos matematika-teszten születtek (átlagosan 1641 pont), amiktől alig marad el ugyanebben az évfolyamban a szövegértés tesztpontszáma (átlagosan 1610 pont), a legrosszabb eredmények pedig a 6. évfolyamon születtek: a matematika teszten az átlagos eredmény 1486 pont, a szövegértés teszten pedig 1494 pont. A halmozottan hátrányos helyzetű diákok eredményei ettől jóval elmaradnak, átlagos tesztpontszámaik 12-14%-kal alacsonyabbak az összes diák átlagpontszámánál, de a HHH-tanulók körében is megfigyelhető az az általános trend, miszerint a magasabb évfolyamok felé haladva egyre javulnak a teszteredményeik. (3.2. táblázat)

3.2. táblázat Az országos kompetenciamérés adott évi tesztjein az átlagos pontszám kompetenciák és évfolyamok szerint az összes tanuló és a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók körében (%), 2010-2016

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2010
szövegértés 6. évf.	összes tanuló	1483	1465	1472	1497	1481	1488	1494	1,01
	HHH	1304	1306	1294	1307	1305	1296	1285	0,99
matematika 6. évf.	összes tanuló	1498	1486	1489	1489	1491	1497	1486	0,99
	HHH	1341	1342	1329	1331	1362	1334	1308	0,98
szövegértés 8. évf.	összes tanuló	1583	1577	1567	1555	1557	1567	1568	0,99
	HHH	1410	1404	1370	1365	1376	1360	1362	0,97
matematika 8. évf.	összes tanuló	1622	1601	1612	1620	1617	1618	1597	0,98
	HHH	1469	1439	1370	1440	1464	1432	1402	0,95
szövegértés 10. évf.	összes tanuló	1620	1617	1603	1620	1597	1601	1610	0,99
	HHH	1434	1442	1413	1416	1398	1387	1407	0,98
matematika 10. évf.	összes tanuló	1613	1635	1632	1640	1631	1645	1641	1,02
	HHH	1460	1465	1413	1438	1447	1427	1427	0,98

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása az Országos Kompetencivizsgálat adatállománya.

A lányok és fiúk teszteredményei közötti különbségek alapján úgy tűnik, hogy a szövegértésben a lányok, a matematika terén pedig a fiúk vannak előnyben, de eltérő mértékben. A lányok szövegértési tesztpontszámai a 6. évfolyamon 41, a 8. és 10. évfolyamon pedig átlagosan 70 és 69 ponttal magasabbak a fiúkénál, míg a fiúk matematikai tesztpontszámokban megnyilvánuló előnye visszafogottabb, a 6. és 8. évfolyamon 12-13 pont, a 10. évfolyamon pedig 22 pont. Ebből a trendből az is látszik, hogy a tesztpontszámok magasabb évfolyamokon nemcsak általánosságban növekednek, de a fiúk és lányok közti olló is nyílik az életkor előrehaladtával. A lakóhely településtípusa az előzőekben látott módon mutat összefüggést a tesztpontszámok alakulásával: a

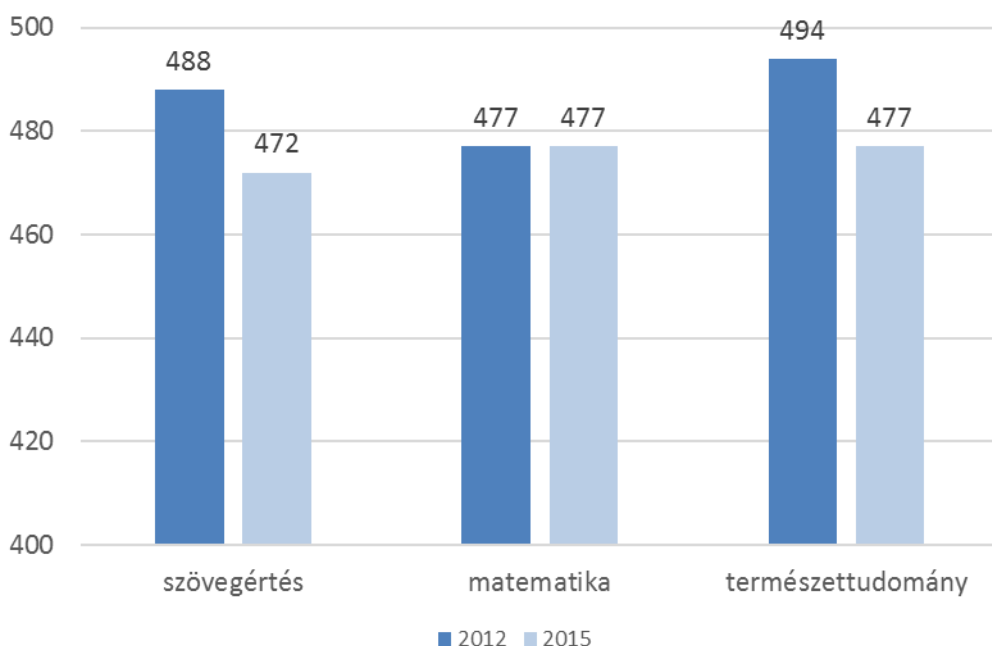
települési lejtőn lefele haladva egyre csökken a diákok tesztpontszáma mindhárom évfolyamon és mindkét kompetenciában, és a törést ismét a nagyobb városok (főváros és megyei jogú városok) és a kisebb települések (egyéb városok illetve községek) között találjuk. A megyei eltérések alapján az előző, alacsony teszteredményt elérő gyerekek arányát mutató indikátorhoz hasonlóan a jobban teljesítő megyék közül Budapestet, Győr-Moson-Sopron, Csongrád és Vas, valamint több esetben Zala, Baranya és Bács-Kiskun megyét, míg a rosszabb eredményeket felmutatók közül pedig Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét lehet kiemelni.

A szülők iskolázottsága a teszteredmények átlagpontszámával is erősen összefügg: az általános iskolai végzettséggel sem rendelkező szülők gyerekeinek átlagos tesztpontszáma mindkét kompetencia esetén kb. 30%-kal alacsonyabb. A 6. és 8. évfolyamos szövegértés-teszt pontszámai esetében valamivel magasabb, 30% feletti, a matematika-tesztek és a 10. évfolyamos szövegértés-teszt esetében valamivel alacsonyabb, 27-28% körüli a pontszámbeli eltérés a szülői iskolázottság két végpontja között.

A másik kompetenciateszten, a háromévente mért OECD/PISA szövegértés, matematika és természettudomány-teszteken a magyar diákok teljesítménye a vizsgált időszakba eső két év, 2012 és 2015 között lényegében nem változott egyik kompetenciaterületen se, és a három területen elért átlagos pontszámok között sincsenek lényegi különbségek, sőt a matematika és természettudomány 2015-ös teszteredményeinek átlagos értéke teljesen megegyezik (477 pont). Emellett a matematika eredmények is teljesen megegyeznek 2012-ben és 2015-ben és épp az előbbi, 477 pontos átlagot adják. A másik két területen kismértékű romlás tapasztalható: a szövegértés-tesztek átlagpontszáma 488-ról 472-re, a természettudományi teszté pedig 494-ről 477-re csökkent. (3.4. ábra)

A lányok és fiúk közti különbségek az Országos Kompetenciateszthez hasonlóak: a lányok jobbak a szövegértésben (2015-ben átlagosan 25 ponttal magasabb a teszteredményük a fiúkénál), míg a fiúk a matematikában jobbak, de szerényebb a előnyük (8 pont), a természettudományok esetében meg szinte el is tűnik (3 ponttal magasabb a fiúk átlaga). A szülők iskolázottsága is hasonlóan és lineárisan függ össze a gyermek teszteredményeivel: minél magasabb a szülők iskolai végzettsége, annál magasabb a gyermek PISA-pontszáma mindhárom területen.

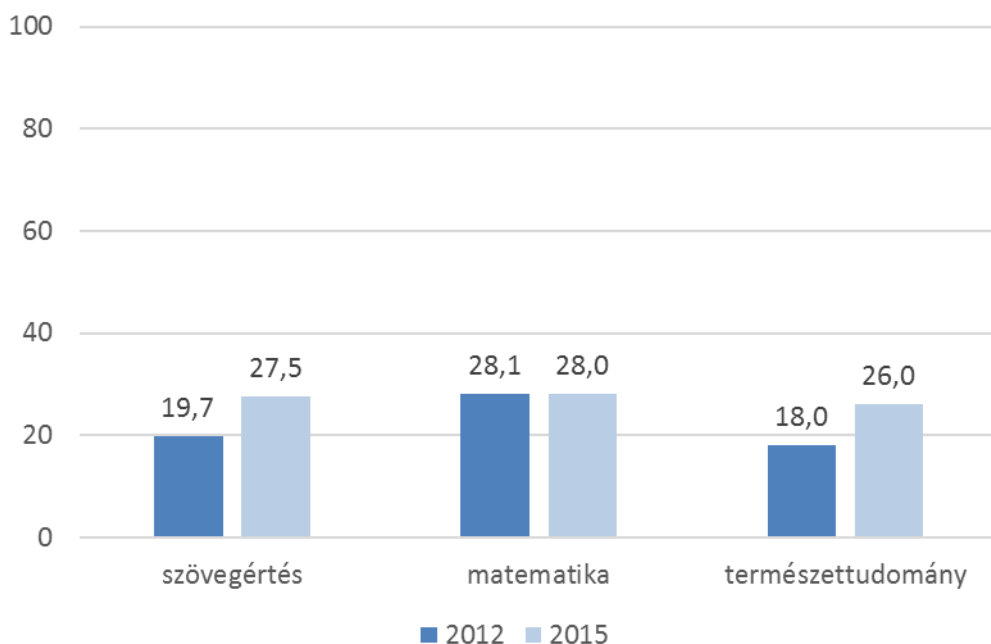
3.4. ábra Az OECD/PISA adott évi szövegértés, matematika és természettudomány tesztjeinek átlagos pontszáma 2012-ben és 2015-ben

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása az OECD PISA adatfelvétele.

A PISA-teszteken alacsony (1-es vagy az alatti) szinten teljesítők aránya magasabb, mint a Kompetenciafelmérésen, ráadásul a matematika kivételével alapvetően nőtt is az arányuk: a szövegértés-teszten 2012-ben 19,7%, 2015-ben pedig már 27,5% teljesített legfeljebb 1-es szinten, a természettudományi tesztet pedig 18,0% után három évvel később már 26,0%-nyian írták meg alacsony szinten, miközben a matematika-teszt esetében változatlanul 28% ez az arány. (3.5. ábra) A diákok nemi eloszlása és a szülők iskolai végzettsége az alacsony tesztpontszámok mögött a már eddig is megismert módon fejt ki közvetett hatását.

3.5. ábra Az OECD/PISA adott évi szövegértés, matematika és természettudomány tesztjein 1-es vagy az alatti szinten teljesítők aránya átlagos pontszáma 2012-ben és 2015-ben (%)

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása az OECD PISA adatfelvétele.

3.4.2. Az iskolai lemorzsolódás

Az iskolai lemorzsolódás egyik kulcsindikátora a korai iskolaelhagyók aránya, azaz azoknak az alapfokú iskolai végzettségű 18–24 éveseknek az aránya az összes 18–24 évesen belül, akik az adatfelvételt megelőző négy hét folyamán semmiféle (sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli) oktatásban, képzésben nem vettek részt. A 2010-es 10,8%-os lemorzsolódási arány 2017-re fokozatosan 12,5%-ra, azaz 15%-kal nőtt. Ez a trend feltehetően nem független az oktatási rendszert a vizsgált időszakban érintő változásoktól, különösen a tankötelezettségi kor 18-ról 16 évre való leszállításától, de a korai iskolaelhagyók aránya már ennek bevezetése előtt is emelkedő trendet mutatott. (3.3. táblázat)

A lányok körében jóval erősebb, 28%-os növekedést találunk 2010 és 2017 között, mint a fiúk esetében, így az időszak elején jellemző enyhe fiútöbbletet az időszak végére megfordult, és kismértékben a lányok körében lett magasabb az iskolából idő előtt lemorzsolódók aránya. A romák és nem romák közti óriási különbség azonban változatlan és még 2017-ben is több mint hatszorosa eséllyel morzsolódik le egy roma diák (65,3%), mint egy nem roma (9,4%). A lakóhely településtípusának hierarchiája az ismert módon hat az iskolai hátrányokra, és ennek részeként a korai iskolaelhagyásra: a nagyobbaktól a kisebb települések felé haladva egyre nő ennek aránya. A fővárosban és a nagyvárosokban a diákok 7%-a, a kisebb városokban élőknek 12%-a, a falvakban élőknek pedig 18%-a nem járja végig a középiskolát. Érdekes azonban, hogy a relatíve jó helyzetű megyeszékhelyeken a legnagyobb a korai iskolaelhagyók arányának növekedése 2010 és 2017

között (29%), amit a kisebb városok követnek (20%). A regionális különbségek az oktatási hátrányok más indikátoraihoz hasonló képet mutatnak: a legalacsonyabb a lemorzsolódás Közép-Magyarországon (8%), amit Nyugat-Dunántúl (10%) követ, míg a skála másik végén Észak-Magyarország áll 22%-os rátával. (3.3. táblázat)

3.3. táblázat A korai iskolaelhagyók aránya (%), 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2010 (2013)
Ország összesen	10,8	11,4	11,8	11,9	11,4	11,6	12,4	12,5	1,15
Nem									
férfi	11,5	12,3	12,3	12,5	12,5	12,0	12,9	12,0	1,04
nő	10,1	10,6	11,2	11,4	10,3	11,2	11,8	13,0	1,28
Nemzetiség*									
roma**	..	..	..	64,2	57,0	59,9	61,8	65,3	1,02
nem roma	..	..	..	8,7	10,3	8,9	9,6	9,4	1,08
Településtípus									
Budapest	7,0	9,5	7,3	4,7	4,8	7,0	9,3	7,2	1,02
Megyeszékhely, megyei jogú város	5,4	6,4	8,1	8,6	6,9	5,9	5,4	6,9	1,29
Többi város	10,1	10,3	11,1	12,4	11,7	11,9	12,0	12,1	1,20
Község	15,9	15,8	16,2	16,4	16,1	15,9	17,3	17,7	1,11
Régió									
Közép-Magyarország	7,9	9,8	8,8	7,6	7,2	8,9	9,6	7,6	0,96
Közép-Dunántúl	11,2	12,3	11,3	10,1	12,1	10,2	10,4	12,9	1,15
Nyugat-Dunántúl	7,6	7,3	10,5	10,1	9,6	8,2	7,6	9,9	1,30
Dél-Dunántúl	13,1	11,3	10,6	15,6	14,4	14,0	14,7	15,7	1,19
Észak-Magyarország	16,5	15,8	15,5	19,0	18,4	16,8	19,3	21,6	1,31
Észak-Alföld	13,5	14,0	17,4	15,1	14,4	13,7	15,1	14,2	1,05
Dél-Alföld	8,3	9,5	9,4	10,4	8,4	11,3	11,5	11,0	1,33

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása KSH Munkaerő-felmérése.

A korai lemorzsolódás egyik előszobája lehet a magántanulóvá válás. 2010 és 2016 között lényegében azonos szinten, 1% alatt (0,6-0,7%) volt a magántanulók aránya. Az általános és a középiskolában egyaránt megfigyelhető trend, hogy az alacsonyabbtól a magasabb évfolyamok felé haladva kismértékben, de folyamatosan nő a magántanulók aránya, amelynek csúcspontja a 7-8. évfolyam (1,1%) és a 12. évfolyam (0,6%). A megyei különbségek a kis arányok miatt óvatosan értelmezendők, de annyi kiemelhető, hogy Nógrád és Veszprém megye mutatja a legmagasabb arányt (1,1% és 1,0%), míg Vas és Győr-Moson-Sopron megye a legalacsonyabbat (0,4%).

A korai iskolaelhagyást megelőző másik fázis az évismétlés lehet, amiben javuló tendencia körvonalazódik: a 2010-es 3,0%-os évismétlő-arány 2016-ra 2,3%-ra csökkent. Az első évfolyamon átlagon felüli, 2016-ban 3,6% volt az évismétlők aránya, ami a következő évfolyamokon rendre alacsonyabb (0,8-1,4%), majd a felső tagozattól újra emelkedésnek indul (az 5-7. évfolyamon 2,1-

2,4%), az utolsó általános iskolai osztályban azonban újra alacsony (0,8%). Ennek a visszaesésnek lehet az is az oka, hogy a tanárok nem akarják elvenni az esélyt a rossz tanulóktól sem a középiskolai továbbtanulástól: ez tükröződhet – az iskolaváltás nehézségeinek egyéb okai mellett – a 9. évfolyamban történő jóval magasabb arányú (7%) évismétléssel. Az iskolai hátrányok más indikátoraihoz hasonlóan az évismétlők aránya a települési hierarchián lefele haladva egyre nő, valamint az eddig is látott megyei szintű eltéréseket találjuk: Nógrád (4,5%) és Borsod-Abaúj-Zemplén (3,5%) megyében a legmagasabb, Győr-Moson-Sopron és Vas megyében pedig a legalacsonyabb (1,4-1,4%) az évismétlők aránya.

A jelentős iskolai hiányzás felhalmozása egy további jele lehet a korai iskolaelhagyás jövőbeli bekövetkezésének. Az 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzásokkal érintett tanköteles korú gyermekek száma azon tanköteles korú gyermekek száma, akikről az 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzás miatt a gyámhivatalhoz jelzés érkezett. A hiányzók száma 2012 és 2014 között felére, 14304 gyermekről 7873 gyermekre esett. A legnagyobb arányban, 60%-kal Bács-Kiskun, Heves és Vas megyében csökkent az 50 óránál többet hiányzó tanulók száma.

A 8. évfolyam után tovább nem tanulók, azaz a középfokú oktatás nappali képzésének 9. évfolyamán nem továbbhaladó 8. évfolyamos diákok aránya 2010 és 2016 között ingadozások után lényegében lenullázódott. 2010-ben a 8. osztályt elvégzettek 0,74%-a nem folytatta (sikeresen) tanulmányait a következő tanév abszolválásával, egy évvel később ennek kétszerese (2011-ben 1,52%), amit egy újabb 50%-os emelkedés követett (2012-ben: 2,16%), hogy aztán 2013-ban töredékére, 0,27%-ra, ezt követően pedig szinte 0%-ra (0,02%) essen vissza a tovább nem tanulók aránya. 2016-ban egy újabb kis emelkedés (0,53%) egy valódi 0%-os arány zárja 2016-ban a vizsgált időszakot.

A korai iskolaelhagyást és annak rövidtávú következményeit összefoglaló ún. NEET (not in education, employment or training)-ráta azoknak a 15–24 éves nem foglalkoztatottnak (munkanélküli vagy inaktív) az arányát mutatja a 15-24 éves népességben belül, akik a kikérdezést megelőző négy hét folyamán semmiféle (sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli) oktatásban, képzésben nem vettek részt. 2010 és 2017 között kis mértékben, 12,6%-ról 11,0%-ra csökkent az arányuk, de még így is a 15-24 évesek bő egytizedét felöleli ez a fajta oktatási vagy munkaerő-piaci inaktivitás. A nők közel kétszeres arányban (14,3%) érintettek a férfiakhoz képest (7,9%), vélhetően részben gyermekvállalás miatt. A romák körében pedig négyszerese (38,2%) ez a fajta inaktivitás a nem romakénak (9,4%). A települési hierarchiában a fővárostól a községekig haladva lényegében kétszeresére (6,7%-ról 14,7%-ra) nő a NEET-ek aránya. A legrosszabb helyzetű régiókban a legmagasabb a NEET-ráta: az Észak-Magyarországon, az Észak-Alföldön és a Dél-Dunántúlon lényegében kétszer akkora (15-16%) a NEET-ek aránya a 15-24 éves kohorszban belül, mint Közép-Magyarországon és a Közép-Dunántúlon (7-8%).

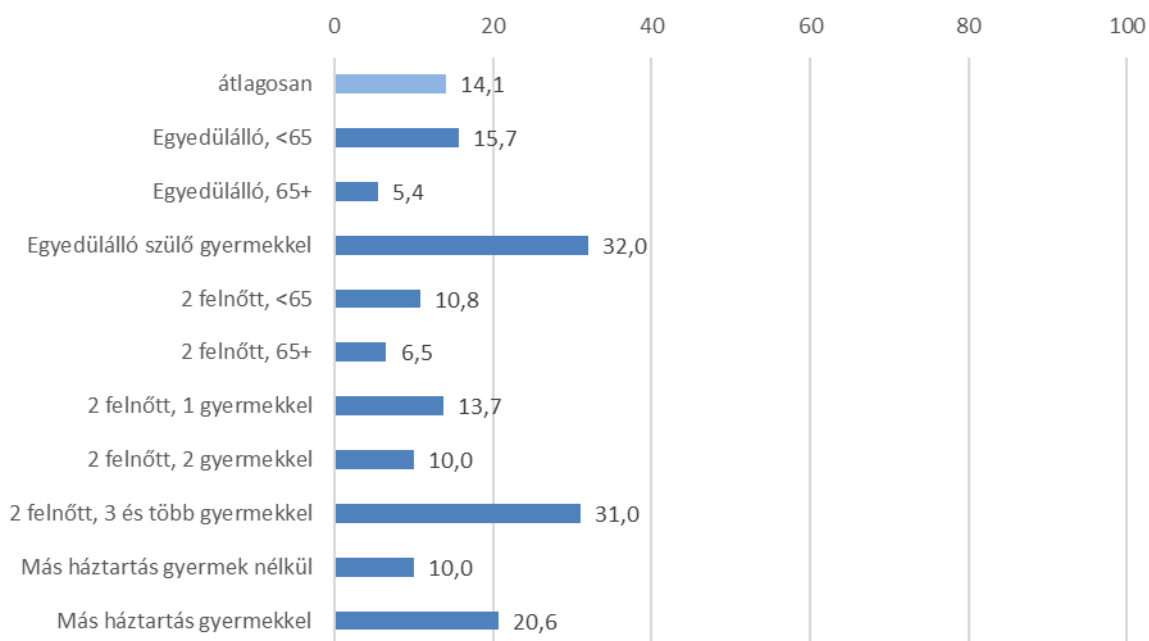
4. A társadalmi-gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, társadalmi összetartozás

4.1. Lakhatás

A lakhatással kapcsolatos indikátorok a legalapvetőbb kiadások közé tartó rezsifizetési nehézséget, a nem megfelelő lakóköörülményeket és a szegregációt mérik.

Rezsifizetési nehézséggel a lakosság körülbelül hetede küzd: ők azok, akik olyan háztartásokban élnek, amelynek fizetési elmaradása van a közüzemi számlákkal. E csoport aránya a vizsgált nyolc évben jelentősen, egyharmadával csökkent: 2009-ben 20,7%, 2017-ben 14,1%-nak okozott nehézséget a havi rezsiszámlák befizetése. A leginkább azokat a háztartásokat érinti ez a nehézség, akik ahol egyedülálló szülő vagy legalább három gyerek és egy felnőtt pár alkot egy háztartást, ezeknek a háztartásoknak közel egyharmada ütközik rezsifizetési nehézségekbe (31-32%), szemben az egyedülálló idősök 5%-ával és az idős párok 7%-ával. (4.1. ábra)

4.1. ábra Rezsifizetési nehézséggel küzdő háztartásokban élők aránya háztartástípusonként (%), 2017

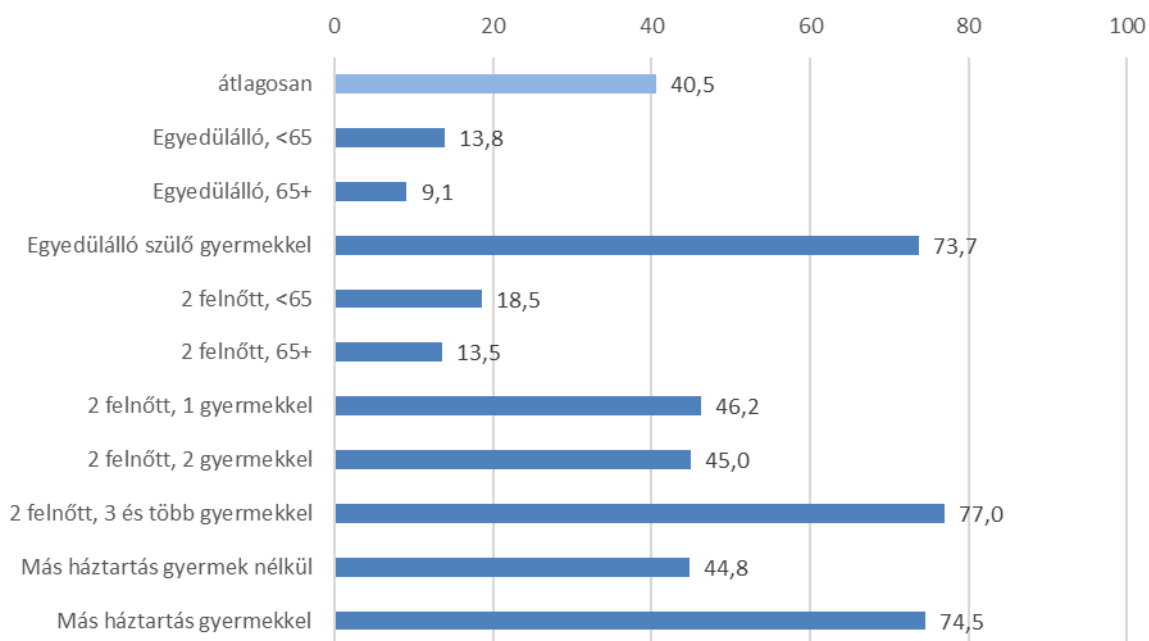

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF adatfelvétele.

Zsúfolt lakásban él tízből négy magyar az egységes európai uniós indikátor²⁴ alapján, ami közel 15%-os csökkenés eredménye: 2009-ben 46,8%, 2017-ben pedig 40,5%-uk. A leginkább veszélyeztetettek e téren a gyermekek: a 18 év alattiak 62,7%-a él zsúfolt ingatlanban, szemben az aktív korosztály, a 18-64 évesek 40,7%-ával és az idősek, a 65 évesek és idősebbek 17%-ával, azaz a fiatalok és az idősek között közel négyszeres a különbség. Emellett az életkor előrehaladtával a javulás üteme is növekszik: a vizsgált időszak alatt a gyermekek helyzete lényegében nem javult (3%-os javulás), az aktív korúak körében azonban 13%-kal, az idősek körében pedig 26%-kal alacsonyabb 2017-ben a zsúfolt lakásban élők aránya, mint 2009-ben volt.

Háztartástípus szerint még ennél is jelentősebbek az eltérések, lényegében a hátrányosabb helyzetű vagy nagyobb gyerekes háztartások és a gyermek nélküli háztartások között válik ketté a magyar társadalom az életminőség e mutatója szerint. Míg ugyanis a gyermekét egyedül nevelő egyszülős háztartások, a legalább 3 gyermeket nevelő párok alkotta háztartások valamint a más típusú gyerekes háztartások háromnegyede (74-77%) és az egy vagy kétgyermekes háztartások közel fele (45-46%) él zsúfoltan, addig az egyedülálló idősek alig egytizede (9%) az egyedülálló aktívkorúak hetede (14%), míg a gyermektelen párok közül a fiatalok ötöde (19%), az időseknek pedig a hetede (14%). (4.2. ábra)

4.2. ábra Zsúfolt lakásokban élők aránya háztartástípusonként (%), 2017

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok elsődleges forrása a KSH HKÉF adatfelvétele.

²⁴ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Overcrowding_rate

Szegregált lakókörnyezeten azon telepek vagy telepsterű lakókörnyezeteket értjük, ahol az aktív korú, azaz 15-59 év közötti lakosok legalább 50%-a nem rendelkezik rendszeres munkajövedelemmel, illetve legmagasabb iskolai végzettsége nem haladja meg a 8 osztályt. Ez 2011-ben 10,2% volt, de míg a romák egyharmada (33,9%), addig a nem romák huszada (5,4%) sorolható ide. A fiatalabb (15-24 évesek) és az idősebbek (55-59 évesek) körében a közepgenerációhoz képest (8%) közel kétszerese (15-16%) az alacsony végzettségű és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya, valamint a férfiak között kissé alacsonyabb (9%), mint a nők körében (11,5%). A települési hierarchiában lefele haladva folyamatosan nő a hátrányos helyzetű népesség aránya: budapesti 5% háromszorosa, 15% az arányuk a községekben élők között. Hasonló a különbség mértéke regionálisan is: a legalacsonyabb Közép-Magyarországon 6%-kal, a legmagasabb pedig Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön 15%-kal. A megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élnek a legmagasabb, 15-16%-os arányban hátrányos helyzetű aktív korúak.

Azon egybefüggő, 49 főnél népesebb területek száma, ahol a szegregációs mutató a településre meghatározott határértéket eléri vagy meghaladja. Ilyen telepből 2011-ben 1385 volt Magyarországon, ahol becslések szerint 275 ezren éltek. A legtöbb telepet Észak-Magyarországon (425) és az Észak-Alföldön (451) találjuk, a legkevesebbet pedig Nyugat-Dunántúlon (37) és Közép-Dunántúlon (58). A megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplén (273) és Szabolcs-Szatmár-Bereg (227) emelhető ki, de 100 fölötti a telepek száma Hajdú-Biharban (124) és éppen 100 Jász-Nagykun-Szolnok megyében. A településtípusok szerinti megoszlás szerint Budapesten 2011-ben 35 telep volt, a megyei jogú városokban ennek két és félszerese, 96 telep, a városokban ehhez képest ötszöröse, 504 telep, míg a községekben 750 telepet számláltak.

A szegregált lakókörnyezetben élők száma és aránya 275 ezer fő és 2,8% volt 2011-ben. Az előbbiekkal összhangban Borsod-Abaúj-Zemplén (64 ezer fő, 9,3%) és Szabolcs-Szatmár-Bereg (53 ezer fő; 9,6%) megyében a legmagasabb a számuk és arányuk, a régiók közül pedig Észak-Magyarországon (92 ezer fő; 7,7%) és az Észak-Alföldön (101 ezer fő; 6,8%). Ezzel szemben a Nyugat-Dunántúlon és Közép-Magyarországon nem éri el a népesség 1%-át a szegregált lakókörnyezetben élők aránya. A budapestiek 0,5%-ával szemben a községekben élők közel tízszeres arányban (4,6%) laktak szegregált településeken, negyedekben. A legnagyobb különbséget az etnikai dimenzió mentén találjuk: a romák bő egyharmada (35,7%-a), addig a nem romák alig 2%-a élt hátrányos helyzetű településen. Az életkor emelkedésével csökken az így definiált hátrányos helyzetű népesség aránya: a 15 év alattiak 5,6%-ával és a 15-24 évesek 3,9%-ával szemben az 55-64 évesek az 1,7%-a és a 65 éves és idősebb népesség 1,3%-a sorolható ide.

4.2. Egészségi állapot, egészségügy

A hátrányos helyzet és a szegénység egyik nagyon fontos következménye a rossz egészségi állapot illetve olyan tényezők átlagosnál jellemzőbb elterjedtsége, amelyek növelik a rossz egészségi állapot valószínűségét. Számos indikátorral mérjük az e területen bekövetkezett változásokat 2010 és 2016 között, mégpedig úgy, hogy ezek a mutatószámok minél jobban lefedjék a különböző

életkorokat és életmód kockázatokat, objektív (pl. születéskor várható élettartam, dohányzás, alkoholfogyasztás), és szubjektív mutatókkal egyaránt.

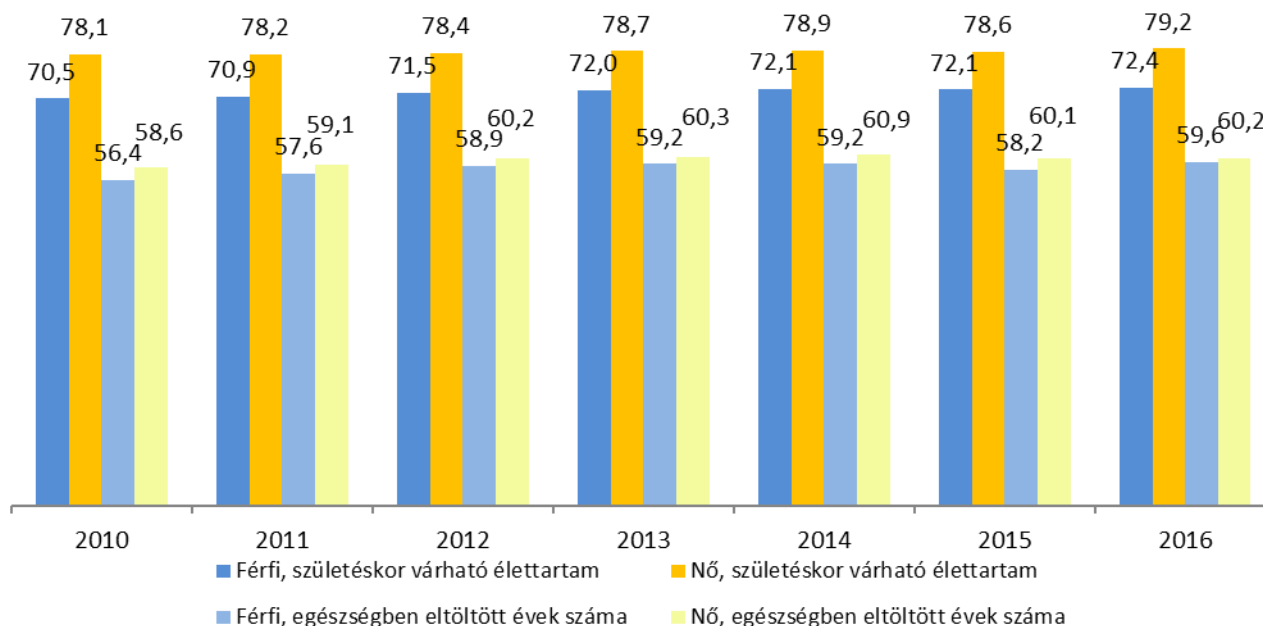
A születéskor várható élettartam az egyik leginkább látványos és összefoglaló jellegű egészségi indikátor. A születéskor várható élettartam nagyon halványan, de növekedő trendet mutatott 2010-2016 között, de összességében 74-76 év között volt ebben az időszakban, és összesen 1,5 évet emelkedett (2010: 74,4 év, 2011: 74,67 év, 2012: 75,00 év, 2013: 75,47 év, 2014: 75,61 év, 2015: 75,44 év, 2016: 75,91 év). A javuló trend inkább a férfiakat érinti, akik eleve hátrányban vannak a nőkhez képest: előbbiek várható élettartama 70,5 évről 72,4 évre nőtt, míg utóbbiaké 78,1-ről 79,2 évre, azaz lényegében 2 és 1 teljes évvel emelkedett a születéskor várható élettartam. A nők 7,6 éves előnye tehát 2012 és 2016 között 6,8 évre csökkent. (4.4. ábra).²⁵ A férfiak esetében a vizsgált évek alatt bekövetkezett növekedés mértéke minden településtípuson átlag körüli, a nőknél ugyanakkor a fővárosiak valamivel nagyobb élettartamnövekedést értek el (1,33 év), mint a városi és a községekben élő nők (1,04 és 1,06 év). Érdekes ellentétet találunk a két nem között regionális szinten Nyugat-Dunántúl kapcsán, hiszen az itt élő nők érték el a legmagasabb várhatóélettartamnövekményt (1,53 év) az összes régió közül, míg az itt élő férfiaké a legkisebb növekmény (1,66 év). Hasonlóan eltérő tendenciát találunk az észak-magyarországi és észak-alföldi régióban, ahol a férfiaknál kiemelkedő a javulás (2,1-2,2 év), a nőknél pedig a legalacsonyabb mértékű a növekedés (1,1 év és 0,8 év).

Feltétlenül említendő a születéskor várható élettartam iskolai végzettség szerinti eltérése: férfiaknál közel 12 év az alapfokú végzettségűek hátránya (2015), míg nőknél majdnem 7. A változás ebben is ellentétes nemek szerint: az alapfokú végzettségű férfiaknál 2,3 évvel növekedett, nőknél viszont fél évvel kisebb, mint 2010-ben.

Az előzőektől nyilván nem függetlenül az egészségben eltöltött (születéskor várható) évek száma alapján is a férfiak vannak ugyan lemaradva, de itt is a körükben tapasztalható inkább pozitív tendencia. 2010-ben átlagosan 56,4 egészségben eltöltött évvel számolhattak a férfiak, 2016-ra már 59,6 évvel, miközben a nők egészségben töltött éveinek várható száma 58,2 évről 60,2 évre nőtt, így harmadára esett, azaz átlagosan 2,2-ről 0,6 évre csökkent az előnyük. Mindkét mutató esetében ugyanaz lehet a magyarázat: a „felzárkózók” gyorsabban fejlődnek, gyorsabban közelednek egy felső határértékhez. (4.3. ábra) A fejlettebb régiókban (KM és NyD) mindkét nemből több egészséges életévre lehetett számítani 2016-ban, szemben az elmaradott régiókkal (ÉM, DA). A férfiaknál ezekben a régiókban lehetett a legnagyobb javulást (3,3 és 3,9 év) tapasztalni, a nőknél azonban ez a trend nem volt megfigyelhető.

²⁵ Magyarország lemaradása e téren 1987 óta növekedett, hiszen a női-férfi élettartam-különbség akkor még csak 1,5 évvel volt több az EU-15 átlagánál. A visegrádi országok átlagához viszonyítva ebben a mutatóban lényeges változás nem történt (Vitrai et al. 2010: 22).

4.3. ábra A születéskor várható élettartam és az egészségben eltöltött évek száma nemek szerint (%), 2010-2016

Forrás: MNTFS Monitoring adatbázis 2018. Az adatok forrása a születéskor várható élettartam esetében a KSH népmozgalmi adatgyűjtései, az egészségben eltöltött évek száma esetében pedig a HKÉF évenkénti adatgyűjtés megfelelő adatai és az adott évi népesedésszatisztikai adatok (halálozás életkori csoportok szerint), a KSH saját számítás.

A fenti objektív egészségi mérőszámok után a szubjektív általános egészségi állapotot is érdemes megvizsgálni egy általánosabb és egy specifikusabb értékelésen keresztül. Előbbi során általában az egészségi állapotukat értékelik a válaszadók, míg az utóbbi a rossz egészségi állapot egyik aspektusát, az akadályozottságot / korlátozottságot vizsgálja.

A szubjektív egészségi állapotot azon 14 éven felüliek arányával mérjük, akik saját egészségi állapotukat jónak vagy nagyon jónak tartják (az azonos korú népesség arányában mérve). Eszerint az aktív korú magyar népesség több, mint fele ítéli saját egészségi állapotát jónak vagy nagyon jónak, és ez a ráta alig változott az elmúlt 9 évben: 2009-ben 56,0%, 2017-ben pedig 58,6% nyilatkozott így az egészségi állapotáról. Érdekes, hogy míg a férfiak várható élettartama és egészségben töltött éveinek száma alacsonyabb a nőkénel, addig a szubjektív érzet alapján számottevően jobban ítélik meg az egészségüket: 2017-ben a nők 55,5%-a, míg a férfiaknak 63,5%-a értékeli jónak egészségi állapotát.²⁶ Nem meglepő, hogy az életkor előrehaladtával rohamosan csökken a magukat jó egészségben érzők aránya: a fiatalok (16-24 évesek) 93%-ával szemben a 75 év felettieknek már csak 10%-a nyilatkozott így, a legerősebb ugrás pedig a ötödik évtized körül

²⁶ Ennek magyarázata lehet, hogy az emberek az egészségi állapotukkal összefüggően átélt tapasztalatok alapján ítélik meg az egészségi állapotukat, nem a biológia adottságaik alapján. <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/189>

történik: a 45-54 évesek 64%-a érzi jól magát, és ez közel a felére csökken a következő évtizedükben lévők, azaz az 55-64 évesek körében (38.8%). A jövedelmi helyzet szintén erőteljesen együtt jár a szubjektíven megélt egészségi állapottal. A szegényebektől a jómódúak felé haladva a jövedelmi ötödök mentén az alsó három ötödben közel hasonló képet kapunk, a legfeljebb közepes jövedelmű háztartásokban élők fele (51-55%-a) érzi jónak az egészségét, a náluk jobb jövedelmi körülmények között élő negyedik ötödben már közel kétharmad (63,2%), az ötödik ötödben pedig megközelítően háromnegyed (72,2%) az arányuk.

Az iskolázottság szerint vizsgálva hasonló megállapítás tehető: az alapfokú végzettségűek kevesebb, mint a fele (44,7%) tarja jónak egészségét, míg a felsőfokú végzettségűek közel háromnegyede (74,6%). A lakóhely településtípusa szerint vizsgálva a szubjektív egészséget megállapítható, hogy a fővárosban élők közel kétharmada (61,9%) véli egészségét jónak, míg a kisebb városokban (56,9%) és a községekben (58,3%) ennél alacsonyabb ezek aránya.

A roma lakosság 69,4%-a egészségét jónak tartotta a 2017-es előzetes adatok szerint, szemben a magukat nem romának minősítő többséggel, ahol ez az arány 100%-kal kisebb, 59% volt.

Az egészségi állapot komplexebb, de ugyancsak önbesoroláson alapuló mérőszáma a szubjektív akadályozottság, amely azon 15 évesek és idősebbek arányát mutatja, akik egészségi okok miatt korlátozottan érezték magukat (az azonos korú népesség arányában kifejezve). Ez az indikátor a vizsgált időszakon belül két évben áll rendelkezésre: 2009-ben 8,6%, 2014-ben pedig 9,2%-os aránnyal. Természetesen az életkor jelentősen befolyásolja az akadályozottságot illetve korlátozottságot, 2014-ben a 35 év alattiaknak legfeljebb 2%-a élt akadályozottsággal, a 35-64 évesek körében közel négyszer ennyien, 7,6%, míg a 65 év felettiak körében az előző korcsoport háromszorosa, 23,1%-a küzdött akadályozó jellegű egészségi nehézségekkel. Az iskolai végzettség és a települési hierarchia alacsonyabb fokai felé haladva növekszik az akadályozottak aránya. Az alap- és felsőfokú végzettségűek között négyszeres (4% és 16%) a különbség, a fővárosiak és a községben élők között pedig közel kétszeres (6,5% és 10,6%). A regionális különbségek is megközelítik a kétszeres szorzót: a legalacsonyabb arányban Közép-Magyarországon és a Nyugat-Dunántúlon (7-7%), a legmagasabb arányban pedig a Dél-Dunántúlon (13%) élnek akadályozottsággal a 14 év felettiak.

Anyagi okból elmaradt, szükségesnek vélt orvosi ellátásról a 16 éves és idősebb lakosság elenyésző része, 0,6%-a számolt be 2017-ben, ami 2009-ben is alacsony, 1,5%-os szinten állt és a legmagasabb érték is csupán 2,2% volt a vizsgált időszak (2009 és 2017) alatt. Se jövedelmi háttér, se korcsoport alapján nem mutathatók ki jelentős különbségek, a legmagasabb arányban, 3% körül a középgenerációk (45-64 évesek) jeleztek anyagi okból ellátatlan igényt 2012 és 2015 között, de ennél jelentősebb arányban egyetlen társadalmi csoporttal sem fordult elő ez a helyzet. Meg kell jegyezni azonban, hogy az EU-SILC (Eurostat) adatai szerint jelentős jövedelmi különbség van a jövedelmi ötödök szerint 2016-ban: a legsó ötödben 2,3%, míg a második ötödben 1,6% az orvosi ellátást annak költségei miatt igénybe nem vevők aránya, ami a jövedelemeloszlás közepén és második felében, azaz a 3-5. ötödben lévők körében 1% alatti (0,7% a harmadik ötödben és 0,1% az ötödik ötödben).

Az egészségügyi alapellátáshoz helyben hozzá nem férő, pontosabban a betöltetlen háziorvosi körzetben élő népesség aránya 2009 és 2017 között lényegében változatlan, 5,5%. A községekben élők körében azonban ennek az aránynak bő háromszorosa, 18,5% számára nem elérhető az alapellátás. Az egyes megyék között rendkívül nagy a szórás: Baranya, Nógrád, Somogy és Zala megyében a lakosság 15-18%-a, míg békés, Csongrád, Hajdú-Bihar és Pest megyében nem egészen 1%-a nem jut hozzá az egészségügyi alapellátáshoz.

Az egészségi állapotot számottevő mértékben befolyásoló tényezők közül a dohányzást és az alkohol- fogyasztást vizsgáljuk, mégpedig önbevallás alapján, amit az eredmények értelmezésekor érdemes figyelembe venni. Mindkét indikátorra két évből, 2009-ből és 2014-ből van adat.

A dohányzást a 15 éves és idősebb korosztályban vizsgáló indikátorral mérhetjük, amely a legalább napi egy szál cigarettát elszívók arányát mutatja (az összes azonos korú felnőtt arányában). 2009-ben és 2014-ben egyaránt a magyarok bő negyede, 26%-a dohányzott napi szinten, de ezen belül jelentős az eltérés nemek szerint. A férfiaknak ugyanis egyharmada, 31,5%-a dohányzik, míg a nőknek ötöde, 20,8%-a. A leginkább viszont a fiatal felnőtt és középgeneráció dohányzik mindkét nemben belül, a legnagyobb arányban a 18-34 éves férfiak (39%). Az iskolázottság mentén is számottevő eltéréseket találunk a dohányzók arányában: az alapfokú és szakmunkás végzettségűek dohányoznak a legnagyobb arányban (29,2% és 34,2%), majd az érettségizettek körében alacsonyabb (24,5%), a felsőfokú végzettségűek körében pedig a legalacsonyabb az arányuk (12,7%).

A településtípus is befolyásolja a naponta dohányzás gyakoriságát: alig haladja meg a 20%-ot a fővárosban és a nagyobb városokban, viszont 30%-ot közelít a kisebb városokban és a községekben.

A fokozott alkoholfogyasztás széleskörben elfogadottan egészségkárosító tényező, hasonlóan a dohányzáshoz. Az alkoholfogyasztást itt a 15 éves és idősebb lakosságon belül a nagyivók arányával mérjük. Nagyivónak neveztük azokat a nőket, akik a kérdezést megelőző héten összesen több mint 7, illetve azokat a férfiakat, akik több mint 14 egységnyi alkoholt fogyasztottak (a nők esetében az eltérő fiziológiai sajátosságok miatt kell kisebb határértékeket figyelembe venni). Egy ital/alkoholegység egy korsó sörnek, 2 dl bornak vagy 0,5 dl röviditalnak felel meg, azaz 1 dl sör 0,2 italnak, 1 dl bor 0,5 italnak és 0,1 dl rövidital 0,2 italnak számít. A szakirodalomban *binge drinking*nek nevezett jelenség (egy alkalommal nagy mennyiségű alkohol fogyasztása) kiemelkedő jelentősége miatt nagyivónak neveztük azokat is, akik egy alkalommal 6 vagy több italt fogyasztanak.

2009-ben és 2014-ben nagyivónak számított a 15 éves és idősebb magyar lakosság egyaránt 5%-a, de ahogy az adatok részletesebb bontásából kiderül, ez elsősorban az idősebb férfiak körében jelentős probléma. A férfiak 9,9%-ával szemben ugyanis a nőknek csupán 1,4%-a tekinthető nagyivónak. Az életkor előrehaladtával is emelkedik a jelentős mennyiségű alkoholt rendszeresen fogyasztók aránya: míg a teljes népességen 15-19 éveseknek a 2,9%-a nagyivó, addig a 18-34 évesek 3,9%-a és a 35-64 évesek 5,8%-a, míg az 65 év felettiek 6,5%-a. A legidősebbek körében azonban csak a nők 2% nagyivó, míg a férfiaknak 14%-a. A lakóhely településtípusa és az iskolai végzettség szerint csak kismértékű eltéréseket találunk az egyes csoportok között a túlzott

alkoholfogyasztás terén, bár azt fontos megemlíteni, hogy mindkét nem esetében az érettségi nélküli középfokú végzettségűek körében a legmagasabb, 7% a nagyivók aránya. Regionálisan Közép- és Dél-Dunántúlt lehet kiemelni, ezekben a régiókban a legmagasabb (8,9% és 6,9%) a nagyivók aránya.

A gyerekkorban kialakult egészségi és ezáltal társadalmi kockázatok különösen fontosak egy társadalom jövője szempontjából. Az egészségi kockázat és társadalmi hatás külön-külön is megjelenik a fiatalkori terhességek kérdésében; ennek indikátora a fiatalkorú nők terhességeinek (élveszületések és terhesség-megszakítások) száma ezer megfelelő életkorú nőre vetítve (‰); ennek értéke 21-24 ezrelék körül mozgott 2010 és 2016 között. A legfeljebb 14 évesek 5 ezreléke, a 15-17 évesek körében pedig 30 ezreléke várt gyermeket 2016-ban, ami kismértékű emelkedést jelent a 2010-ben regisztrált 5 és 26 ezerlékhez képest. A települési hierarchiában felfele haladva folyamatosan csökken a fiatalkorú-terhességek száma: míg a községekben ez 36 ezrelék, a városokban 24, a megyei jogú városokban 16, Budapesten pedig 11.

A csecsemőhalandóság, azaz az 1 éves életkor betöltése előtt meghalt élve születettek számát 1000 élve születettre vetítve lényegében változatlan, 5,3 ezrelékről 4 ezrelékre csökkent 2010 és 2016 között. A legfeljebb 27 napos csecsemők körében kétszeres a halandósági ráta (2,6‰), mint a 27 napnál többet, de legfeljebb 1 évet élt csecsemőké (1,4‰). Az anya kora alapján a leginkább veszélyeztetett korosztály 2016-ban a 14 év alattiaké volt, itt ugyanis a csecsemőhalandóság 13,2‰, őket a 15-19 éves anyák gyermekei követik 6,5‰-kel. A 14 év alatti anyák gyermekeinek halandósága viszonylag hullámszó, a legmagasabb értéket, 38‰-et 2015-ben mértek, ami egy év alatt harmadára esett vissza. Jelentős, de az előzőnél egyenletesebb ütemű a csökkenés a 40 év feletti anyák gyermekei esetében is, 11‰-ről 5,6‰-re esett, azaz megfelelődként a csecsemőhalandóság mértéke. A csecsemőhalandóságot a gyermek születési súlya befolyásolja a leginkább: a 2500 gramm alatti súlyúak 28,8‰-e, az e fölötti súllyal születettek 1,5‰-e érintett. Az anya iskolázottsága igen jelentős tényező: az alacsony végzettségű anyák esetében több mint háromszorosa a csecsemőhalandóság a felsőfokú végzettségűekhez viszonyítva (6,8‰ illetve 2,1‰). A megyei arányok eltérései közel 3-szorosak: legkisebb Fejér megyében 2,3‰, míg Baranyában 6,4‰ a csecsemőhalandóság.

A perinatális halandóság értéke is kismértékben, közel egy ezrelékkal csökkent a 2010-es 6,9‰-ről a 2016-os 6,0‰-re. A legmagasabb értéket a 15-19 éves (10,9‰) és a 40 év feletti anyák (9,0‰) anyák esetében találunk. Az anya iskolai végzettsége is jelentős hatású, négyszeres a különbség az alacsony (10‰) és a felsőfokú végzettségű (2,5‰) anyák esetében. A születéskori testsúly ebben az esetben is a legerősebb hatású tényező, a 2500 gramm alatti súlyúak 46‰-e, az e fölötti súllyal születettek 2‰-e érintett. A lakóhely szerinti területi különbségek ezekhez képest jóval kisebbek.

Gyermekorvosi ellátottságot a gyermekek részére szervezett vegyes (felgőtteket és gyerekeket is ellátó) szolgálatokban által ellátott 0-18 éves gyermekek számával mérjük, akiknek száma átlagosan 284-298 között mozgott 2010 és 2016 között. Ezek közül a városokban közel azonos a gyerekszám (319 gyerek), míg a községekben kissé (285 gyerek), a városokban pedig jóval alacsonyabb (50 gyerek). A leginkább leterheltek a Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei

vegyes praxisok (425 és 394 gyerek), a legkevésbé pedig a Bács-Kiskun és Komárom-Esztergom megyeiek (186 és 184 gyerek).

A gyermekorvosok leterheltsége az ellátott 0-18 éves gyerekek számával mérve lényegében változatlan szinten, épp az 1000 gyerek alatti határ körül mozog (945-981 gyerek) 2010 és 2016 között. Az 1000 fős határt településtípus szerint a városokban, megyék szerint pedig Fejér, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Veszprém és Pest megyében lépik át, utóbbiban a legmagasabb az egy gyermekorvosra jutó betegek átlagos aránya 1165 gyermekkel.

A védőnői ellátottság szintén a gyermekegészségügy alapvető intézménye, amelyhez való hozzáférést a védőnői körzetben védőnő által ellátott 0-6 éves gyermekeknek a bejelentkezett azonos korú népességhez viszonyított arányával mérhető. Ez alapján 90% feletti (92,7-93,9%) lefedettséget találunk országszerte 2009 és 2012 között.

A területi védőnői üres állások aránya (a betöltött területi védőnői állások százalékában) 6,3%-ról 9,6%-ra nőtt 2010 és 2016 között, ami 50%-os emelkedést jelent. Megyei szinten óriási egyenletlenséget találunk: Nógrád megyében a védőnői állások 40,9%-a, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 27,1%-a, Heves megyében pedig 22,8%-a betöltetlen, míg Tolna megyében 1%, Csongrád megyében 2%, Budapesten és Vas megyében pedig csupán 3-3%.

A házi gyermekorvosi ellátáshoz helyben hozzá nem férő, pontosabban a betöltetlen háziorvosi körzetben élő népesség aránya 0-18 éves népesség aránya 27% körül mozog a vizsgált években. Az érintett gyerekek aránya a községekben 81,8%, ahol tehát ötből négy gyermek helyben nem fér hozzá házi gyermekorvosi ellátáshoz, de városokban ez az arány csupán 4,3%. Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a gyermekek több mint fele, de Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Somogy és Zala megyében is legalább négytizede más településen kénytelen házi gyermekorvoshoz elmenni. Ugyanez a ráta nemcsak a házi gyermekorvosi szolgáltatást, hanem a vegyes praxisokat is ideszámítva az egész vizsgált időszak alatt 7%-ra csökkenti azon gyerekek arányát, akik saját lakhelyükön nem jutna háziorvosi ellátáshoz, ami a községekben élő gyerekek ötödére (22%) igaz. Nógrád, Somogy, Vas, Veszprém és Zala megye helyzete a legrosszabb, a hátrányosan érintett gyerekek aránya még a kibővített indikátor esetében is 18-20% között van.

4.3. Attitűdök: bizalom, diszkrimináció

Általánosított bizalmon az ismeretlen emberek iránti bizalmat értjük, amely egy 0-10 fokú skálán adott válaszok átlagaként értelmezhető a teljes felnőtt korú népesség körében. Ennek értéke 2013-ban átlagosan 5,3 pont, 2015 és 2017 között pedig konstans 5,0 pont volt, azaz a tízfokú skálán a éppen közepes a magyar lakosság általános bizalmi indexe. Az életkor emelkedésével halványan csökken a bizalom szintje: a fiatalok (16-24 évesek) 5,4 pontos indexe az 55 év felettiek körében 4,8 pontra csökken.

A jogrendszerbe vetett bizalmat az előzőhöz hasonló 0-10 fokú skálán adott válaszok átlagával mérve nagyon hasonló eredményt, átlagosan 5,1 pontot kapunk 2013-ban és 4,9-et 2015-ben (ebből a két évből van csak adat), ami szintén lényegében a közepes értéket jelenti. Az életkor

alapján a 35 év alattiak és a 75 év felettiak azonos bizalmi szintje (5,0-5,1 pont) áll szemben a köztes generáció 4,7-4,9 pontos átlagával.

A diszkriminációt a szubjektív érzettel, ezen belül is azon felnőttek arányán keresztül vizsgáljuk, akik életük folyamán valaha megéltek hátrányos megkülönböztetést. A szubjektíven megélt diszkriminációs helyzetről a 19-64 évesek 15%-a számolt be 2010-ben, 2012-ben és 2015-ben egyaránt (e három évből állnak rendelkezésre adatok), ami a romák körében négyszer olyan magas, és 2015-ben elérte a roma népesség felét (52%), mint a nem romák esetében (13%). A nők kissé magasabb arányban (16%) érzékelték diszkriminációt, mint a férfiak (13%). Az életkor emelkedésével kismértékben nő a diszkriminációs tapasztalatról beszámolók aránya, a fiatalok (19-24 évesek) 12%-a, a 25-54 éves középgeneráció 15%-a, az idősebb aktívkorúak (55-64 évesek) 16%-a. Az iskolázottsági szint emelkedésével pedig csökken a szubjektíven megélt diszkrimináció: az alapfokú végzettségűek negyedével (26%) szemben a felsőfokú végzettségűek kevesebb, mint tizede (9%) élt át ilyen helyzetet. A gazdasági aktivitás szerint még ennél is erősebb eltéréseket tapasztalunk, mivel a foglalkoztatottak 12%-os arányához képest a munkanélküliek háromszor ennyien, 37%-nyian tapasztaltak diszkriminációt, míg a más okból inaktívak 17%-a.

A munkaerőpiaci helyzet tehát különösen fontos a diszkrimináció és annak érzete szempontjából, a 19-64 évesek munkaerőpiaci diszkriminációs tapasztalatát külön is megvizsgáltuk. Itt azoknak a személyeknek az arányát vizsgáltuk, akik életük folyamán valaha megéltek hátrányos megkülönböztetést a munkaerőpiacon (álláskeresés, munkavégzés, elbocsátás során). Az általánosdiszkriminációs érzethez hasonlóan a munkaerőpiacra szűkítve is 14% körüli értéket kaptuk 2010 és 2015 között, azaz a 19-64 évesek (mások mellett) legfőképp épp a munkaerőpiacon elszenvedett hátrányos megkülönböztetést jelezték az általános diszkrimináció esetében is. A nemi, életkori, iskolázottsági, etnikai és munkaerőpiaci helyzet alapján is az általános diszkriminációs érzethez nagyon hasonló arányokat és trendeket látunk.

Hivatkozások

- European Commission (2010): Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM(2010) 2020 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
- Gábos A. (2013). Successful policy mixes to tackle child poverty: an EU-wide comparison. AIAS, *GINI Discussion Paper* 76.
- Mód P. (2013). 2011. évben befejezett főbb aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatékonyságának vizsgálata. Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest.
- MNTFS II. (2014): Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia II. Tartósan rászoruló – szegény családban élő gyermekek – romák (2011–2020) http://romagov.kormany.hu/download/6/65/c0000/Magyar%20NTFS%20II%20_2%20mell%20_NTFS%20II%20.pdf
- MTA KTI (2018). A közoktatás indikátorrendszere 2017. Budapest: MTA KRTK.
- NTFS (2011): Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia. Mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020). KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság. <http://romagov.kormany.hu/download/8/e3/20000/Strat%C3%A9gia.pdf>
- Tajti J. (2013). Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fontosabb létszámadatai 2012-ben. Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest.
- TÁRKI (2011). Child well-being in the European Union: Better monitoring instruments for better policies. Budapest: TÁRKI.
- TÁRKI (2012). Javaslat a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia monitoring rendszerére. Budapest: TÁRKI.
- TÁRKI (2014). Társadalmi folyamatok Magyarországon a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia elfogadásának időszakában, 2009-2012. Budapest: TÁRKI.
- TÁRKI-Applica (2010). Child poverty and child well-being in the European Union. Report prepared by TÁRKI and Applica for the DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (Unit E.2) of the European Commission, Budapest. Co-editor.
- Vitrai et al. (2010). „Jelentés egy egészségben elmaradott országból...” Egészségjelentés 2010. EgészségMonitor, Budapest.